

The Project Gutenberg eBook of Huutolaiset, by Theodolinda Hahnsson

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Huutolaiset

Author: Theodolinda Hahnsson

Release date: January 25, 2005 [EBook #14802]

Most recently updated: December 19, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HUUTOLAISET ***

Produced by Matti Järvinen and PG Distributed Proofreaders.

[Transcriber's Note: Alkuperäisessä teoksessa lukujen numeroinnissa on virhe ja siksi lukunumero yksitoista puuttuu.]

HUUTOLAISET

Theodolinda Hahnsson

Alun perin julkaissut
Kustannusosakeyhtiö Otava 1918.

ENSIMMÄINEN LUKU

Oli kaunis, valoisa talviaamu. Täysikuu kumotti taivaalla ja kynttiläin valo näkyi joka ikkunasta K:n pitäjän kirkonkylässä, sillä nyt oli jouluaamu, ja silloinhan köyhinkin mökkiläinen hankkii itsellensä kynttilän.

Seppälän kestikievaritalossa oli kello täsmälleen viisi, kun pieni tyttönen astui tupaan. Hän seisahtui ovelle ja kysyi hyvää huomenta lausuttuaan: »Mitä kello on?» Emäntä, joka tuvassa askaroitsi, katsoi seinässä olevaan kelloon, vastaten: »Kelloko? Viisihän se on. Mitäpä sinä tyttö riepu näin aikaiselta liikkeellä olet?»

»Minä pääsen kirkkoon! Äiti antoi takkinsa ylleni, ja lukkarin matamilta sai Iiri lainaksi hänen tyttö-vainajansa takin. Matami myöskin lupasi kirkkonaikana käydä sairaan äitimme luona.»

»Kyllä karja-Marikin saa mennä äitiänne katsomaan. Hely rukka, tuossa on sinulle voileipä. Kuivanpuolista teillä kyllä lienee, kun on äitikin kipeä. Ei taida juuri joulusta tietoa olla.»

»On meillä kolmihaarainen kynttilä. Koska äidillä oli vähä talia, niin hän sen laittoi, vaikka olikin kipeä. Ruukussa hänellä oli talia, ja siihen hän vain kynttilää kastoi. Hän on aina joka joulu Vapahtajan tuloksi laittanut meille kolmihaaraisen kynttilän. Nyt on meidän tupa niin valoisa, että Marttikin sanoi Jeesuksen näkevän joka nurkan ja pielen — hän ei ymmärtänyt, että Jeesus kyllä kaikki näkee pimeässäkin.»

»Vanhako hän nyt on?»

»Kynttilänä täyttää kahdeksan.»

»Hm — pieni olisi äidistä jäämään.»

Huomenkello rupesi soimaan, ja Hely riensi kotiinsa, joka oli vastapäätä kestikievaritaloa.

Tarkastakaamme tätä pientä kotia, johon Hely nyt tuli. Se oli ulkonäöltään samanlainen kuin tavalliset mökit, joita joka kylässä näkee, mutta jos astumme sisään, niin jääme ihmettelemään, miten tuo viisikyynäräinen huone, jossa asuu äiti ja kolme lasta, saattaa olla noin siistinä. Siellä on kullakin lapsella pieni nurkansoppi, missä, mikin pitää lelunsa — pulikoita, kuusenkäpyjä y. m. Ikkunalla palaa kolmihaarainen kynttilä levittäen suloista juhlallista jouluvaloa huoneeseen; mutta lasten äiti, jonka ohjaavan käden jälkiä tarkastamme — hän makaa sairasvuoteella. Hän on köyhä leski. Mieheensä, joka herraskartanossa palveli, on jo ollut kuolleena muutaman vuoden. Lapset eivät kuitenkaan köyhyydestä ole tietäneet, sillä äiti eli Antin-Liisa, joksi häntä nimitettiin, on heille aina heidän pienet tarpeensa työllään hankkinut niin kauan kuin hän terveenä oli, ja niin hän vielä nytkin on toimittanut heille heidän joulutarpeensa. Jaksako hän enää muuta — sitä on vaikea päättää, sillä heikolta sairas äiti näytti, kun hän luoden raukean katseen tyttöseensä, joka kievarista palasi, sanoi:

»Joudu, Hely, ottamaan takki yles! Iiri pieneni, kiirehdi sinäkin, jotta pääsette penkkiin, ennenkuin ahdinko tulee. Hely, ota sukkanauhani ja sido se vyötäröillesi, että takki paremmin sinua lämmittää.»

Lapset tekivät, kuten äiti käski. Ennenkuin läksivät, juoksi Iiri vielä hyväilemään äitiänsä sekä peittämään rahilla nukkuvaa pikku Marttia, ja sitte he menivät kirkolle. Kun kirkkoon ennättivät, oli se vielä melkein tyhjä. Ihana valovirta tulvaili heitä vastaan, ja pienet enkelinkuvat alttaritaulussa näyttivät suloisemmilta kuin milloinkaan. Lapsista tuntui, ikäänkuin he ensi kerran olisivat nähneet nuo enkelit. He pyrkivät aina lähemmäksi, ja vihdoinkin olivat ihan alttarin kohdalla. Hely tahtoi osottaa sormellaan enkelinkuvaa, joka hänen mielestään oli suloisin, mutta eipä sormet tulleetkaan näkyviin, sillä hihat olivat niin pitkät, että kätkevät kokonaan pienet kätöset. Lapsukaiset olivat aivan unhottaneet, että kirkonmenot kohta alettaisiin, mutta lukkari, joka juuri kulki heidän ohitsensa, käski heitä menemään penkkiin. Hely katsoi taaksensa ja hämmästyen, nähdessään kirkon penkit täynnä väkeä, tarttui hän Iirin käteen ja veti häntä muassaan läheiseen penkkiin, joka vielä näkyi olevan tyhjä. He menivät ihan penkin perälle, jotta eivät olisi kenenkään tiellä, mutta kauan eivät siinä istuneetkaan, ennenkuin muhkea, ketunnahkaiseen turkkiin puettu rouva ja lihava herra sekä nuori tyttö ja kadetti astuivat penkkiin. Viimeksi mainitut olivat siinä iässä, jolloin lapsuuden ajasta juuri on tultu nuoruuden ikään. Nämä henkilöt, jotka tässä esitämme, ovat Eversti — niin miksikä häntä nimittäisin? Yhteinen kansa sanoi häntä Kartanon everstiksi, mutta jos hänen nimeään, kysyi esimerkiksi joltakin kyytipojalta, niin tämä kynsien korvantaustaan vastasi: »En sitä nyt muista, on se oikein aatelia.» Koska tuo nyt on varma, että nimi on aatelinen, mutta ettemme siitä selvää saa, niin päätämme nimittää häntä Aateliksi.

Everstinna Aateli, joka istui lähinnä pienokaisia, vilkaisi aina välimmiten sivulleen ja veti turkkinsa paremmin ympärillensä, ikäänkuin hän olisi pelännyt, että sen silkkipäällisyys olisi tarttunut Iirin karkeaan takkiin. Iiri huomasi, että hän ja sisarensa olivat liikana kaluna näitten ylhäisten penkissä ja koetti syrjäytyä penkin perään niin kauas kuin suinkin saattoi. Mutta kun ruvettiin veisaamaan, silloin lapset kokonaan unhottivat nuo mahtavat penkissä olijat ja veisasivat kirkaalla äänellä äitinsä virsikirjasta:

»Ah Jeesuinen minun Herraisen', tule minun sydämeni karsinaiseen».

Everstinna kuuli lasten kauniit äänet ja katsahti vielä kerran sivulleen ja sitte alttaritaulun enkelinkuviin — mitä katsoi hän? — Vertailiko hän noita pieniä eläviä kasvoja taulun enkeleihin?

Kirkonmenojen loputtua, kun kirkosta lähdettiin ja everstinna lapsineen juuri astui rekeensä, menivät penkissä istuneet pienokaiset heidän sivutsensa.

»Mamma, näittekö noita lapsia? Erittäin sievät muodot. Vahinko, että olivat noin epä-esteettisessä puvussa.»

»Hm, Aksel hyvä, talonpoikaislapsia — köyhiä, mitäpä noista — kuka heitä katseli — hm — kauniita tosiaan! Heikki, kääri peite paremmin röökänän jalkojen ympäri! Onko eversti jo reessään?»

»On kyllä», vastasi Heikki palvelija.

»Aja sitte. Tyhmät nuo lapset, tunkeutuivat meidän penkkiimme. Olen aina tahtonut, että meillä olisi lukko penkissämme, mutta papistot ja isännät, tuommoiset mokomat, panivat vastaan, ja siihen nyt saa tyytyä. Gösta on aina niin liiaksi hyvä; tietysti hän, jolla on relatsionit — suurisukuiset tuttavat ja sukulaiset — olisi tuon saanut käymään päinsä, mutta hän ei ottanut asiaan kiinni oikein voimakkaasti; häneltä puuttuu energia.»

»Mitäpä se sitte, vaikka siinä talonpoikaislapset istuivatkin», sanoi neiti Aateli, »ei se mielestäni ollenkaan meitä haitannut, tuollaiset pikku sirkat.»

»Oh, Lilli, orpanasi Arvon mielipiteet», virkkoi Aksel. »Arvo saattaa kyllä olla hyvä poika, mutta ellei hän olisi sukukartanon perillinen, luulen, ettei pikku sisareni noin hänen mielipiteitään matkisi.»

»Siitä minä en huoli, että hän on sukukartanon perillinen, mutta hän on kovin kaunis ja tanssii oikein mainiosti, kun vain tahtoo. Mutta hän on välistä niin ilkeä, ettei viitsi, ja senpä vuoksi minä äärettömän mielelläni tahtoisin tanssia juuri hänen kanssaan.»

»Aksel kulta! Mene, poikani, papan kuskipenkille; reki kulkee niin raskaasti, että pelkään hevosilla olevan liiaksi kuormaa.»

»Mitä vielä! Tässä on paljon mukavampi. Pianhan sitäpaitsi jo olemme kotona.»

»Mamma rakas, koska setä Aateli meille tulee?» kysyi Lilli.

»En tiedä, pappa on vähän itse aikonut lähteä Ihalaan.»

»Ja me pääsemme mukaan, eikö niin? Koska lähdemme?»

»Enkeliseni, enhän vielä tiedä sitä varmaan. Ehkä tulevat sieltä meille» —

»Ptruu, ptruu», kuului everstin reestä, ja samassa ajoi kuomurekikin pihaan. Eversti perheineen tuli kotiin.

Palvelustyttö juoksi portaita alas ja tuli auttamaan herrasväkeä reestä.

Tultuansa eteishuoneeseen sanoi everstinna: »Huhhu, oikein tuli kylmä. Joudu, Mari, kattamaan aamiaispöytää! Lämmin suklaati oikein tekee hyvää, mutta, Mari, ota vain siitä kaakusta, joka on alettu.»

Eversti hieroi käsiään ja kiirehti kamariinsa sikaria sytyttämään. Tuokion kuluttua kuului everstinnan ääni huutavan: »Pappa kulta, suklaati on pöydällä!»

»Tulen, tulen», vastasi eversti ja kiirehti niin pian, kuin hänen lihassaan olevan ihmisen on mahdollista, herkullisen joulupöydän ääreen.

»Minun on kovin uni», sanoi Lilli, »en jaksu syödä muuta kuin vähäsen vain, pienen voileivän ja ehkä vähän piirakkaa ja kupillisen suklaatia. Mari, kaada kupillinen!»

»Rovasti piti kauniin saarnan tänään», sanoi eversti.

»Kyllä», huokasi everstinna, »hän puhui hyvin kauniisti Jumalan rakkaudesta ja Vapahtajan syntymisestä sekä kehoitti ihmisiä rakastamaan toisiansa, mutta Jumala paratkoon, lähimmäisenrakkautta näkee sangen vähän!»

»Kirkossa oli äärettömän paljo väkeä», virkkoi Aksel. »Oikein koomillista täällä maalla katsella kirkkokansaa. Tosiaan häiritsevää on, kun näkee kaikenmoisia vaatetuksia ikäänkuin naamiohuveissa. Nuo pienet kauniit tyttöset, jotka olivat eksyneet meidän penkkiimme, nekin esiintyivät äitinsä taikka muorinsa takissa.»

»Niin, Gösta hyvä», sanoi everstinna, »kun ei meillä ole lukkoa penkissämme, niin sepä siitä nyt on seurauksena, että saamme istua kaikenlaisten kerjäläisten kanssa samassa penkissä.»

»Hm, oletko kuullut, miten muinaisen maaherran kävi, kun tahtoi penkin ainoastaan omaa perhettänsä varten?»

»No miten?»

»Kaupungin lääkäri, joka näki penkissä olevan tilaa, vaati maaherraa laskemaan häntäkin penkkiin, mutta maaherra tästä suuttuneena kutsutti kotiintultuansa lääkärin luokseen ja nuhteli häntä, sanoen: 'Kuinka uskallatte tehdä vasten *minun* mieltäni? Ettekö tiedä, että yksi ainoa rivi kynästäni saattaa

viedä teiltä viran?' Mutta lääkäri, joka oli ammatissaan erinomaisen taitava ja tiesi, että häntä maaherrakin väliin välttämättömästi tarvitsi, vastasi ihan levollisesti: 'Ja ainoastaan sana *minun* kynästäni saattaa viedä teiltä *hengen*'. Eikä siellä sitte pantukaan enää penkkiä lukkoon.»

»Olipa hän viisas mies, tuo lääkäri, hänestä minä oikein olisin pitänyt», virkkoi Lilli.

»Uh, raaka hän oli», vastasi everstinna.

»Nouskaamme jo ruoalta», sanoi eversti. He nousivat ja sitte menivät tunnin ajaksi levolle, koska olivat aikaisin olleet liikkeellä; ja me jätämme everstin perheineen uneksimaan, seurataksemme pienenisiä kirkonkävijöitämme, jotka paljoo pikemmin ennättivät kotiin kuin eversti perheineen.

Hely pisti heti kotiin tultuansa puita pesään, jotta saivat lämmitellä. Lukkarin vaimo eli matami, joksi kansan oli tapa häntä nimittää, oli tuonut joulupuuroa ja pannukaakkua, jota hän oli kehoittanut sairasta syömään, mutta kun ei sairas jaksanut, käski hän nyt lapsia aamiaiselle, eikä heitä suinkaan tarvinnut kahdesti kehoittaa.

»Kyllä lapsille ruoka maistuu», sanoi matami, kun näki, miten hartaasti he söivät ateriaansa. »Syökää, syökää vain, lapset, että kasvatte, ruoasta sitä voimia saa, ja voimia sitä kuitenkin kysytään teiltäkin. Lapsiparat, täytyneekö teidänkin äidittömiksi jäädä?»

Iiri laski pois puulusikkansa, kyyneleet rupesivat vierimään ja hän juoksi äitinsä luo ja syleili häntä, sanoen: »Äiti, ethän jätä meitä, äiti kulta! Sitte tahdon minäkin kuolla.»

»Jos saisin, lapsi, sinut mukaani, silloin en huolehtisi. Sinulla on niin hellä ja arkatuntoinen luonto, että pelkään saavasi paljon taistella täällä maailmassa; vaan kyllähän Jumala teistä huolen pitää.»

»Kyllä hän jonkun neuvon keksii», huokasi matami. Ovi aukeni taas, ja eräs naapurimuija astui sisään. »Päivää, Taaven-muori!» sanoi matami. »Olipa hyvä, että tulitte, minun täytyykin jo mennä. Jos teiltä, lapset, jotakin puuttuu, niin tulkaa meille sanaa tuomaan, kyllä sitte koetan auttaa. Ehkä muori jää tänne Liisan luo, niin lapset turvallisemmin häntä hoitavat, kun heillä on neuvonantaja.»

»Kyllä minä jään, yksinäinenhän olen, ei minua kukaan kotona kaipaakaan; sama missä olen.»

»Jumalan haltuun siis. Katsokaas, jopa hän nukkuu! Hm, väkisin sain hänen syömään muutaman lusikallisen puuroa, ja nyt hän sai unta. Tiettyhän se on, kun ei syö, että hiukaisee eikä sitte untakaan saa. — Olkaa nyt vain hiljaa, ettei hän herää.»

Matami läksi. Muori otti virsikirjan lukeakseen, ja lapset rupesivat kukin hiljaa leikkimään nurkkasessaan.

TOINEN LUKU

Seppälän kestikievarin isoa salia lakaistiin ja siivottiin, sillä sinne odotettiin pitäjän miehiä. Vaivaisjohtokunta oli päättänyt pitää siellä huutokauppaa, ja huudolle pantavat olivat Antin-Liisan lapset. Liisa oli päässyt pois maallisista vaivoistaan, mutta Iiri, jota hän pelkäsi jättää tänne maailman myrskysäitä koettelemaan, jäi sisarensa ja veljensä kanssa vaivaisjohtokunnan huostaan ja oli pantava huutokaupalle.

Kulkuset kuuluivat, ja Seppälän piika kurkisti akkunasta ulos. Näkyipä sieltä hevonen ja reki, mutta eihän sitä erottanut vielä, tuliko siellä matkustavainen vaiko pitäjän miehiä. Emäntä raotti ovea, huutaen: »Hanna, mitä siellä kurkistelet? Tomuastia ja luuta ovat lattialla vielä, ja rovasti ajaa tuossa paikassa pihaan!»

»Onko se rovasti? En minä häntä oikein tarkkaan tuntenut.» Ja nyt kiirehti Hanna kokoomaan viimeiset tomut ja juoksi sitte huoneesta pois.

Emäntä meni rovasti Nurmea vastaan, joka jo oli ennättänyt pihaan. Siellä isäntä vierasta auttoi reestä, ja nyt he tulivat yhdessä saliin. Kestikievarin isäntä kuului myöskin johtokuntaan.

»Rovasti on hyvä ja pistää piippuun, sillä välin kuin tässä muitakin varrotaan», sanoi isäntä.

»Kiitoksia! Mihinkähän nyt saatanee nuo lapset? Ikävä, että heidät täytyy erottaa, sillä luultavasti ei kukaan ota heitä kaikkia.»

»Ei ikään. Jos heistä maksettaisiinkin vähän runsaammasti, niin ehkä sitte olisi ottajia, mutta se maksu on niin vähäinen, ettei siitä hyödy. Muijani tahtoi tuon Hely tytön — se nyt jo tekisi asioitakin, ja on se sievänmuotoinen tyttö, jota saattaisi panna herrojakin passaamaan. Mutta mitäs niistä toisista, emme niitä tarvitse.»

Ovi aukeni, ja sisään astui kaksi johtokunnan miestä, kirkkoväärti ja herastuomari. Rovasti läheni heitä lausuen hyvää päivää.

»Kah, eikö täällä vielä muita olekaan», sanoi herastuomari.

»Ei ole vielä», virkkoi Seppälä, »lienee siellä tietkin vähän tukossa, oli niin kauhea tuisku illalla.»

»Kukahän nyt tulee?» sanoi kirkkoväärti. »Olleekohan posti, koska porokellon ääni kuuluu?»

»Ei, se meni jo aamulla», vastasi kievarin isäntä.

Kauan ei ukkojen tarvinnutkaan tuumata, kuka matkustaja oli tulossa, sillä sisään astui nuorukainen, joka katseltuaan ympärilleen sanoi kohteliaasti kumartaen: »Suokaa anteeksi, olen erehtynyt; nämä huoneet eivät näy olevankaan matkustavaisia varten.»

»Kestikievarihuoneet ovat rakennuksen toisessa päässä», sanoi Seppälä, »jahka minä tulen näyttämään». Hän aikoi juuri lähteä, mutta samassa nuorukainen huomasi rovastin ja huudahti: »Kas, rovasti Nurmi! Joko Ahto on lähtenyt Helsinkiin?»

»Nuori Aateli Ihalasta — vai niin! Enhän aikonut tuntea. Ahto lähti jo viikko takaperin, luennot yliopistossa ovat alkaneet. Menette kai Helsinkiin tekin?»

»Menen, mutta nyt lähden ensiksi setäni, eversti Aatelin luo. En saanut kyytimiestäni tulemaan sinne asti, vaan minun täytyi tämän pienen matkan tähden vielä poiketa tänne. Kyytimieheni sanoi kulkeneensa hevosellaan jo niin monta matkaa, ettei tahtonut tulla edemmäksi, kun on tietkin tukossa. Mutta mitä täällä tehdään, koska tänne kokoontuu noin paljo väkeä ja enimmäkseen miehiä?»

»Täällä vaivaisjohtokunta pitää huutokauppaa — ikävää tointa. Niitä on kolme lasta, kaksi tyttöä ja yksi poika, jotka nyt pannaan huudolle ja annetaan vähimmän vaativalle kasvatettavaksi.»

»Suokaa anteeksi, mutta eikö rovasti laske leikkiä? Eihän ole mahdollista, että meillä myydään ihmisiä?»

»Valitettavasti se on tosi, nuori herrani. Minä olen aivan samaa mieltä kuin te, että se on kauheaa, mutta ei ole muuta keinoa; niin sitä tehdään joka paikassa, ei meillä ole asiat huonommalla kannalla kuin muuallakaan.»

Nuori Aateli punastui, hänen ruskeat silmänsä iskivät tulta, ja häntä olisi haluttanut sanoa rovastille: »Koettakaa vaikuttaa seurakuntalaisinne! He varmaankin antaisivat vähän suuremman summan vaivaisten kassasta jollekulle kelvolliselle ihmiselle, joka ottaisi lapset kasvattaaksensa», — mutta hän huomasi samassa olevansa vielä liian nuori opettamaan vanhaa miestä. Sentähden hän sanoi vain: »Minä olen ollut lapsi näihin asti enkä ole tietänyt kaikista epäkohdista, joita vielä löytyy — mutta suokaa minun olla läsnä tässä huutokaupassa. Niin inhottava kuin se lieneekin, tahtoisin kuitenkin nähdä, miten se käy päinsä.»

»Kyllä», sanoi rovasti, »se sopii aivan hyvin».

Väkeä oli kokoontunut koko joukko, muutamat saadaksensa jonkun noista lapsista — eli sen rahan, joka niistä maksettaisiin, — toiset uteliaina näkemään, mihinkä heidän entisen tuttavansa Antin-Liisan lapset joutuisivat.

Huutokauppa alkoi, ja vasaramies ryhtyi toimeensa, kysyen ensiksi, mitä vanhimmasta vaadittaisiin. Mutta juuri kun alkuun päästiin, huusi Renkalan isäntä, jonka talo oli vähän matkan päässä kirkonkylästä: »Tuokaa tänne kauppakalu vain, eihän sitä sikaa säkissä osteta, täytyyhän nähdä, mitä tavaraa teillä on, häh, häh» — ja isäntä nauroi omaa sukkeluuttaan niin, että hänen lihava vatsansa hölkkäsi.

Nuori Aateli sanoi hiljaisella äänellä rovastille: »Suokaa anteeksi, että lausun mielipiteeni, mutta eikö olisi yhdentekevää, jos vain mainittaisiin lasten ikä.»

»Kyllä, siksi en olekaan tahtonut heitä tänne.» Ja nyt sanoi rovasti kansalle: »Kun tietää lasten iän, niin ei minun mielestäni ole tarpellista tuoda heitä nähtäviin. Vanhin tyttö ori kolmentoista-, toinen

yhdentoista-vuotias, ja nuorin kahdeksan vuoden vanha poika.»

»Saaneehan heitä katsellakin sentään», virkkoi Renkala taas, »toinen on enemmän, toinen vähemmän roteva, tuokaa tavara tänne vain — hihi hii —»

Aateli punastui. Hänen muotonsa ilmaisi suurinta inhoa tuota miestä kohtaan. Näkyipä, että hänen oli vaikea olla ääneti, mutta hän oli vieras tässä, jolla ei ollut mitään sanottavaa asiassa.

Hetken perästä tuli kestikievarin emäntä sisään, tuoden nuo kolme orpoa muassaan. Hely oli sievännäköinen tyttö, jolla oli punaiset posket ja niissä syvät veitikkamaiset kuopat, mutta Iiri oli iäkseen pitkä, hento ja kalvakka ja hänen suuret harmaat silmänsä näyttivät niin surullisilta, ettei häntä säälimättä saattanut katsella. Martti poika seisoi vakaana kädet taskussa ja näytti välinpitämättömältä, ikäänkuin olisi hänelle ollut yhdentekevää, minne joutui.

»Vanhin tyttö on jo koko riski, mutta tuota toista saa kyllä syöttää turhaan vielä», tokaisi Renkala.

»Ei Renkalan ole pakko huutaa kumpaakaan», sanoi herastuomari.

Nyt alkoi huutokauppa uudestaan. Kestikievari huusi Helyn, ja sitte tuli Iirin vuoro. Samassa kun alettiin huutaa, juoksi tyttö raukka vasaramiehen luo, huudahtaen sydäntä vihlovalla äänellä: »Älkää panko minua huudolle! Älkää, älkää! Seppälän emäntä, ottakaa minutkin ja Martti veljeni!» Näin sanoen hän polvista syleili Seppälän emäntää.

Huuto lakkasi hetkeksi. Emäntä sai kyneleet silmiinsä ja sanoi: »Hyvä lapsi, en minä teitä kaikkia saata ottaa, ei teistä paljoakaan anneta, mutta sen oitis äitinne kuoltua päätimme, että yhden teistä ottaisimme.»

»Ottakaa Martti kuitenkin!»

»No otetaan poika sitte», sanoi kestikievari. »Saatammehan panna hänet kyytiä viemään jonkun vuoden päästä.»

»Annetaan huudon käydä järjestyksessä», sanoi kirkkoväärti.

»Seppälän emäntä, tehkää hyvin ja viekää lapset pois! Ne ovat jo kylliksi olleet täällä», lausui rovasti.

Emäntä vei lapset huoneesta, ja kun hän palasi, oli Seppälän isäntä huutanut myöskin Martin, mutta Renkala Iirin.

Aateli jätti hyvästi rovastin, sanoen: »Tämä oli surkein tilaisuus, minkä minä olen nuorella iälläni nähnyt. Kun taas tulen kotiin, täytyy minun oikein tutkistella meidän olojamme R:n pitäjässä, ovatko nekin yhtä huonolla kannalla.»

»Varmaankin», sanoi rovasti, »miten saattaisivatkaan olla paremmalla? Ei sellaisia asioita niin helposti muuteta.»

»Saadaanpa nähdä», uskalsi nuorukainen vastata ja läksi sitte pois.

Nuori Aateli meni kestikievarihuoneeseen. Hän kulki edestakaisin, sanoen itseksensä: »Meidän kurjat, meidän orpo raukat! Nyt minä olen iloinen siitä, että olen tuleva suuren tilan haltijaksi, sillä sellaisena saatan enemmän vaikuttaa hyvää siinä, missä epäkohtia havaitsen. Ihminen huutokaupalla — kuinka alentavaista! Se on varma, että tuosta pitää ainakin meidän seurakunnassamme loppu tuleman, jahka minä kartanoa hallitsemaan rupean; kentiesi ennenkin. Isäni ei ole kova vanhoillaanoliija. Mutta jopahan hevonen on valjaissa.» Kiireesti kirjoitettuaan päiväkirjaan nimensä läksi Arvo Aateli ulos. Pihalla istui Renkala reessään ja huusi Iirille:

»Tule nyt joutuun, tyttö, ei sitä usein huutotyttöä isännän rinnalle rekeen aseteta, hihi hii» —

Iiri riensi rekeen, kyneleet vierivät hänen silmistään, hän katsoi vielä kerran taaksensa, isäntä huimasi piiskallaan hevosta, ja Iiri läksi uutta kotiansa kohti.

Arvo katsoi heidän jälkeensä. Eräs pihalla seisova vanha kyytimies, joka myöskin loi silmänsä samaan suuntaan, sanoi: »Kyllä tuo lapsi sen tulee tuntemaan, että on orpo.»

»Niin, minäkin ajattelin», vastasi Arvo, »että eiköhän kyyhkynpoikanen ole joutunut haukan pesään?»

»No niin, en sitä juuri tahdo sanoa, paremmin nämä tänne jääneet ovat haukan pesään joutuneet. Harvoin kestikievarissa nuoret menestyvät. Mutta en minä sentään lastani tahtoisin nähdä kumpaisessakaan paikassa.»

Arvo istui rekeensä alakuloisena ja ajoi pois Seppälän kestikievarista.

KOLMAS LUKU

R:n pitäjässä pohjois-Hämeessä oli mäen päällä kauniin puiston keskellä Ihalan uhkea sukukartano. Tuuheitten vanhojen puitten välistä pilkoitti sieltä ja täältä sinertävä järvi kauniine saarineen. Aivan lähellä rantaa näkyi sievä punaiseksi maalattu asunto, jota suuri vanha koivu suojasi. Tässä pienessä rakennuksessa asui vanha neiti Joppe, joka ennen oli ollut sukukartanossa taloudenhoitajana, mutta myöskin perheen ystävänä ja neuvonantajana. Hän oli jo nykyisen patruunan isä-vainajan nuorena ollessa talossa ollut ja nyt vanhana saanut oman asunnon, jossa hän rauhassa sai viettää vanhuuden päiviään.

Tämän vanhuksen asuntoa kohti kulki Arvo Aateli verkalleen. Hän näytti miettiväiseltä.

Vanha neiti Joppe katsoi ulos ikkunastaan ja ajatteli nähdessään Arvon: »Poika näyttää niin vakaalta, mitpä hän tuumanneekaan? Kukapa niitten nuorten pääkkösistä tähän aikaan selvää saa — on niin monta tuumaa ja mieltä heillä, että tuskin itse tietävät mitä tahtovat; hyvä poika hän on, ei hän minuakaan halveksi, tuleepa usein kysymään neuvoja minulta, koska olen muka paljon kokenut. Noh, totta tällä iällä jo jotakin on nähnyt, vaan eipä kaikki nuoret tahdo vanhan neuvoja seurata, mutta Arvo sen kyllä tekee ja Jumala häntä siunatkoon!»

Ovi aukeni ja Arvo astui sisään. Vanha neiti pani lasit nenälleen paremmin nähdäksensä lempi poikaansa.

»Kuinka täti jaksaa? Päivä on niin lämmin ja ihana, että luulin tapaavani teidät ulkona.»

»Täältä on laveampi näköala. Minun sopii nähdä sekä järvelle että Ihalaan päin, ja kun akkunani on auki, saan kyllin henkiä kesäistä ilmaa.»

»Todella täällä onkin vilpoista ja herttaista olla.»

»Mitä posti tänään toi? Tuliko kirjeitä?»

»Tuli. Setäni kirjoitti isälle, kehoittaen samalla, että minä lähtisin heille; mutta ei minua oikein haluta. Setä on kyllä kovin herttainen, mutta en minä viihdy serkkujeni parissa, me olemme varsin erilaisia mieliltämme.»

»Kyllä niin, sinä olet aivan isoisäsi, kapteeni-vainajan, luontoinen ja ihan hänen näköisensäkin. Jaa jaa», sanoi neiti ja puhui ikäänkuin itsekseen, »hän oli mies, joka katsoi ainoastaan ihmisen todellista arvoa, eikä hänen mielensä milloinkaan hehkunut ulkonaisiin komeuksiin. Mutta hänenkin vain täytyi kärsiä perityn korkeasukuisuutensa vuoksi — niin — niin, kärsiä sitä täytyy — eihän siihen mikään auta, ei rikkaus, ei köyhyys — mutta mitä näistä puhuu, ovathan ne ajat jo unohduksiin menneet.»

»Minä olen kuullut kaikkien puhuvan isoisästäni äärettömän suurella rakkaudella, ja äitinikin oikein ilostuu, kun vain joku sanoo minua isoisäni näköiseksi tahi luontoiseksi. Mutta isoäidistäni ei kukaan mainitse mitään, ei pahaa eikä hyvää. Mikähän siinä on? Eikö hän ollut hyvä?»

»Hyvänen aika, mitä kysytkään! Hän, joka ei pienimmälle sääskellekään olisi mitään pahaa tehnyt!»

»Olipa hän myöskin hyvää sukua, koska oli aatelinen neiti.»

»Kyllä, tietysti.»

»No eikö häntä siis mikään vaivannut? Äitini myöskin aina noin epäsuorasti vastaa, kun mummostani jotakin tahdon tietää. Niin, häntä ei koskaan haluta kertoa asioista, joita hän on ainoastaan kuullut eikä tarkemmin tunne. Mutta te, joka olette isoisäni aikana elänyt ja olitte talossa sukulaisena ja perheen ystävänä, te kyllä nuo asiat tunnette. Kertokaa nyt minulle isäni vanhempien elämänvaiheista.» Näin sanoen Arvo nousi katsomaan isoisänsä ja isoäitinsä kuvia, jotka olivat ripustetut vanhan neidin seinälle.

»Nuo molemmat, joita siinä katselet, eivät olleet luodut toisiansa varten. Eivät he onnellisia olleet», sanoi neiti Joppe.

»Mitä, elivätkö riidassa?»

»Ei, ei suinkaan! Eihän niin jalo mies kuin kapteeni-vainaja koskaan olisi riidellyt vaimonsa kanssa, eikä kapteenska koskaan ajatellut toisin kuin hänen miehensä.»

»Sepä kumma! Ja sentään sanoitte, etteivät he onnellisia olleet» — —

»Ottaisitko sinä halusta vaimon, joka aina vain sanoisi jaa, jaa, niin, niin, kaikkiin asioihin, joista tahtoisit keskustella hänen kanssaan? Jos niin on, neuvon sinua olemaan ilman vaimoa yhtähyvin, sillä mitä tuollaisella kumppanilla tekisit, joka ei tiedä mitään itse ja sen vuoksi on sinun ainainen kaikunasi. Eihän kaksi ihmistä, jos viisaita ovat, koskaan ole niin aivan yksimielisiä, etteivät joskus vedä vähän vastakymppä.»

»Oliko hän siis hullu?»

»No ei, osa vähemmässäkin, mutta yksinkertainen hän oli oikein suuressa määrässä.»

»Mitenkä isoisäni noin kummasti erehtyi kumppania valitessaan? Älkää vain sanoko, että hän etsi rikkautta. Silloin minulta ryöstäisitte sen jalon kuvan, jonka hänestä sydämestäni olen säilyttänyt.»

»Ei, hän ei rikkautta etsinyt. Minä tahdon sinulle kertoa pääasiallisesti, mitenkä hänen kohtalonsa sellaiseksi tuli, kuin se oli:

Nuorukaisena hän rakastui erääseen papintyttäreeseen, joka oli hyvin sivistynyt. Hän ei ollut mikään kaunotar, mutta vartalonsa oli sokea, hänen poskillaan hohti raitis puna ja hän oli erittäin miellyttävä, iloinen ja viisas tyttö. Nuoret tapasivat usein toisensa, vaikka asuivat eri pitäjissä, sillä vanhemmat pitivät seuraa toistensa kanssa. Vuosi vuodelta kiihtyi nuorten rakkaus, mutta kun isoisäsi vanhemmat huomasivat sen, rupesivat he harvemmin pappilassa käymään sekä kokivat kaikin tavoin estää nuoria tapaamasta toisiaan. Tuo järkevä tyttö huomasi sen kylläkin pian. Hän taisteli nyt omaa sydäntänsä vastaan kovan taistelun, jonka seurauksena oli se, että kapteeni-vainaja, kun hän kosijana tuli tytön luo, sai rukkaset. 'Minä rakastan sinua', sanoi tyttö kapteenille, 'ja tiedän myöskin ansaitsevani sinun rakkautesi. Mutta sukulaisesi halveksivat minua siksi, etten ole samaa säätyä kuin he, ja vähitellen he saattaisivat kentiesi muuttaa sinunkin mielesi, — ja silloin — niin, silloin olisi minun onneni hukassa.' Mutta kapteeni vakuutti, ettei hän milloinkaan muuttuisi. Hän kirjoitti työlle kirjeen, jossa oli pieni muistoruno. Se kuului näin:

'Armaastaan kyyhky pieni pois ennen eriaää, kuin sinua, kallis Meeri, sun sulhos hylkääjää.'

Vaan tyttö pysyi lujana päätöksessään. Siitä kapteenin koko suku kovin häntä kunnioitti. He sanoivat: 'Hän on todellakin jalo, emme parempaa miniää toivoisi, jos hän vain olisi — vapaasukuinen» — mutta siinäpä se oli se suuri juopa, johon viisas Meeri tiesi hukkuvansa, ellei olisi aikoinaan pelastanut itseänsä. Meeri jäi kuitenkin naimattomaksi koko iäkseen ja oli onnellinen, sillä kaikki, jotka hänet tunsivat, pitivät häntä rakkaana. Kapteeni ei myöskään olisi tahtonut naimisiin mennä, mutta kun hän oli sukukartanon omistaja, tarvitsi hän emännän taloonsa, ja hänen vanhempansa kiusasivat häntä niin kauan, että hän vihdoin suostui ottamaan vaimokseen erään köyhän aatelisneidin, joka oli hyvin yksinkertainen. Kapteeni kyllä ilmoitti työlle sydämensä tilan — että toinen oli hänen rakkautensa saanut — mutta tyttö oli yhtä kaikki tyytyväinen, kun sai kauniin miehen ja pääsi sukukartanon emännäksi. Siinä nyt olet saanut kuulla, miksikä isoisäsi tuollaiseen naimiseen meni.»

»En minä vain tässä suhteessa tahtoisin isoisäni kohtalon alaiseksi joutua! Aatelisneitoa en myöskään ota, en milloinkaan. Sen olen sanonutkin vanhemmilleni, jotta tottuisivat ajatukseeni. Heidän täytyy se tietää, etten minä ketään yksinkertaista röökinää aio naida.»

»Hyvänen aika, mitä nyt tuumitkaan? Eihän kaikki röökinät ole yksinkertaisia. Mutta kyllä sen sanonkin, että tyhmiä ihmiset ovat, kun perittyyn, nimeen panevat enemmän arvoa kuin jaloon sydämeen. Vaan kyllähän maailma siinä suhteessa nyt jo onkin muuttunut.»

»On kyllä. Mutta tässä nyt olen jutellut näin kauan, vaikka vanhempani odottavat minua päättämään matkastani. — Setäni mailla on paljo jäniksiä ja lintuja; ehkä lähdän sentään, niin pääsen metsästämään.»

»Katso vain, ettet huonoa saalista saa. Todella, minä varoitan sinua! Tuollaiset nuket, kuin serkkusi on, harvoin tekevät järkevän miehen onnelliseksi, mutta usein on tapahtunut, että ovat vieneet viisaan miehen järjen, ja mies parat ovat huomanneet sen vasta silloin, kuin katuminen on käynyt liian myöhäiseksi.»

»Älkää pelätkö, ei minua nuket miellytä, ajattelevien ja järjellisten ihmisten seurassa olen aina parahiten viihtynyt. Mutta nyt minun täytyy mennä. Hyvästi, täti!»

Arvo läksi käymään kotiin päin ajatellen: »Tuo tati minua on aina lellitellyt, mutta toisaalta hänen neuvonsa monessa suhteessa kuitenkin ovat parsineet sen, mitä hänen liiallinen hyväntahtoisuutensa ehkä olisi minua vahingoittanut. Hm, hän pelkää, että mielistyisin serkkuuni; siitä hän saa olla huoletta!» Arvo oli nyt ennättänyt kotiin ja läksi suoraan äitinsä kamariin.

»No mitä kuuluu, poikani, oletko päättänyt lähteä?» kysyi hänen äitinsä.

»Olen», vastasi Arvo.

Patruuna Aateli tuli huoneeseen ja sanoi, nähtyänsä Arvon: »Sinä lähdet kai jo tänään matkalle?»

»Lähden. Nyt on metsästysaika juuri käsissä ja metsälammet ovat täynnä sorsia.»

»Nuo ikävät jahtimatkat», sanoi patruunessa, »ne minua aina huolestuttavat; lankoni maatilalla on kovin synkkiä metsiä, entä jos vielä eksytte siellä. Aksel ei suinkaan paljon tunne niitä.»

»Ahto Nurmi tulee kyllä mukaamme; kun kolmisin menemme, niin ei meidän yhtään ole hätää, ja sitä paitsi Ahto kyllä usein on setäni mailla metsästävässä ollut, kyllä hän ne tuntee. Tunteepa vielä Renkalankin metsät.»

»Urholla saat ajaa ensi kestikievarivälin, vaan sitte kyydillä, sillä minä tarvitsen hevosiani kylvöjen takia», sanoi patruuna.

»Hauskempi onkin kyydillä kulkeminen, sillä matka joutuu pikemmin.»

»Lähde nyt vaatteitasi säälimään matkalaukkuun», käski patruunessa, »minä menen sinulle panemaan vähän eväitä mukaan».

Arvo meni kamariinsa, veti piironkinsa laatikon auki, otti sieltä vaatteet, joita luuli tarvitsevansa mukaansa, ja rupesi niitä sovittelemaan matkalaukkuun. Samassa vanha Maija, joka oli talossa kauan palvellut, tuli sisään, tuoden esiliinassaan koko joukon sukkia, joita hän tarjosi Arvolle, sanoen: »Tässä on uusia puhtaita sukkia, ottakaa ne mukaanne.»

»Maija hyvä, en minä niitä kaikkia tarvitse.»

»Ottakaa vain! Jos jalat metsässä kastuvat, niin nämä ovat hyvät olemassa.» Ja kursailematta Maija pani sukkaparit matkalaukkuun sinne ja tänne, missä vain havaitsi pienen kolon vaatteitten välissä.

»Olkoot nyt siinä sitte», sanoi Arvo. »Mutta Maija hyvä, laittakaa minulle kahvia, sitä mielelläni joisin, sillä semmoista kahvia, jota te keitätte, en saa, ennenkuin takaisin palajan.»

»Voi, voi, tuota maisteria, mitä hän sanookaan! Kyllä maar sitä semmoista jokahinen keittää. Menkää vain sisareni, lukkarin matamin luo, hän laittaa varsin yhtä hyvää kuin minäkin — vaikka vähän liiaksi väkevää se sentään ehkä on, sillä hän on jo unhottanut, kummoista hienommissa herroissa laitetaan. Aioin juuri pyytää, että maisteri poikkeisi sinne lukkarille taikka antaisi kyytipojan viedä minulta sisarelleni terveisiä. He asuvat siellä kirkonkylässä.»

»Kyllä tiedän ja toimitan terveiset perille, mutta kahvia tahdon täällä kotona juoda.»

»Niin kai, sehän onkin aivan valmista lakin alla selkenemässä, ja lämpimiä nisukaakkusia panen pöydälle, tulkaa vain juomaan.»

Maija kiirehti toimeensa, ja Arvo meni vanhempiensa kanssa juomaan kahvia.

Hevonen oli portaitten edessä valjastettuna, ja kun Arvo oli juonut, otti hän jahtilaukun ja pyssyn mukaansa, sanoi jäähyväiset vanhemmilleen ja meni kääseihinsä. »Hei Urho, nyt sitä mennään!» huusi hän hevoselleen, nykäisten ohjaksista, ja samassa mentiinkin niin, että kääsit tärisivät.

NELJÄS LUKU

»Mitenkäs Iiri raasukin jaksanee nyt tuolla Renkalassa?» sanoi lukkarin matami miehelleen, joka juuri astui huoneeseensa. »Taaven-muori kävi täällä ja puhui, miten tyttö riepua pahoin kohdellaan. Kaiket päivää, pyhät ja aret, hänen täytyy käydä paimenessa, oli ilma sitte millainen hyvänsä, ja kun läpimärkänä kotia palaa, saa hän vain samoissa repaleissa olla, ei kuivaa nuttua lapsen ylle anneta.

Ruoka on myös huonoa.»

»Lienevätkö kaikki tosia? Kyllä minä tiedän, ettei Renkalassa herkkusuuna olla saa, sillä ukko on saituri, mutta jos tytölle annetaan tarpeeksi ruokaa, niin ei ole hätää, sillä on sitä kerjäläisenkin pyöreäposkinen, vaikkei muuta syö kuin kalaa ja leipää eikä muuta juo kuin raitista vettä.»

»Niin, mutta kyllä se sentään on surkeata — lapsi on lapsi ja tarvitsisi kyllä joskus muutakin. Heillä oli niin hellä äiti, että harvalla on semmoista, eikä tyttö parka saattanut ennen aavistaakaan noin kovia ihmisiä löytyvän. Minä tässä tuumasin juuri, että mitähän Liisa-vainaja nyt ajattelisi, jos näkisi heikon kalpean tyttönsä yksin kävelevän Renkalan synkkiä metsiä, suurta karjalaumaa paimentamassa.»

»Hän varmaankin ajattelisi», vastasi lukkari tyvenesti: »kumma, etteivät lukkarilaiset ottaneet tuota lapsukaista, vaikka ei heillä itselläänkään ole lasta, koska Jumala heiltä korjasi heidän ainokaisensa.»

»Kyllä maar minä olisin ottanut, jos sitä oikein olisi tuumittu, mutta ethän sinäkään käsenyt, sanoit vain: 'Kuules, entä jos ottaisimme Iirin kasvatiksemme, mitäs tuosta tuumit?' Näin sinä sanoit.»

»No niin, sanoinhan minä sillä tavoin.»

»Sanoit sinä, ja minä siihen sitte vastasin että eihän meidän auta ottaa kaiken maailman köyhiä luoksemme, vaikkei meillä omia lapsia ole; enhän minä muuta sanonut. Kylläpä minä sen puolesta olisin tuon tyttö rievun ottanut, jos paremmin olisit toivosi ilmoittanut, mutta olit sitte vain ääneti etkä puhunut mitään ja minä luulin, että sinä olit samaa mieltä kuin minäkin.»

»En tahtonut lasta miksikään riitakappaleeksi välillemme. Sinulle hänestä olisi suurempi vaiva tullut, siis oli se paremmin sinun päätettäväsi, ottaisimmeko hänet vai emmekö, ja vastauksestasi havaitsin, ettei sinua haluttanut ottaa häntä.»

»Hyvänen aika! Se on sitte minun syyni, jos lapsi on onneton!»

»Ei suinkaan, en sitä tahdo sanoa; emmekä me tiedä, onko tytölle vahingoksi, että hän saa kovan koulun käydä, vaikka se meistä näyttää liika kovalta.»

»Minun täytyy mennä Renkalaan, mutta mitä minä asiaksi teen?»

»No onhan sinulla asiaa, kun menet tyttöä katsomaan.»

»Mutta jos ukko suuttuu ja hänen tyttärensä, ylpeä Eveliina — emännästä en huoli, hän on kuin nahistunut nauris, ei makea eikä karvas.»

»Suuttukoon! Emme me hänen kirjoissaan ole, emme ole hänelle velkaa, kuten muut meidän kyläläiset.»

»Niin, suuttukoon vain. Minä puen ylleni ja menen katsomaan tyttöä.» Matami rupesi pukeutumaan, vaan sanoi sillä välin: »Seppälässä hän on joskus pikimmältään käynyt illalla, sitte kun karja jo on kotia ajettu, ja Seppälän emäntä sanoi että hänen on kovin käynyt sääliksi lapsen tila. Hyvästi nyt, ukkoseni, sanot aina minun liiojakin puhuvan, mutta jos sinäkin enemmän puhuisit, olisi Iiri ehkä nyt meillä.» Näin sanottuaan matami puikahti ulos ovesta ja meni kulkemaan Renkalan taloa kohti, joka oli virstan päässä kylästä.

Matami käveli hiljaksen maantietä pitkin, jonka molemmilla puolin viljavainioitten kultaiset tähkäpäät raskaina nuokkuivat. Hänen ajatuksensa lentelivät sinne tänne, niinkuin ihmisen ajatukset ainakin lentelevät — hän katseli vainiota ja ajatteli: »Seppälän ruiskin olisi leikattava — kumma, etteivät jo ole käyneet minua pyytämässä talkooruokia valmistamaan — kukapa heillä juurikkalaatikkoa laittaisi, jollen minä sitä tee? — Taaven-muorikin on aina Kartanon työssä ja piiat pannaan vainiolle; emäntä ja Hely vain ovat kotona. Menee sen Helyn aika herrojakin passatessa, ainahan ne sitä huutavat — ja lapsihan se vain onkin, kolmentoista-vuotias — mitäpä hän vielä jaksaisi tehdä. Ei, kyllä emäntä minua tarvitsee. Hely raasun täytyy herroja passata — Ei emännän aina tarvitsisi tyttöä lykätä matkustavaisten käskettäväksi — orpo raukka! Kyllä orvon käskee — varsinkin kun hänestä tulee semmoinen kaunis tyttö, kuin Hely on — kauneus ei ole köyhälle onneksi.»

Vainion mitta oli nyt loppunut, ja maantie kulki karkean kuusimetsän läpi aina lähelle Renkalaa. Matami käveli eteenpäin vähän kiireemmin, kun joutui vilpoiselle metsätielle. Sielläpä näkyi eräs muijakin tiellä kulkevan. Matami kiirehti askeleitaan ja saavutti pian edelläkulkijan, joka oli jo ennestään tuttu Taaven-muori.

»Hyvää päivää, muori!»

»Kah lukkarin matamiko se onkin! Ajattelin, kuka siellä tuli.»

»Renkalaanko menette?»

»Renkalaan. Täytyy mennä kysymään, joko pian leikataan, sillä minua on pyydetty Kartanoon pyykille, mutta jos nyt ruvetaan ruista leikkaamaan Renkalassa, niin on minun sinne meneminen. Minun täytyi ottaa vähän jyviä Renkalalta, kun en päässyt uutisiin — ei muilla ollut tähän aikaan liikenemään, tarvitsevat siemeneksi vanhansa, eikä Renkala ottanut rahaa, ottaa vain päivätöitä, ja niitä saan nyt tehdä niin monta, että kyllä ne jyvät maksamaan tulevat. Mutta mitäs köyhä rikkaalle voi, häneen täytyy turvata, kun on puute, vaikka sitte kuinka kiskoisi, — ja kyllä kiskookin.»

»Kuinkahan Iiri parka siellä nyt jaksanee? Häntä minä menen katsomaan. Olen kovin mielipahoissani siitä, etten ottanut häntä meille.»

»Olihan matami siellä huutokaupassa.»

»He, olin, mutta kun se meidän pappa nyt on semmoinen, ettei se niin asioitaan puhu, en minäkään omin päin tahtonut päättää mitään. Ajattelin vain sitte, kun Renkala tytön huusi, että olisi se joutanut meilläkin olla tuo Iiri ikäänkuin meidän tyttö-vainajamme sijassa, ja kun sitä sitte puhuin ukolle, niin oli hän ajatellut ihan samoin, mutta tiesinkö minä sen, koska ei hän mitään puhunut. Se nyt on semmoinen tuppisuu se meidän pappa — en sitä sano häntä moittiakseni, sillä kyllä hän sen puolesta on erinomaisen hyvä mies ja paljon parempi kuin minä, mutta kullakin ihmisellä on oma luontonsa; minä vain tarkoitan sitä, että monessa asiassa kävisi paremmin, jos enemmän keskusteltaisiin.»

»Matami hyvä, jos te olisitte ottanut ne kaikki kolme, niin olisitte hyvän työn tehnyt. Lasten äiti tuolla taivaassa olisi siunausta rukoillut teille.»

»Ei muori hyvä semmoisella muonalla, mitä niistä annetaan, emme heitä kaikkia olisi saattaneet kasvattaa.»

»Niin, mutta kunnan miehet joutaisivat kyllä maksaa enemmän, silloin kun saavat lapset hyvään paikkaan.»

»Samaa mieltä minäkin olen, mutta eipä sitä tehdä.»

»Jos rovasti kehoittaisi — kyllä maar sitä niin tehdään, kuin rovasti tahtoo.»

»Kyllä kai, mutta hän on liian pehmeä. Hän tahtoo aina noudattaa pitäjäläistensä mieltä, ja siksi hänestä kovin pitävätkin, mutta ei se liika hyvyyskään aina paikallaan ole.»

Matamin ja muorin jutellessa oli aika kulunut pikaisesti, ja nyt he näkivät jo edessään Renkalan suuren kivinavetan. »Minä kierrän tästä vain navetan kujasta taloon», sanoi muori, »mutta menkää te tuolta isosta portista.»

»Ei sillä väliä ole, vaikka tästäkin menisin, mutta saatanhan sentään tuoltakin —» Matamin päähän juolahti taas ajatus: »En huolikaan, menen vain isosta portista, mitä sitä tarvitsee nöyränä kulkea takakujista — emme me hänen kirjoissaan ole, emme ole velkaa hänelle emmekä muille.» Ja matami meni kuin menikin isosta portista.

Pihalla oli Renkala. Hän seisoi siinä kädet taskussa katsellen kohti taivasta, joka näkyi vetäytyvän synkkiin pilviin, mutta samassa lähenei matami sanoen: »Hyvää päivää, isäntä, terveisiä meidän mäeltä.»

»Jumal'antakoon! Käykää sisälle, saamme kohta myrskyilman. Väkeni on pellolla leikkaamassa, mutta pian kyllä heidän täytynee tulla sieltä pois.»

»Kyllä kai, näyttää siltä, kuin rupeaisi Herran voima käymään». Tupaan tultiin. Matami lausui emännälle, joka istui tuvan perällä: »Onhan emäntä kotona; hyvää päivää, terveisiä meidän mäeltä! Kuinka täällä jaksetaan?»

»Kiitoksia kysymästänne», vastasi emäntä, »aina hiljakseen vain. Istukaa.»

»Kiitoksia!»

»Kuules, akka, pane pannu tulelle.»

Emäntä meni halustakin, sillä kahvi se hänen parastansa oli. Siihen hän aina turvasi, kun miehen ylivalta talossa hänelle liika raskaaksi kävi.

Jäätyänsä isännän kanssa kahden kysyi matami: »Miten Iiri nyt jaksaa? Hupaista olisi nähdä Liisan likkaa.»

»Mikäpä häntä vaivaisi?» sanoi isäntä ylseästi. »Ruokaa on ja vaatteita ruumiin verhoksi — mitä tuommainen orpo muuta tarvitsee.»

»Minusta orpo juuri tarvitsee paljonkin muuta», sanoi matami.

»Mitä maar! Jota tarvitsee, sitä hän saakin. Hänelle annetaan työtä semmoista, jota hän jaksaa tehdä, se on hänelle hyvä, ja jos kuritusta kaipaa, niin kyllä hän sitäkin saa. Ettekö luule vai? — hihi hii.»

»Missä hän on nyt, tuo lapsi?»

»Paimenessa on. Siellä hän on paikallaan; ei hänestä täällä kotona vielä apua ole.»

Paimenessa, Renkalan synkissä metsissä, pieni yksitoistavuotias Iiri — matamin sydäntä oikein kouristi hänen tuota ajatellessaan. Hänen huulillansa oli juuri kova nuhdesaarna, joka kuitenkin jäi pitämättä, sillä nyt löi salama niin, että koko tupa oli ikäänkuin tulella, ja rakeita pomppaili vasten akkunoita, jotta ruudut ratisivat. Väki tuli juosten pellolta pois; naiset olivat nostaneet päällimmäisen hameensa hupuksi päähänsä, ja niin riensivät he sitte kotiin renkituvan suojaan.

Emäntä tuli sisälle, tuoden kahvipannua, ja samassa myöskin Eveliina, talon ylpeä tytär, astui tupaan; hänellä oli nisuleipäkori ja kahvikupit tarjottimella, jonka hän laski pöydälle. Hän tervehti matamia, sanoen: »Tulin aivan märäksi, mutta en tässä Herran ilmassa saattanut mennä luhdista toisia vaatteita ylleni muuttamaan, ja tuleehan lämmin, kun kahvia juodaan.»

»Niin, mikäpä meidän hätänä täällä, mutta Iiri raukka, joka metsässä on tässä kamalassa ilmassa» —

»Kyllä ne paimenet saavat ilmoja koetella, eikä tuo niin pahalta metsässä tunnu, pääseepä hän puun suojaan», vastasi Eveliina.

»Eveliina, tule tarjoamaan kahvia, olen jo kaatanut.»

»Kyllä! Kas kun hiirikin on leipää nakerrellut — tuosta on karvinut; saakoon Iiri sen, kun hän tulee —»

Näin haastellen Eveliina erotti hiiren nakertaman palan Iiriä varten ja tarjosi kahvia vieraille, joka ei oikein jaksanut mielinestettään juoda ajatellessaan pikku tyttöstä, jota hän sääli, mutta jonka hyväksi ei hänkään ollut mitään tehnyt.

»Kunpa ilma selkenisi, että pääsisin kotia! Mistähän se rajusää noin äkkiä tulikaan?»

»Kyllä minua kovin raukaisikin koko aamupäivän», sanoi emäntä. Mutta häntäpä enimmiten aina raukaisu, ja mistäpä sitä sitte tiesi, oliko ukkonen ilmassa vai ei.

Rakeita ei enää tullut, mutta aina yhä sateli ja tuuli. Isäntä katseli ulos ikkunasta sanoen: »Ei tänään leikkaamisesta tule mitään. Eveliina, saat viedä väelle kahvia — meidän on, näette, matami hyvä, näin leikkuuajana tapana kahvilla kestittää väkeämme. Jos kupin tai pari saavat, niin mitäs se meillä tuntuu — juuria poltetaan — ei siinä montakaan kahvipapua ole, mutta herkkuna juovat vain ja tekevät työnsä halukkaammin, kun heitä kestitään.»

Eveliina heitteli ylpeästi päätään, mutisten: »Ei ikään se niin pelkkää juurikahvia ole, kyllä se vain tavallista on, semmoista ja ehkä parempaakin kuin muualla.» Sitte meni hän pannuineen kampsuineen renkitupaan, mutta palasi heti jälleen, pyytäen isäänsä Taaven-muurin puheille. Isäntä ja Eveliina menivät molemmat, mutta emäntä jäi matamin kanssa juttelemaan. Hänen ajatuksensa eivät koskaan erittäin kiireessä lennossa olleet, ja niin ne nytkin vain vielä pysyivät tuossa kahviasiassa kiinni.

»Isäntä sanoi, että juuria vain poltetaan», virkkoi emäntä, »mutta ei hän tiedä, kuinka paljo sitä kahvia menee — ei miehet semmoisia ymmärrä. Meidän täytyy ostaa isännän tietämättä. Aina silloin tällöin viedään jyv- tahi jauhopussi maakauppiaille, ja hän antaa sitte kahvia vaihetukseen. Kai sitä runsaammin meidän puolelta annetaan, mutta eihän se meidän isännän laarissa tunnu.»

»Hyvänen aika, miten emäntä sillä tavalla tekee — sehän on selvää varastamista!»

»Älkäähän toki niin sanoko, omaa tavaraanipa se on, mutta koskei isäntä anna rahaa, niin täytyyhän näitä keinoja sitte käyttää.»

»En minä vain meidän ukolta salaa mitään ostaisi. Ajatelkaas, kun lapsenne tuollaisiin salakauppoihin oppivat, niin tuleehan heistäkin petteureita. He pettävät varmaankin teitä taas, jos te heitä kiellätte liiksi koreilemasta tahi muusta sellaisesta.»

Emäntä huokasi. »Mistäpä minä heitä kieltäisin? Eveliina tekee, miten itse tahtoo. Jollei isä anna tarpeeksi hänelle, niin kyllä hän aina keinon keksii, millä saa.»

»Niin, enkö sitä arvannut! Totuus, emäntä hyvä, totuus on aina paras. Jos itse pysyisitte totuudessa ja kasvattaisitte lapsianne totuuteen, niin vähitellen miehennekin antaisi teille ja lapsillenne enemmän valtaa.»

»Eihän meillä ole kaikki niin kuin olla pitäisi», sanoi emäntä huoaten, »mutta mikäpä sitä nyt enää auttaa, asiat ovat kuten ovat; se *meidän* on aina ollut niin kovanlainen, se siinä syynä.» Enempää ei matami ja emäntä ennättäneet haastella keskenään, kun jo kuului lehmänkellojen ääni ja karja tuli kotiin.

»Kas kuinka aikaiselta lehmät tulivat kotia», sanoi matami. »Lieneekö kello vielä kuusikaan?»

»Kuuden vaiheilla ehkä on. Pahan ilman takia kai nekin suojaa hakevat.»

»Nyt saan nähdä Iiri parankin —»

Tuskin oli matami sanansa sanonut, ennenkuin Eveliina tuli sisälle ja kertoi, että karja oli kotona, mutta ettei Iiri ollut mukana. »Tytöstä ei niin väliä ole», jatkoi Eveliina, »kyllä kai hän tulee, mihinkä lienee mennyt, ehkä niityn latoon suojaan, — mutta iso Ruskanenkin on poissa. Jahka nyt sade taukoo, täytyy meidän mennä hakemaan lehmää; pilvet näkyvät käyvän ohuemmiksi.»

»Hakekaa nyt vain se lapsi!» huudahti matami. »Sehän hirmuista, että tytön on täytynyt olla siellä yksin — salama on ehkä hänet kuoliaaksi lyönyt. Voi lapsi parkaa!»

»Miksi ei matami huutanut häntä silloin, kun kaupalla oli — saisitte nyt mielin määrin häntä lellitellä», virkkoi Eveliina.

»Niin, miksikä en sitä tehnyt? — Mutta nythän ilma jo selkenee ja minunkin täytyy lähteä, ennenkuin taas uudestaan sade tulee. Hyvästi, emäntä! Hyvästi, Eveliina, älä ole orvolle ylpeä.»

»Tulen neuvottanne toimeen. Hyvästi.»

Lukkarin matami läksi pois, mutta ajatteli kävellessään kotiin päin, että hän kyllä tietäisi, mitä tekisi, jos nuo lapset nyt vasta olisivat huutokaupalla. Vaikkei ukko mitään puhuisikaan, vaan olisi tuollainen tuppisuu kuin onkin, niin päättäisi hän, matami, vain omin päinsä — ja silloin olisi Iiri kuten hänen oma lapsensa, hänen oma tyttö-vainajansa — ja hyvä hänen sitte olisi oltava. Mutta eihän se ajattelemisesta nyt enää parantunut —

»Ja mihinkä se tyttö nyt on joutunut tässä kovassa ilmassa?»

Näin tuumaili matami yhäti samaa asiaa, kunnes ennätti kotiin.

VIIDES LUKU

Iiri oli mennyt karjalauman kanssa metsään viiden aikaan aamulla. Hänellä oli pieni piimäputina sekä kalaa ja leipää mukana. Iirin oli kovin uni, kun hänet herätettiin, mutta kun hän kerran oli saanut vaaterepaleet yllensä ja unen silmistään hierotuksi, niin oli hänen mielestänsä taas hauskaakin lähteä metsään. Taivas oli kirkkaan sininen ja linnut lauloivat ilosäveleitään; kuusten raskaissa oksissa kastehelmet kimaltelivat, ja kaikki tuo omituisesti vaikutti Iiriin. Ei hän tietänyt, mistä se tuli, mutta hänen sydämensä tuntui vain niin keveältä tässä suuressa Tapiolan salissa, että hänenkin täytyi laulaa, vaikkei äänensä erittäin iloiselta kuulunut:

Hoi, hoi, Rusko ja Kirjo!
Hoi la la laa lilu laa laa laa.
Metsässä orpokin riemuita saa!

Hoi, hoi, karjani metsään!
Hoi la la laa lilu laa laa laa.
Linnut ne vapaina laulella saa!

Voi, voi, äitini luokse
Läksisin vain! Lilu laa laa laa.
Häntä en mailmassa nähdä saa.

Hoi, hoi, lammelle karja!

Mustike hoi! Jo nyt menkää vaan!
Rannalla kukkia poimia saan.

Hei, hei! Puolat ne hohtaa
Metsässä jo. Lilu laa laa laa.
Niitäpä paimenkin maistella saa.

Näin Iiri lauloi, aina sen mukaan kuin esineet hänen ajatuksiansa lennättelivät. Eteenpäin meni karja ja eteenpäin Iiri aina siksi, kunnes ennättivät Ruoholammelle; mutta lammen lähellä oli nurmi niin mehevän vihreä, että karja siihen pysähtyi. Iiri poimi varsankavioita ja pääskynkukkia, ollen onnellinen tätä tehdessään. Hänen onnensa oli kyllä hetkellinen, mutta kuitenkin täydellinen, sillä lapsi on siinäkin suhteessa onnellinen, että pieni ilonhetki saattaa hänet kokonaan unhottamaan kaikki huolet, kun sitä vastoin aikahinen, jos hänellä on huolia, ei saata niitä onnenhetkenäkään varsin unhottaa. Niin Iiri unhotti kaikki surut tässä ihanassa metsässä, jossa kuuset ja kukat tuoksuivat, linnut visertelivät ja päivä paistoi. Lampi oli ihan tyyni, ainoastaan silloin tällöin pieni värähdys näkyi sen pinnalla, kun sorsa sukelsi tahi kalanen pakeni hauen ahmaavaa kitaa.

Kun Iiri oli poiminut kukkia niin paljon, ettei hänen pieneen helmaansa enempää mahtunut, rupesi hän niitä järjestämään somiksi kimpuiksi ja piti sitte nuo pienet kimput nukkina. Mutta ainoastaan vähäisen hetken sai hän näin mielikuvituksensa avulla huvitella, sillä karja ei kauankaan lammen rannalla viihtynyt, vaan lähti metsän polkuja kulkemaan yhä edemmäksi. Jota kauemmas se meni, sitä synkempi oli metsä; pieni nurmikko kyllä oli siellä ja täällä, johon lehmät hetkeksi pysähtyivät. Näin kulki karjalauma paimentyttöineen, kunnes puolipäivän aikaan joutuivat vanhalle kaskimaalle; siinä oli laveasti laidunta, ja sen eläimet kyllä huomasivat, koska ahnaasti rupesivat pureskelemaan vehmasta ruohoa. Iiri istahti suuren kuusen suojaan ja aukaisi eväspussinsa. Hän söi oikein mielihalulla, ryypäten piimää putinasta. Sepä maistui äärettömän hyvältä, vaikka olikin niin hapanta, että kuohui astiassaan; mutta nälkä on hyvä ruoan höystäjä.

Kun Iiri oli syönyt, tunsu hän itsensä kovin väsyneeksi, sillä päivä oli paahtava ja ilman aamuinen raittius kokonaan kadonnut. Iiriä ei sentään haluttanut kukkakimpuilla leikkiä, hän vain katseli metsää, jonka puut näyttivät äärettömän korkeilta, ja pelko rupesi hänen mieltänsä valtaamaan. Hän oli niin yksin. Kyllä äiti-vainaja oli sanonut: »Jumala on joka paikassa meidän kanssamme, hän kyllä meitä suojelee» — mutta sentään — niin, se paha *mutta* siinä nyt oli. Iirin usko ei vielä ollut oikein luja, eikä se ihmettäkään — hän vain pelkäsi ja muisteli äitiänsä, ajatellen, ettei äiti olisikaan synkkään metsään häntä jättänyt.

Pilviä nousi taivaalle. Taivaanrannalla niitä ensin vähän näkyi, mutta sieltä ne yhäti levisivät ja synkistyttivät vähitellen koko taivaan. Iiri rupesi itkeä nyhkyttämään ja painoi päänsä eväspussiinsa, joka oli hänen vieressään pehmeällä sammalmättäällä. Hän tahtoi vain vähän siinä levähtää väsynyttä päätään — hetkisen vain — mutta uni petti hänet, ja tyttönen nukkui pois kaikista huolista. Ilma kävi aina huonommaksi, kaukaa kuului ukkosen jyrinäkin. Karja ammui levottomana ja rupesi lähtemään kotiin päin, jättäen pienen paimenensa synkän metsän yksinäisyyteen lepäämään. Ukkonen rupesi aina kovemmin jyrisemään ja salamet kävivät taajempaan, vaan Iiri nukkui raskaasti, kunnes kova raesade hänen herätti. Hän katseli hämmästyneenä ympärilleen — hieroi silmiään — mutta lehmä ei näkynyt. Hän huusi: »Mustike, Kirjo, hoi! Ruskanen!» Ei yhtäkään ammuntaa kuulunut. Iiri rupesi katkerasti itkemään. Nyt vasta oli hän yksin, kun kaikki elukatkin olivat poissa. Hän rupesi juoksemaan kotiin päin. Sade ja kyynelvet viruttelivat hänen poskipäitään, ja pian hänen huonot vaatteensakin olivat läpimärkinä. Sitä ei hän ajatellutkaan, sillä pelko sydämessä oli kova. Hän tiesi varmaan, että tämänpäiväinen tapahtuma hänelle tuottaisi kovan rangaistuksen. »Voi että nukuinkin!» huohti hän vähän päästä. Ennätettyään lammelle tuli hän levollisemmaksi, sillä eipä nyt enää koti ollut kaukana; ilma rupesi myöskin vähän asettumaan ja taivas selkenemään. Hän alkoi nyt kävellä hitaammin, sillä juokseminen olikin vaikeata, koska hame, aina lokahtaen hänen säääriinsä, äänteli klipin klapin, klipin klapin. Näin läpimärkinä pääsi Iiri kotiin, mutta hänen ennätettyään sinne tuli Eveliina ja Renkalan koko väki häntä vastaan.

»Missä sinä olet viipynyt?» tiuskasi Eveliina. »Karja tuli kotiin, mutta iso Ruskanen on poissa. Miksi sinä metsään jäit?»

Renkala tuli nyt myöskin ja ärjäsi työlle: »Etkö tiedä, että paimenen tulee olla karjansa kanssa? Missä olet ollut ja missä on Ruskanen? Se sinun täytyy tietää.»

Iiri itkeä nyhkytti, niin että hänen oli vaikea saada sanaa suustansa. Hän vastasi kuitenkin rehellisesti: »En tiedä, — en tiedä, missä Ruskanen on — Metsässä söivät —»

»Niin, kai ne söivät, mutta missä se nyt on, kuuletko? Sinun pitää se tietämän.»

»Ne söivät, ja minä — minä istuin puun juurella ja söin myöskin — ja sitte oli niin kuuma ja minä väsyin, ja sitte — sitte nukuin — uhuu — ja sitte heräsin, kun satoi rakeita ja ne minua pieksivät vasten silmiä.»

»Olisivat pieszet oikein pahanpäiväisesti, ettei minun sitä tarvitsisi tehdä. Tule nyt hakemaan Ruskasta! Kyllä sitte saat palkkasi, jahka tästä joudutaan. Luulet kai, että sinua metsään makaamaan ruokitaan — häh? — Niinkö luulet?»

Iiri ei vastannut mitään, vaan palasi niin märkänä kuin oli takaisin metsään ja ohjasi seuralaisensa siihen paikkaan, jossa lehmät olivat olleet silloin, kuin hän nukkui. Juuri kun he ennättivät paikalle, kuulivat he ilokseen lehmän amunnan. Iso Ruskanen makasi aivan tyytyväisenä suuren hongen suojassa, ja vieläpä oli sillä pikkuinen Ruskanen vieressään. Siinä siis oli syy, miksikä ei Ruskanen voinut seurata kumppaneitaan metsästä pois. Tästä kaksinkertaisesta löydöstä ihastuneina palasivat Renkalaiset kotiin, ajaen Ruskasta edellään, ja eräs miehistä kantoi vasikkaa. Ei kukaan nyt muistanut Iiriä toruakaan, vaan rauhassa sai hän klapsuttaa märkänä kotiin, eikä kukaan hänelle kotiin tultua kuivia vaatteita antanut.

Myöhäisempään, kun talon palvelusväki söi illallistansa, meni Iirikin syömään, mutta ei ruoka oikein maittanut, hän ajatteli vain lakkaamatta: »Mikä rangaistus minulle nyt tulleeekaan?» Kun Eveliina samassa tuli tupaan ja käski Iiriä viemään aitan avainta emännän kamarin naulaan, vei tyttö sen aivan hajamielisenä kamarin kaappiin ja palasi jälleen väentupaan. Mutta hetken perästä isäntä taas kyseli avainta, kun sitä ei näkynyt seinässä. Eveliina raotti tuvan ovea, huutaen äreästi: »Iiri, mihinkä aitan avaimen panit?»

»Minäkö? Niin, mihinkä sen panin — voi, mihinkä minun se piti paneman?
— Kun en nyt muista.»

»He, kamarin naulaan, hae oitis, isäntä kysyy sitä.»

»Voi, voi, kun en nyt muista mitään!»

Iiri haki, ja Eveliina sekä piit. Isäntä näytti nyrkkiään Iirille, sanoen: »Kyllä sinun vielä opetan muistamaan.»

Avainta ei vain löydetty, vaikka sitä kovin haettiin. Emäntä etsi myöskin, vaivihkaa vain; hän kyllä muisti Iirin käyneen kamarissa, mutta ei pannut tähdelle, mitä hän siellä teki. Vihdoin, kun kaikki jo olivat menneet maata ja emäntä haki tulitikkulaatikkoa kaapistaan, näki hän kaapin perällä aitan avaimen. Eipä kuitenkaan kukaan mennyt Iirille lohdutukseksi sanomaan, että avain oli löydetty.

Iiri, kuten muutkin, meni levolle, mutta lepoa hän ei saanut. Kun kaikki jo nukkuivat, oli hän vielä valveilla. Hänen oli ylen kuuma, päätänsä poltti kummasti, huone tuntui ahtaalta, tuskin hän saattoi hengittää — hän näki aina isännän ja hänen nyrkinsä sekä Eveliinan komean ja ylpeän muodon — mutta tuolla ulkona — siellä oli niin hiljaista ja avaraa! Täysikuu valaisi ystävällisesti ja kutsuvasti, tähdet tuikkailivat viitaten häntä huoneesta pois. Iiri nousi vuoteeltaan, puki vähän yllensä ja hiipi hiljaa ovesta ulos. Hänen poskensa hehkuivat ja hänen silmissään paloi outo tuli. Hän katseli vähän ympärilleen, mutta katse ei ollut tavallinen. Kuvastuiko siinä kivunhoure vaiko mielenhairaus, — sen ainoastaan lääkäri olisi kyennyt päättämään. Iltayön hiljaisuus vallitsi talossa, mutta etäältä metsästä päin kuului silloin tällöin koiran haukunta ja väliin myöskin kotiin palaavien metsästäjien jahtitorven ääni. Lähempää kuului yksinäisen linnun raksutus, varmaankin sieltä lammen rannalta, jossa Iiri päivällä oli kukkia poiminut. Sinnepäin tyttö nyt riensi. Hän kiirehti ikäänkuin käskyä totellen. Lammelle ennätettyänsä hän istui rannalla olevalle kivelle. Tyynenä kuten peili oli lampi, sen pinnalla kuvasteli tähtiä tuhansittain, ne ystävällisesti iskivät silmää Iirille — äitiköhän niistä katseli? — »Äitini luokse lähtisin jo», huokasi lapsi ja alkoi surullisella äänellä laulaa:

»Äiti, eikö kultamaassa, johon pääryportit vie, seurueessa enkelitten sijaa Iirillekin lie? Onhan sijaa — onhan sijaa seurueessa enkelitten.»

Jokin rapsahti metsässä, Iiri kuuli sen ja kirkasi: »Uih! Renkala!» sekä hypähti, huutaen »äiti, äiti!» nopeasti kuin lentävä lintu lammen syvyyteen. Loiske kuului, mutta samassa myöskin toinen loiske. Kaksi vankkaa kättä tarttui Iiriin, ja sitte pelastaja kiireesti ui taakkansa kanssa rantaan.

Rannalle päästyään lasi pelastaja Iirin nurmikolle, tarttui torveen, jonka hän oli jättänyt rannalle, ja puhalsi siihen kovasti. Pian kuuluikin metsään eksyneitten koirien haukunta aivan läheltä, ja hetken perästä neljä koiraa tuli juosten metsästä lammen rannalle. Ne kiirehtivät nurmella lepäävän lapsen luo, mutta siinä seisoivat metsästäjä Iirin vieressä, häntä virvoittaen, ja hotisti niille sormellaan sanoen: »Ei saa koskea». Koirat nyt korvat lotkollaan kurkistivat vuoroin metsästäjään ja vuoroin tyttöön, jonka ympärillä ne nuuskien häärivät, mutta äkkiä juoksivat häntänsä heiluttaen metsään päin, josta kolme nuorta miestä tuli esiin. Kaksi oli metsästäjän pukuun puettuna, mutta kolmas oli vain jonakin

tienoppaana.

»Noh Arvo, mikä sinulla siellä on? Mistä tuollaisen saaliin olet saanut?»

»Minä pelastin hänet tuolta lammesta, ja tiedätkö Aksel — jollen teitä ennen olisi lammelle tullut, lepäisi tyttö nyt tuolla syvyydessä, sillä juuri tähän ennätettyäni hän veteen hyppäsi.»

»Mutta eiköhän tuo ole Renkalan huutotyttö?» sanoi Ahto.

»Herranen aika! Sehän se on, meidän Helyn sisar, Renkalan Iiri», virkkoi opas. »Kas kun en sitä oitis huomannut, ja pappilan maisteri kun hänet ensin tunsu. Mikähän likkaan tuli? — Vaikka kukapa sen tietää, mitä päähän pälkähtäisi semmoisessa paikassa kuin Renkalassa, kyllä sitä tyttöä siellä on litistetty ja lätistetty — toista se Helyn on meillä.»

»Mitäs sanot, Kallu! Onko tuo kukoistava tyttö, joka kestikievarissa palvelee, tämän lapsen sisar?» kysyi Aksel.

»On kyllä», vastasi poika, joka herroilla oli oppaana, ja lisäsi kurkistaen sivulta päin Akseliin: »Näkeehän sen muodostakin, mutta mitäpä herrat piikatyttöä niin olisivat katselleet, että sen näkisivät.»

»Vaiti, hän virkoo!» sanoi Arvo.

Iiri aukaisi silmänsä ja katseli ensin levollisena ympärilleen, vaan kun hänelle rupesi selvenemään, missä oli, tuli hän taas ikäänkuin mielettömäksi ja huusi, tarttuen kovasti Arvoon: »Hän tulee ja lyö minua nyrkillään, ja se on niin kova, että minä aivan rutistun; äiti, pelasta minut!»

»Lapsi, ei sinun ole mitään hätää, me sinua varjelemme», lohdutti Arvo.

»Ei häntä saa viedä Renkalaan», virkkoi Kallu, »mutta voi, voi! mihinkä hänet vietäisiin? Kyllä vain Renkala suuttuu, jos hänet muualle viemme.»

»Renkala? Missä? — Pelastakaa!» huudahti tyttö ja tarttui taas kovasti Arvoon.

»Me viemme hänet pappilaan», sanoi Ahto, »ja tuumataan isän ja äidin kanssa, mitä on tehtävä».

»Parempi ehkä olisi viedä hänet lukkarin matamin luo», sanoi Kallu. »Hän on ollut melkein kuin äiti näille.»

»Se on totta, se sopii. Mutta me tarvitsemme hevosen ja rattaat.»

»Minä juoksen nopeasti kievariin», virkkoi Kallu, »ja tuon sieltä hevosen ja nappularattaat, niin pääsemme kaikki niillä; kyllä minä otan Iirin syliini».

»Tee niin ja joudu nyt vain», vastasi Arvo.

»Uih, kuinka minua pöyristyttää, on kovin vilu!» valitti Iiri.

»Lähdetäänpä juoksemaan», ehdotti Arvo, »ehkä jaksaisit; sitte sinun tulisi lämmin».

»Kyllä jaksan, mutta minnekkä juoksen?» sanoi Iiri.

»Lukkarin matamin luo, eikä sinun enää koskaan tarvitse mennä Renkalaan», vastasi Arvo. »Katsos», lisäsi hän, »minä olen yhtä märkä kuin sinäkin, juoskaammepas nyt — tule ottamaan kiinni!» — Arvo lähti juoksemaan ja Iiri perässä. Tämä leikillinen todenteko oli niin virkistävää Iirin mielelle, että hän aivan selkeni kummallisesta horrostilastaan.

Ahto ja Aksel olivat jääneet koko joukon jällelle päin, sillä he panivat koirat kiinni, ennenkuin läksivät kotiin kulkemaan. Nyt Arvo ja Iiri taas rupesivat juoksemaan heitä vastaan, vaan kun heidät saavuttivat, alkoi väsymys Iiriä vaivata. He astelivat nyt hiljakseen, kunnes joutuivat ulos metsästä. Vähän aikaa he kävelivät maantiellä, mutta kun Renkalan ohitse pääsivät, tuli Kallu aika kyytiä ajaa tärskyttäen. Silloin he nousivat kaikkiin rattaille ja ajoivat nopeasti lukkarille.

KUODES LUKU

»Kuules, ukko!» huudahti lukkarin matami tuupaten miestänsä kylkeen, »joku koputtaa meidän porstuan ovelle —»

»Mene pian aukaisemaan.»

»Hyvänen aika! Minäkö sinne menisin paitasillani — vedä sinä housut jalkaasi — miehen sitä paremmin sopii mennä — ota sentään pesänkorilo käteesi — entä jos olisi varkaita —»

»Mitä varkaita? Minä kysyn, keitä ovat.» Lukkari otti vähän vaatteita ylleen ja meni aukaisemaan ovea. Porstuassa hän kuitenkin kysyi: »Keitä siellä on? Mitä tahdotte?»

»Kartanon herrat, pappilan maisteri ja me», kuului vastaus. »Me tahtoisimme tulla sisälle.»

Lukkari aukaisi oven ja näki nyt herrat sekä heidän seurassaan Kallun ja Iirin. »Miten tyttö on seuraanne tullut?» kysyi lukkari hämmästyen, »ja mistä tulette?»

»Me olemme olleet Tapion ja Ahdin valtakunnissa, kuten näette», sanoi Arvo ja osotti märkiä vaatteitaan — »minä pyydän ensiksikin, että tälle tytölle hankkisitte kuivia vaatteita, lämpimän vuoteen ja jotakin lämmintä juotavaksi».

»Kyllä, astukaa sisään.» Kun saliin astuivat, tuli matami jo heitä vastaan, ja Arvo sanoi:

»Pyydän anteeksi, että yörauhaanne näin häiritsemme, mutta meidän oli tähän melkein pakko, kuten pian saatte kuulla.»

»Pue Iirin ylle kuivat vaatteet, muijaseni», käski lukkari. »Hän on noin märkä, kuten näet, ja keitä maitoa, että lapsi saa juoda itsensä lämpimäksi.»

»No mikä sinun on, Iiri? Kuinka tuommoiseksi olet tullut? Vapiset aivan. Mitä maidosta sinulle on, kahvia keittää tarvitsee, siitä lämmin tulee, eikä lämmitys herroillekaan pahaa tee.»

»Ei teekään», sanoi Aksel, »eikä kuivat vaatteet serkulleni, sillä hän on myöskin ihan märkä».

Lukkari kiirehti tuomaan kuivia vaatteita, ja niin pian kuin Arvo oli pukeutunut niihin, rupesi hän kertomaan, miten hän oli kuullut Iirin laulun ja rientänyt katsomaan, kuka se myöhään illalla metsän yksinäisyydessä noin kauniisti lauloi. Silloin hän oli nähnyt Iirin syöksyvän lampeen. »Kun tyttö virkosi sen jälkeen, kuin olin hänet pelastanut», lisäsi Arvo, »oli hän aivan houreissa ja näytti pelkäävän Renkalaa ja hänen nyrkkiänsä.»

»Niin, minä sen kyllä ymmärrän», virkkoi matami. »Kun olin illalla Renkalassa, oltiin siellä kovin suutuksissa tytölle sen takia, että yksi elukoista oli jäänyt metsään; mitä sitte lienevät hänelle tehneet, koska tyttö noin pois suunniltaan tuli. — Iiri rukka, mitäs ajattelitkaan, kun tuollaisen kamalan työn aioit tehdä? Se oli hirveä synti.»

»En ajatellut mitään, halusin vain äitini luokse.»

»Voi lapsi parka! Jumala, joka oli niin armollinen, että lähetti sinulle pelastajan, ei suinkaan sinua vastakaan hylkää. Mieheni ja minä emme sinua enää laske pois. Tytär-vainajamme sijassa pitää sinun nyt olla, ja kyllä koetamme huolta pitää, että sinusta ihminen tulee.»

»Jospa köyhiämme lapsena paremmin kasvatettaisiin, silloin ei meidän tarvitsisi niin monta työhön kelpaamatonta ruokkia eikä niin paljon vankeja vankiloissa elättää kuin nyt», lausui Arvo.

»Kyllähän se niin on», huokasi matami, »mutta kukapa sitä aina kykenee ja ymmärtää tehdä, mikä parasta on».

»Kai minä jo saan lähteä?» kysyi Kallu.

»Et ikään! Kahvia sinun ensin täytyy juoda, se on jo valmista. Leena pani heti lastuja pesään, joten sain pannuni hyvälle tulelle.»

»Ja meidät saat viedä Kartanoon hevosellasi, emme me täältä viitsi jalkaisin kotiin pötkiä», sanoi Aksel. »Ja sinä Ahto tulet meidän mukaamme.»

»Kiitoksia, kyllä tästä pian kotiinkin menen», vastasi Ahto.

Kun matamin kahvista nyt oli virrannut lämmitystä sekä Iirin että metsästäjien suoniin, niin herrat läksivät pois.

Vieraitten mentyä valmisti matami Iirille vuoteen ja käski hänen sitte laskea polvillensa kiittämään Jumalaa, joka hänet armollisesti oli pelastanut. Iiri pani kätensä ristiin ja kiitti omalla lapsellisella

tavallaan taivaallista Isäänsä, rukoillen myöskin siunausta kartanon herralle, hyvälle pelastajallensa.

»Pane nyt maata, lapsi kulta, ja nuku rauhassa», sanoi matami.

Iiri pani levolle. Ei ollut elämä hänestä tuntunut näin rauhalliselta ja turvalliselta siitä asti kuin äiti kuoli, ja hänen tätä suloista rauhaa nauttiessaan hänen silmänsä vaipuivat uneen.

Aamulla herättyään matami sanoi miehelleen: »Ole sinä nyt kotona Iirin kanssa, sillä jos sattuisi niin, että Renkala olisi saanut tietää tytön olevan täällä ja tahtoisihan häntä pois, niin tiedät —»

»Niin tiedän puolustaa lastani», vastasi lukkari, »sillä, tästä lähtien hän on tyttäreni.»

»Hm, Herran tahto se näkyy olevan, että tämä lapsi tulisi olemaan meillä meidän tyttö-vainajamme sijassa.»

»Niin, ihmeellisesti hän kaikki johtaa ja säätää», sanoi lukkari.

Matami puki yllensä ja läksi sitte aamiaistoimiin. Kun hän taas palasi kamariinsa, jossa Iiri nukkui, lyödä paukahutteli seinäkello seitsemän. Iiri heräsi, hypähti vuoteeltaan aivan pelästyksissään, hieroi sitte silmiänsä ja katseli kummastellen ympärilleen, mutta muisti samassa, missä oli. Hän juoksi matamin luo, pannen käsivartensa hänen kaulansa ympärille ja huudahtaen: »Oi matami kulta, onnellinen olen, kun ei minun enää tarvitse mennä Renkalaan.»

»Lapsi, sano meitä sedäksi ja tädiksi, kun nyt olet meidän kasvattityttöme; pue nyt yllesi, niin mennään aamiaiselle, minä lähden sitte pappilaan.»

Matami oli pannut pöydälle perunoita, paistettua lahnaa sekä viilipiimää ja ajatteli: »Kyllä maar se tyttö ihastuu, kun saa syödä tarpeeksensa hyvää ruokaa», mutta hänen hämmästyksensä Iiri vain vähäisen maistoi näitä herkuja. Hän oli vielä ikäänkuin huumauksissa eilispäivän tapauksista, joten ruoka ei hänelle maistunut.

»No mutta tyttö, ethän sinä syökään! Katsos tätä paistettua lahnaa, eikö ole hyvää? Panen maar siitä palasen lautasellesi, sinä olet niin hento ja hoikka, että syödähän sinun täytyy, et muuten lihoo. Syö nyt vain väkisinkin — Juuri sinua varten laitoin rasvaista ruokaa, jotta saisit sinut vähänkin lihoomaan.»

Iiri koetti matamin mieliksi syödä, mutta lukkari huomasi, miten vastenmielistä ruoka hänelle oli, ja sanoi: »Älä lasta kiusaa, jahka hän terveeksi tulee, kyllä hän syö.»

»Mutta kuoleehan se tyttö, jollei syö», sanoi matami, jättäen Iirin kuitenkin rauhaan.

Aamiaisen jälkeen lähti matami pappilaan. Sinne saavuttuansa tapasi hän ensiksi nuoren Helvi neidin, joka kasteli kukkia porstuassa. Matami oli tuskin ennättänyt lausua: »Hyvää päivää, terveisiä meidän mäeltä», kun rovestin nuorempi tytär, neljäntoista-vuotias Selja, tuli porstuaan ja nähtyänsä matamin virkkoi: »Onko totta, että se Iiri, joka lampeen hyppäsi, nyt on teillä?»

»On kyllä.»

»Mutta jos hän menee sinne taas —»

»Ei hän mene», vastasi matami vakaasti. »Herra on auttanut hänet pois mielenhairauksen tilasta, ja nyt tästä lähtien hän tulee olemaan meidän tyttäremme. Mutta minä tulin tänne vartavasten puhuakseni rovestin kanssa, mitä me nyt tekisimme, jos Renkala tahtoo tyttöä takaisin.»

»Käykää sisälle», pyysi Helvi ja saattoi matamin ruustinnan kamariin, jossa talon perhe tavallisesti istui.

Tervehdittyään sanoi matami: »Kyllä kai Ahto herra on puhunut, millä tavalla Renkalan Iiri nyt meille tuli?»

»Kyllä», vastasi rovasti. »Ikävä se oli, että tyttöä niin kiusattiin, että hän joutui tuollaiseen epätoivon tilaan, mutta me saatamme kiittää Jumalaa, joka hädässä lähetti auttajan.»

»Meidän pappa on nyt päättänyt ottaa tytön kasvatiksemme, ja minä tulin kuulemaan, mitä Renkalalle sopii sanoa, jos hän tulee tyttöä takaisin vaatimaan.»

»Sanotte suoraan vain, että Iiri vast'edes on teidän kasvattityttäremme, eikä Renkalan tule häneen mitään. Käskekää hänen kysyä asiasta minulta, kyllä minä tiedän, mitä hänelle vastaan.»

»Täytyy vieläkin puhua yhdestä asiasta, vaikka en sitä ukon kanssakaan ole tuumannut, mutta onhan hyvä, kun on asiat puhuttuna, tehdään sitte miten tehdään. Meillä on sen verta varoja, että saatamme

panna tyttömme kouluun, mutta en tiedä vielä, minnekkä hänet panisin.»

»Hm, hän on nyt, tiemmä, kahdentoista-vuotias.»

»Niin on; talvella täyttää kolmetoista.»

»Antakaa tytön käydä meillä tämä vuosi lukutaidon perusteita saamassa, etteivät pienemmät häntä koulussa naura. Me opetamme häntä mielellämme — eikö niin, lapseni?»

Ahto ja Helvi lupasivat alttiisti opettaa Iiriä, ja sitte päätettiin, että Iiri vuoden päästä pyrkisi »isoon kouluun». »Minusta tuntuu», jatkoi rovasti, »ikäänkuin suorittaisin vain velan tuolle lapselle, sillä oli se ehkä minunkin syyntä, että hän joutui Renkalalle, kentiesi olisin voinut sitä estää. Kun kuulin, että häntä siellä pahoin kohdeltiin, oli mieleni oikein raskas ja ajattelin jo, että toimittaisin hänet sieltä muualle, mutta en vielä ennättänyt toimeen ryhtyä, ennenkuin hän toisella tapaa tuli sieltä pois.»

»Kiitoksia paljon nyt kaikesta hyvästä», sanoi matami. »Oikein keveällä sydämellä menen kotiin. Mutta kukahan tuolla tulee tanhualla? Eikö se ole Taaven-muori? Katsokaa, Selja, teillä kun on nuoret silmät.»

»On se Taaven-muori; hän tuo postilaukkua. Tänään on postipäivä, ja minä saan Pääskysen.»

»Sitte odotan siksi kuin laukku avataan; saanhan minäkin Suomentaaren.»

Taaven-muori tuli sisälle laukkuineen, ja nytpä ilo syntyi. Ruustinna otti naulasta seinäpeilin alta pienen avaimen ja antoi sen rovastille, joka aukaisi laukun. Rovasti jakeli sitte sanomalehtiä ja kirjeitä. »Noh, täällä on miehellenekin kirje», sanoi hän antaessaan matamille pienen kirjeen.

»Kas vain! Onpa niinkin. Keneltä lieneekään? Täytyy rientää kotiin.»

Matami sanoi jäähyväiset ja läksi. Kotiin tultuaan puhkesi hän puhumaan: »Kuules ukko, olen puhunut kaikki puhtaaksi pappilassa, ja tässä on Suomentaari ja tässä kirje, lue nyt, että saan tietää, mistä se on. Ja Iiri saadaan pappilaan kouluun ilmaiseksi ja sitte keväällä isoon kouluun Hämeenlinnaan, jos hänet tutkinnossa hyväksytään — ja miksi ei hyväksyttäisi —»

»Soh, soh, hyvänen aika! Enhän tuosta ymmärrä, mitä tarkoitat, puhu nyt vähän harvempaan ja asiat oikein järjestään, että jotakin selkoa tulee.»

»Niin, tiedänhän minä, että sinä niinkuin minäkin tahdot tyttöä kouluttaa, sillä onpa hän nyt ikäänkuin meidän tyttö-vainajamme sijassa ja onhan meillä varoja; senpä vuoksi puhuin ja kysyin neuvoa rovastilta, joka oitis tarjosi itseään ja lapsiansa opettamaan Iiriä, jotta hän sitte keväällä, kuten jo sanoin, pääsisi isoon kouluun Hämeenlinnaan. Mutta lue nyt tuo kirje. — Kas tuolla tulevat Hely ja Martti. Hyvää päivää, lapset! Mitenkä voitte?»

»Hyvin vain. Tulimme Iiriä katsomaan», vastasi Hely. »Voi Iiri kulta, mikä sinuun tuli, kun lampeen aioit mennä?»

»En tiedä itsekään, tahdoin vain äitini luo.»

»Älkää tuosta nyt enään kysykö, ikävää se vain on lapselle. Hänen oli päänsä sekaisin, mutta nyt on hän taas terve. Hän on tästä lähtein meidän tyttäremme ja rupeaa käymään pappilassa koulua.»

Hely ja Martti katselivat Iiriä ikäänkuin jotakin vähän korkeampaa olentoa, kun kuulivat, että aiottiin panna hänet kouluun.

»Mitä nyt olette tehneet siellä Seppälässä?» kysyi matami.

»Olen käynyt kansakoulua», vastasi Martti. »Hely ei enää käy, koska osaa kaikki, mitä siellä opetetaan, enkä minäkään enään tulevana vuonna saa sinne mennä, sillä minua tarvitaan kyytiä viemään.»

»Onhan Kallu kyytipoikana.»

»Kallua tarvitaan joka työhön; kun vain on hetkenkin kotona, niin aina häntä huudetaan» vastasi Hely.

»Entäs sinä sitte, mitä työtä sinulla on?»

»Puhdistan kestkievarihuoneet ja passaan herroja. Aitoista annan myöskin esiin, mitä myydään, ja melkein joka paikkaan emäntä minua panee, mihin vain kerkeän.»

»Hm, se on hyvä merkki, mutta eikö herrojen passaaminen ole ikävää?»

»Ei sentään; välistä kyllä ovat ilkeitä ja vallattomia, mutta emäntä on sitte itse mennyt viemään heille, mitä ovat tarvinneet.»

Matami mutisi itsekseen: »Liika kaunis tyttö kestikievaripiiaksi» — mutta ääneensä sanoi hän: »Koeta vain aina pitää Jumala silmiesi edessä ja tee tunnollisesti, mitä emäntäsi käskee, niin kyllä sinun hyvin käy eikä sinulta leipä puutu. Mutta kuules, ukko, aivanhan unhotin tuon kirjeen — mitä siinä sanotaan? — Kah! Mikä sinun on? Olet varsin kalpea — Mistä se kirje on?»

»Se on Uudestakaupungista veljeni pojalta.»

»Onko Pietari veljesi huonommaksi tullut? Vai onko varsin kuollut?»

»Hän on kuollut», vastasi lukkari vakavasti ja oli vähän aikaa ääneti, mutta jatkoi sitte taas: »Veljeni poika ilmoittaa minulle isänsä kuolemasta. Poika parka on nyt orpo, Hän on kirjeeseensä liittännyt veli-vainajaltani muutaman rivin, jotka Pietari kirjoitti pari päivää ennen kuolemaansa ja joissa hän pyytää minua poikansa holhoojaksi. Pekko, joka Turussa on käynyt opintoa, muuttaa siis syksyllä Hämeenlinnan lyseoon ja väliajat hän tietysti tulee olemaan meillä. Pietari on merikapteenina koonnut melkoisen omaisuuden, joten pojalle kyllä riittää varoja kasvatukseen — mutta vanhempain hellää, ohjaavaa kättä — sitä koettakaamme voimiemme mukaan korvata.»

»No niin, eihän meillä omia lapsia ole, mutta näin Jumala vain siunaa meidän lapsettoman kotimme. Tulkoon vain Pekko tänne, niin tulee iirinkin hauskempi. En ole nähnytkään poikaa sitte kuin siellä kävimme — silloin oli hän aivan pieni vielä. Mitä siitä on aikaa — kymmenen vuotta — niin, hän on nyt noin kuusitoista-vuotias. Soo, soo, vain on Pekko nyt orpo! Poika raasu! — Hm, niin sitä mennään — yksi tänään, huomenna toinen —»

»Olenhan minä odottanut tätä», sanoi lukkari, »mutta katkeralta tuntui se nyt kumminkin. Kuolema on meille aina kutsumaton vieras, ja kuitenkin pitäisi sen oleman kuten hyvä tuttu, jota aina saatamme olla valmiit vastaanottamaan.»

»Niin se on. Mutta mitä nyt tehdään? Meidän täytyy kai heti kirjoittaa sinne Pekolle, että hän tulee tänne.»

»Kyllä niin. Minä kirjoitan oitis vastauksen hänelle.» Lukkari meni kirjoittamaan veljensä pojalle ja pyysi häntä tervetulleeksi setänsä yksinkertaiseen kotiin sekä läksi sitte pappilaan viemään kirjettänsä, jotta se menisi postilaukussa.

»Saatteko viipyä täällä nyt vähän aikaa Iirin luona?» kysyi matami Helyltä ja Martilta.

»Saamme kyllä», vastasi Martti.

»Emme kuitenkaan aivan kauan», muistutti Hely.

»Minä käyn tuolla vain naapurissa», virkkoi matami, »kyllä minä pian palaan. Katsokaa kotia sillä aikaa, ettei mitään roistokulkijoita tänne tule.»

»Kyllä!» huusivat lapset yhteen ääneen, »me otamme avaimen pois emmekä laske ketään tänne». Mutta lapset eivät heti ottaneetkaan avainta suulta ja sitte joutuivat niin vilkkaaseen keskusteluun toistensa kanssa, että unohtivat kokonaan avaimen eivätkä muistaneet sitä, ennenkuin kuulivat vahvat miehen askeleet portailta.

»Hely, joku tulee», huudahti Iiri, »ja avain on suulla. Pidetäänkö ovesta kiinni?»

»Ole vaiti, ei se käy laatuun», vastasi Hely.

»Minä en pelkää», sanoi Martti ja seiso lattia keskellä hajasäärin ja kädet taskuissa, kun ovi aukeni ja Renkala astui sisään.

Iiri kalpeni, mutta Helyn posket tulivat ihan punaisiksi, ja Martti seiso levollisena, ikäänkuin hän olisi aikonut siinä seisoa iankaiken.

»Täälläkö sinä oleskelet», sanoi Renkala Iirille, ja kenenkä luvalla? Vai lampeen sinä hyppäsit päästäksesi kaikesta hyvin ansaitusta rangaistuksesta. Kotiin kauniisti nyt! Ei hetkeäkään enää täällä olla; kyllä minä tuommoiset kakarat opetan!»

Tytöt jäivät varsin sanattomiksi, mutta Martti astui askeleen lähemmäksi Renkalaa, sanoen; »Ette maar sitä niin otakaan lukkarin kasvattityttöä kiusataksenne enää.»

»Mitä sinä senkin penikka sanot?» tiuskasi Renkala vihoissaan ja aikoi lyödä Marttia, mutta Iiri oli jo

tointunut pelästyksestään ja tarttui kovasti Renkalan käteen, huutaen:

»Koettakaa koskea veljeeni! Hän puhuu, mitä rovasti ja lukkari-setä ovat sanoneet. Minä en enää tule teille, tänne saan jäädä ja pääsen rovastin ja hänen perheensä oppilaaksi.»

»Sinä valehtelet», ärjäsi Renkala ja työnsi Iirin pois.

»Minä en ole milloinkaan valehdellut», sanoi Iiri vakavasti.

»Älkää syyttäkö ennen aikojanne», tokaisi Hely. »Matami tulee kohta, kyllä saatte kuulla, että Iirin puheessa on perää.»

»Ja Iiri pääsee isoon kouluun Hämeenlinnaan ja hänestä tulee komeampi likka kuin teidän Eveliinasta», sanoi Martti uhkeasti.

»Jollette pidä suutanne kiinni, niin ajan teidät ulos täältä joka sorkan!» ärjäsi Renkala vihoissaan, mutta samassa astui matami sisään, sanoen:

»Ei maar, Renkala, — ei sitä niin kannaksi ruveta toisen huoneessa! Renkala on hyvä ja puhuu siivommasti, muuten täytyy minun käyttää emännänoikeuttani ja käskeä teidät ulos.»

»Aivan halusta menenkin, kun vain saan mukaani tuon huutotyttöni, jota te täällä hyysäätte.»

»Hän on meidän kasvattimme. Rovasti on luvannut hänet meille, eikä häntä meiltä oteta, vaikka mihinkä oikeuteen menisitte.»

Kun Renkala kuuli, että rovasti oli Iirin luvannut lukkarille, sanoi hän: »Pitäkää sitte mokoma saaliinne. Kuka hänestä huolisi — itsensä tappajasta», ja hän meni ulos ovesta.

»Oikein hyvään aikaan tulitte», sanoi Hely. »Tuo Renkala olisi lyönyt meitä kaikkia, ellette olisi joutunut kotiin.»

»Kyllä minä sitä pelkäsin, mutta en kuitenkaan luullut, että hän tällä hetkellä juuri olisi tullut, kun vain käymältä poissa olin.»

»Mutta minä en yhtään häntä pelännyt, vaikka aikoikin lyödä. Hely, pelkäsinkös?» sanoi Martti.

»Et sinä pelännyt; mutta mennäänpä nyt kotiin jo, ett'ei kaivata.» He sanoivat jäähyväiset ja läksivät.

SEITSEMÄS LUKU

Tie, joka kirkonkylästä vei eversti Aatelin kartanoon, kulki kauniin koivuhaan lävitse. Kun kartanossa kesällä oli vieraita, meni everstin perhe useinkin saattamaan heitä, ja hevoset saivat hiljaa kulkea edellä. Tänäänkin näkyi koko joukko nuoria herroja ja neitosia tulevan hakatietä pitkin. Ne olivat pappilan nuoret, jotka palasivat Kartanosta, sekä Arvo, joka aikoi lähteä kotiin; Lilli ja Aksel olivat näitä vieraitaan saattamassa. Kääsien eteen valjastettu hevonen, jota palvelijapoika ajoi, kulki verkalleen heidän edellään. Päivä oli kuuma, vaan sitä ihanammalta tuntui metsän viileys. Selja juoksi vähän väliä kukkia poimimaan tien vierestä ja jäi kerran aivan kauas seurastaan, jonka vuoksi Ahto huusi: »Selja, joudu nyt, muuten saat jäädä.»

Selja tuli juosten metsästä. Hän oli vielä löytänyt muutamia suuria mansikoita ja sanoi: »Aioin antaa nämä teille, mutta koska ette tahtoneet odottaa minua, niin en annakaan. Minä vien ne — arvatkaa kenelle? — Arvon turvatille. Minä saan nyt hänestä kumppanin. Lilli ja Helvi ovat aina niin ihmeen vanhoja olevinaan, enkä minä koskaan heidän seuraansa kelpaa.»

»Tuommoinen turvatti!» virkkoi Lilli. »Kuules, Arvo, mihinkä kunniaan Selja tuon huutotyttö korottaa, — sinun turvatiksesi ja omaksi kumppaniksesa. Mutta mennäänpä pilanpäiten katsomaan sitä tyttöä.»

»Hän on kaunis tyttö», vakuutti Selja, »ette ole niin kaunista nähneetkään! Minä vein hänelle eräänä päivänä Pääskysen luettavaksi, ja hän ilostui silloin niin, että silmänsä olivat kuin tähdet; hän oli oikein ihmeen kaunis.»

»Kuules, Selja, oliko siellä metsässä paljokin noita suuria mansikoita?» kysyi Arvo.

»Oli, oli hirveän paljon, niitä oli monta, monta kymmentä!»

»Minä palaan kanssasi niitä poimimaan; kai sinä paikan löydät?»

»Kyllä, me juoksemme, niin saavutamme pian nämä muut.»

»Aivan niin teemme», sanoi Arvo, ja molemmat lähtivät juoksemaan. Lilli katsoi heidän jälkeensä, ajatellen: »Minkä vuoksi hän meni noita marjoja poimimaan — kukahan ne saanee? — Meniköhän vain huvittaaksensa Seljaa, vai miten? Ehkä saan minä? — — Saapa nähdä! —»

»Emmekö sentään jää heitä odottamaan», sanoi Helvi.

»Jäämme!» huudahti Lilli. »Tässä on kiviä tien vieressä, istutaan tähän», ja Lilli jäi halusta odottamaan mansikanpoimijoita.

»Kyllä he pian tulevat», sanoi Aksel, »mennään nyt vain, minun on kova jano. Kun pääsemme täältä haasta, niin löytyy erittäin hyvä kaivo, josta melkein koko kylä kantaa juomavettä.»

»Me jäämme kuitenkin», virkkoi Lilli, ja niin istuivat molemmat tytöt tien viereen. Metsässä oli aivan hiljaista, ainoastaan siellä täällä kuului vielä jonkun linnun ääni. »Oi kuinka ihanaa täällä on!» huudahti Lilli ja rupesi laulaa hyräilemään iloista laulunnuottia. Mutta Helviin teki juhlallinen metsä toisen vaikutuksen, hän kävi vakaaksi ja miettiväksi.

»Kuules, Lilli, tuo pikku tyttö, jonka Arvo pelasti, tulee nyt meillä käymään koulua, ja minäkin rupean häntä opettamaan. Minusta on erittäin hauska, kun saan sellaista tehtävää, jonka tiedän todellisesti olevan hyödyllistä. Välistä olen ikäänkuin väsynyt itseeni, kun on mennyt päiviä, joina en ole tehnyt mitään sellaista, millä olisin voinut hyödyttää ketään — olen vain ommellut vähän koristeita itselleni tahi Seljalle. Äitini tekee taloudelliset toimet ja tarvitsee harvoin minun apuani. Mutta nyt minä joka päivä saan tehdä työtä, josta toivon olevan hyötyä, ja se minut tekee onnelliseksi. Etkö sinä joskus ole tuntenut tyytymättömyyttä itseesi?»

»En juuri — olenhan aivan nuori vielä, mitäpä minä viitsisin huolehtia. Isäni sanoo aina, että minun pitää olla hänen ilolintunansa, ja samaa mielipidettä on Akselkin. Hän ei ollenkaan pidä naisista, jotka ovat vakavia taikka haluavat virkoja ja muuta semmoista, vaan kutsuu niitä miesmäisiksi.»

»En minäkään halua mitään virkaa erittäin, koska minulla on hyvä koti, mutta minä tahtoisin kodissani olla enemmän tarpeellinen.»

»Ei minua miellytä ensinkään tuollaiset. Minä soitan, laulan, tanssin ja ompelen, silloin kuin haluttaa — mutta tuollapa Selja ja Arvo tulevat juosten.»

Lilli riensi kuten keijukainen Arvoa ja Seljaa vastaan, mutta Helvi istui paikallaan, ajatellen: »Kuinka äärettömän lapsellinen tuo Lilli on, oikein tunnen itseni vanhaksi hänen rinnallaan.»

Arvo ja Selja olivat löytäneet metsästä erään paikan, jossa kasvoi suuria mansikoita, sellaisia, jotka auringon helteeltä suojassa vasta syksypuoleen kypsyvät. Seljalla oli näitä koko marjavihkonen, mutta Arvo oli laittanut tuohitötterön, jossa hän marjaoksat säilytti. »Katsokaa!» huudahti Selja, »eikö ollut mansikoita?»

»Ja minulla on koko tötteröllinen», sanoi Arvo; »annetaanpa teillekin, koska noin hyvänsuovasti jaitte meitä odottamaan», ja hän antoi muutamia oksia Lillille ja Helville.

»Kenelle Arvo antaa marjansa?» kysyi Selja.

»Arvaappas — jos arvaat, niin sanon.»

»Akselille — ei, Ahdolle — et sentään vietkö ne aina kotiin asti? Ne litistyvät, ennenkuin sinne ennätät.»

»Et arvannut.»

Puhellessaan nuoret joutuivat ulos koivuhaasta ja näkivät Akselin ja Ahdon, jotka istuivat kaivon reunalla. Lähemmäksi ennätettyään sanoi Lilli: »Kenenkä kanssa he juttelevat? Kuka tuo tyttö on?»

»Se on kestikievarin palvelustyttö, joka on vettä tuomassa», vastasi Helvi. Siinä seisoikin Hely ammentaen vettä saaviin. Hänen poskiensa heleä puna ja veitikkamaiset kuopat tekivät hänet niin raittiin- ja vilkkaannäköiseksi, että oikein mielihyvällä häntä katseli.

»Tulkaa juomaan hyvää raitista vettä», sanoi Aksel. Hely otti saavin syrjästä läkkikauhan, ja hymyten

tarjosi hän sillä kirkasta vettä neitosille.

»Ei mikään saata olla parempaa kuin hyvä vesi, silloin kun on lämmin», sanoi Helvi.

»Ei varsinkaan, jos noin kaunis tyttö sitä tarjoaa», — virkkoi Aksel.

Hely punastui ja katsoi alaspäin, mutta kuitenkin kuvautui jonkunlainen mielihyvä hänen kasvoissaan. Samassa tuli kestikievarin Kallu kaivolle, ja Hely sanoi: »Kauan olen saanut odottaa. Nostetaan nyt saavi, että pääsemme kotiin.» Vikkelästi he nostivat olallensa saavin tangon ja lähtivät pois.

»Jatketaan nyt matkaamme», sanoi Arvo.

»Kuinka Aksel saattoi sanoa tuolle nuorelle tytölle, joka ei vielä ole muuta kuin lapsi, aivan suoraan, että hän on kaunis?» lausui Helvi.

»Eikö se ollut totta? Hän kelpaisi varsin hyvin malliksi maalaajalle, joka tahtois kuvata jotakin kaunista, viehättävää kukanmyyjää.»

»Tuon kaiken olisit saanut havaita sanomatta sitä tytölle», vastasi Ahto.

»En minä ymmärrä, mitä pahaa se oli», virkkoi Lilli, »entä sitte, jos kauniiksi kiitetään. Näkeehän se, joka on kaunis, sen itsekin».

»Helvi puhui aivan oikein», lausui Arvo. »Ihmisen pitäisi varovasti käyttää kieltänsä, sillä usein hän juuri sillä myrkyttää viattoman sydämen.»

»Kyllä sitä käskisi», sanoi Aksel. »Katsokoot etteivät pilaannu. Mutta mihinkä tässä nyt oikeastaan mennään?»

»Lukkarille», vastasi Arvo.

Lukkarin pihassa oli riippakoivu sekä kaksi suurta pihlajaa ja pihlajien välissä keinulavitsa. Siinä Iiri par'aikaa istui lukemassa, sillä jälkeen puolisen täytyi hänen sitte mennä pappilaan tekemään selkoa tiedoistansa. Juuri kun hän tässä mietti lukupätkäänsä, tulivat Kartanon ja pappilan nuoret pihaan. Iiri nousi penkiltä, kumarsi sievästi ja sanoi nöyrästi: »Tehkää hyvin ja astukaa sisälle.»

»Kiitoksia», sanoi Arvo, »me istumme vain täällä puitten varjossa; ehkä menet kysymään matamilta, onko hänellä mitään asiaa sisarellensa, niin minä kyllä hänen asiansa toimitan».

Selja antoi Iirille marjavihkosensa sanoen: »Oli siinä enemmänkin marjoja, mutta muutamat putosivat ja muutamia minä söin.» Iiri kiitti marjoista, ja sitte molemmat juoksivat hakemaan matamia, joka oli Pekon tuloa varten tyhjentämässä porstuakamaria, se kun aina oli ollut jonkinmoisena laskettavana. Matami, kun sai kuulla vieraita olevan, riensi pihalle ja tahtoi heitä tulemaan sisälle, mutta he eivät tulleet, sillä Arvo selitti, että hänen oli kiire, ja kysyi: »Onko matamilla asioita Maija sisarelle? Kyllä minä ne toimitan.»

»Kai niitä asioita olisi, mutta en nyt jouda kirjoittamaan; sanokaa Maijalle vain, että mieheni veljenpoika Pekko, joka on orpo, tulee olemaan mieheni holhottina. Meidän ukko meni itse häntä noutamaan, ja tänään he kotiin ennättävät. Ja tämä Iiri tässä, jonka maisteri pelasti, on nyt kuin oma tyttöni ja tulee meidät perimään, jos hän itsensä kunnostuttaa — ja miksi ei kunnostuttaisi, jos hyvän kasvatuksen saa, ja sitä hänelle koetamme hankkia, sillä kasvatuksesta enimmiten riippuu, mimmoiseksi ihminen tulee.»

»Vai tämä tyttökö se nyt on Iiri?» sanoi Arvo, »en häntä olisi tuntenutkaan». Samalla hän ojensi marjatötterönsä tytölle, joka nostaen ihanan, kiitollisen katseen pelastajaansa kumarsi nöyrästi ja kiitti. Arvo taputti tytön päätä, sanoen: »Kyllä luulen toiste paremmin tuntevani sinut, ellei aivan monta vuotta kulu, ennenkuin sinut näen.»

Kun he läksivät lukkarilta, lausui Arvo: »Tuosta työstä tulee vielä oikea kaunotar — hänen kasvojensa piirteet ovat harvinaisen hienot, ja hänen syvämielissä silmissään kuvautuu puhdas, viaton sydän.»

»Hän on kestikievaritytön sisar, hänen, joka meille vettä ammensi», kertoi Ahto.

»Kyllä nyt muistan. He olivat molemmat huutolaisina, ja kolmantena oli poika», vastasi Arvo.

»Niin, hän on myöskin kestikievarissa», virkkoi Ahto. »Mutta tässäpä nyt eroavat tiemme.»

Pappilan nuoret sanoivat jäähyväiset. Lilli ja Aksel saattoivat Arvoa kievariin asti, jossa he, lämpimät jäähyväiset sanottuaan sekä terveiset lähetettyänsä sedälle ja tädille, erkanivat mennäkseen kotiinsa

päin.

KAHDEKSAS LUKU

»Kumma, ettei meidän ukkoa jo kuulu. Tänään hänen kuitenkin pitäisi tuleman, sillä huomenna hänen täytyy olla kirkossa. Pitäisipä sitä nyt viikossa toimittaman maahanpaniaiset ja muut tärkeimmät asiat.» Matami meni vielä katsomaan Pekon kamaria, ja se oli oikein somassa järjestyksessä, — pieni, mutta aivan mukava yhdelle hengelle. Lukkarin asunto oli mäen päälle rakennettu, ja täältä porstuan peräkamarista oli laeva näköala viljavainioiden ylitse. Oikealle päin näkyi iso järvi sekä everstin kartanoon kuuluva koivuhaka ja vasemmalla Renkalan avarat metsät. »Kyllä maar pojan tässä kelpaa olla, jos hän muuten tahtoo ihmistyä ja menestyä», ajatteli matami astuen tyytyväisenä huoneesta. Samassa tuli Iiri, joka pappilasta palasi, juosten portista ja huutaen:

»Setä ja poika tulevat jo!» Sitte hän palasi aukaisemaan porttia.

Lukkari ajoi pihaan, ja rattailta hyppäsi vilkkaannäköinen viisitoistavuotias poika.

»Terve tultuanne, ukkoseni ja sinä Pekko poika! Menesty ja vartu tässä uudessa kodissasi, siksi kuin Herra sinulle oman kodin suo! Katso, tuossa on sinun kamarisi» — matami aukaisi porstuakamarin oven — »tänne saat panna kapineesi. Tuossa on avain piirongin laatikkoihin.»

Kun Pekko oli saanut kaikki sisään kannetuksi, kutsui matami häntä ja lukkaria päivälliselle, lausuen: »Kyllä maar nyt ruoka maistuu, kun koko päivän olette rattailta täristäneet. Iiri ja minä olemme jo syöneet päivällistä. Tyttö on jo sitte ollut lukemassakin pappilassa.»

»Niin, kello onkin jo neljä», sanoi lukkari, »kyllä mekin matkalla söimme, mutta maistuu se täällä kotona nyt sentään taas. Syödään, Pekko.»

Pekko kiitti ja kävi ruoalle. Matami käski Iiriä sanomaan Leena piialle, että hän keittäisi kahvia, ja Iirin mentyä kysyi Pekko: »Kuka tuo tyttö on?»

»Hyvänen aika! Etkö sinä ele vielä puhunut Pekolle Iiristä? — Hän on meidän ottotyttömme ja tulee olemaan kuten oma lapsemme meillä.»

»Ei minua ole esitetty hänelle», virkkoi Pekko, joka oli tottunut kaupungin tapoihin.

»Esitetty? — Mitä esitetty?» — kysyi matami ihmeissään, mutta samassa tuli Iiri sisälle ja Pekko meni suoraan hänen luoksensa, sanoen: »Nimeni on Pekko Salmi, minä kuulin, että olet setäni ja tätini kasvatti.» Iiri kumarsi ja katsoi vähän ujostellen vierasta poikaa.

»Tuoko se nyt oli esittämistä? — Hm — tässä, Pekko, minä siis esitän sinulle kermavohveileita; ethän sinä ole näitä tämmöisiä ennen missään nähnyt, vai kuinka?»

»En ole», vastasi Pekko, mutta maistaessaan matamin tarjoamia herkkusia sanoi hän niitten olevan kovin hyviä.

»Kas niin, muoriseni, nyt olet varmaankin iloinen, kun Pekko oikein ymmärsi arvostella sinun leivoksiasi», virkkoi lukkari.

»Olen kyllä; hyvä on, kun ruoka maistuu, eikä mikään olekaan niin harmillista kuin se, ettei syödä, kun on kelvollista ruokaa laitettu.»

Pekko söikin nyt oikein hyvällä halulla, sillä kun hän ensin kodistaan läksi, oli hänen niin ikävä, ettei jaksanut syödä. Matkalla oli hän vähän nakerrellut evästään, mutta ei se hänelle maistunut hyvältä. Nyt vihdoin hänen nuori raitis ruumiinsa vaati ravintonsa, huolimatta hänen sydämensä surusta. Ja varmaankin hän tällä hetkellä, jolloin hän nautti matamin hyviä vohveileita, vähemmän tunsi surunsa katkeruutta.

Päivällistä syötyään meni lukkari kamariinsa kirjoittelemaan ja laskuja tekemään Pekon omaisuudesta, koska hänen nyt täytyi siksi, kunnes poika lailliseen ikään joutui, pitää hänestä huolta. Matami myöskin läksi toimiinsa.

Lukkarin salissa oli kaksi ikkunaa vastakkain. Peräikkunasta oli sama näköala kuin Pekon kamarista, mutta toinen ikkuna oli pihaan päin. Pekko istahti pihanpuolisen akkunan ääreen ja katseli ulos,

näkemättä juuri mitään, sillä ajatukset eivät katsetta seuranneet. Vihdoin hän tirkisteli edessään olevaan pöytään, ja pää vaipui kättä vasten. Hän näytti niin surumieliseltä ja väsyneeltä, että Iiri, joka oli häntä ujustellen katsellut toiselta puolen huonetta, rohkeni käydä lähemmäksi. Hiljaa hiipien hän vähitellen läheni, kunnes joutui aivan pöydän ääreen. Nyt katsoi hän noilla erinomaisen syvämielisillä silmillään Pekkoon, sanoen: »Oletteko tekin orpo?» Pekko säpsähti ensin, hän kun ei ollut huomannutkaan koko tyttöä, vaan sanoi sitte:

»Olen minä niin yksinäinen, ettei kukaan maailmassa ole niin yksin», ja nyt rupesivat kyyneleet vierimään väkisinkin hänen silmistään, vaikkei hän sitä tahtonut näyttää, koska hän itkemistä piti epämiehuullisena.

»Älkää itkekö, kyllä Jumala orvoista huolen pitää, äiti sanoi niin. Minäkin olen orpo niinkuin tekin.»

»Oletko? Kuules, et sinä saa minua teititellä, sillä tulethan sinä minun kasvattisisarekseni.»

»En osaa sinutella, kun olette niin hieno.»

»Hieno!» Pekko nousi istualta ja rupesi kävelemään lattialla. Hän vilkaisi piirongin päällä olevaan kuvastimeen ja näki todellakin edessään nuoren, sievännäköisen koulupojan, jonka vallattomat, ruskeat kiharat pyrkivät varjostamaan niin hienon valkoista otsaa, että se olisi sopinut vaikka tytölle. Tyytyväisenä kuvaansa hän taas istahti tuolille, sanoen: »Turhaa! mikä hieno minä olen — sellainen kuin kaupungissa tavallisesti kaikki ovat, ja sinuksi sinun täytyy sanoa minua. Minä rupean tästä lähtien oikein kasvattamaan sinua, jotta sinusta tulee hieno neiti.»

»Sinä! Kouluun minä pannaan.»

»Niin, mutta näin jokapäiväisessä elämässä minä annan sinulle neuvoja, miten sinun pitää käyttäytymän. Sinä olet tosiaan sieväminen tyttö, mutta tarvitsehan sinua sentään aina vähän ikäänkuin hioa, sillä tätimme ei osaa sitä tehdä — hän on muuten hyvin lystikäs. Ei meidän kaupungissa kanttorinrouvat tuommoisia ämmiä ole — oikein naurattaa, kun kuuntelee häntä.»

»Pekko hyvä, miten puhutkaan tädistä tuolla tavalla? En pidä sinusta ollenkaan, jos vain kerrankin naurat tätiä. Hän on paras ihminen maailmassa! Jospa tietäisit, kuinka hyvä hän on — minä sen tiedän, joka olen ollut muuallakin.» Kyyneleet rupesivat vierimään Iirin poskille, häntä oikein loukkasi Pekon puhe, sillä äiti ja matami — nehän olivat kuten yksi ja sama; äidin paras ystävä oli matami ollut, ja nyt taas oli hän ainoa, joka äidin hellyydellä orpoa kohteli. Mitä Iiri sitte huoli matamin ulkonaisesta hienoudesta? Rakkautta hän tarvitsi, ja sitä hän sai osakseen matamin luona.

»Mitäs tuossa nyt itket, menet kai kantelemaankin», sanoi Pekko.

»En maar menekään, sittehän olisin paha tyttö ja saattaisinpa vielä mielipahaa tädillekin, jonka mieltä en suinkaan tahtois pahoittaa. Minä lähden ulos, ettei hän näe, miten punaisiksi silmäni ovat tulleet.»

Iiri meni ulos ja Pekko läksi kamariinsa. Hän istui ikkunansa ääreen ja katseli viljavainiolle päin. Mielsensä kävi taas vähän alakuloiseksi. Juuri kun hän siinä istui, tuli matami sisälle ja taputti Pekkoo olalle, sanoen: »Kyllä kai olet väsynyt matkasta ja ikävästä. Lapsi parka, setä ja täti eivät ole isä ja äiti, mutta koetetaan sentään asettaa kaikki niin, että huomaat, ettemme vieraitakaan ole. Pane nyt pitkäksesi ja nuku vähäsen. Kun on väsynyt, johtuvat kaikki ikävät mieleen. Minä tulen herättämään sinua kahvia juomaan, ja sitte sopii sinun mennä katselemaan tuonne ulos, millaista täällä maalla on.» Näin lausuttuaan meni matami pois.

Pekko pani pitkäkseen vuoteellensa ja tuumaili: »On se sentään hyvä ihminen se täti. Kun häntä oikein katselee, ei hän näytäkään niin kummalliselta. — Sitä Iiriä, joka nuo sanani niin pahakseen pani, että itkemään rupesi! Enhän minä mitään pahaa tarkoittanut — mutta noilla työillä on aina silmäkulmassa kyyneleet valmiina. Mihinkä lienee mennyt koko tyttö» — Pekko nousi sängystään ja rupesi katselemaan ulos ikkunasta. Siellä nyt näkyi pieni tyttönen kulkevan pitkin vainion pyörtäneitä kartanon hakaan päin, kori kädessä. »Eiköhän se ole Iiri», — ajatteli Pekko, — »varmaankin. Minun täytyy mennä mukaan.» Samassa oli jo lakki Pekon päässä, ja hän juoksi aika kyytiä samaan suuntaan, jonne oli nähnyt Iirin menevän. Jouduttuansa vainion äyräälle huusi hän hakaan päin: »Iiri, oletko siellä?»

»Olen kyllä», kuului vastaus.

»Missä olet?»

»Täällä vain.»

»En näe sinua.»

»Tule hakemaan.»

Pekko hyppäsi yli aidan ja huusi taas: »Haassako olet?»

»Niin», vastasi Iiri.

»Mitäs siellä teet?»

»Tule katsomaan», huusi Iiri. Mutta samassa riensi hän taas toisaalle, ja sillä kurin sai Pekko hypätä paikasta paikkaan löytääksensä tyttöä. Vihdoin hän kuitenkin huomasi Iirin, kun tämä juostessaan kompastui sekä pudotti kädessään olevan korin ja huudahti: »Kaikki minun kauniit marjani, jotka sinulle olin noukkinut, putosivat!»

»Minulleko? Mistä sinä viinimarjoja olet löytänyt?»

»Täällä on monta pensasta, tule vain katsomaan, kuinka punaisina ovat.»

Pekko nosti pensaan oksia, jotka olivat täynnänsä punaisia viinimarjoja. Pian oli hän niitä syönyt tarpeeksensa ja aikoi lähteä kotiin; mutta Iiri sanoi haassa olevan korkean kallion, josta näkyi kartanon iso lahti ja paljon muutakin. Sinne nyt ensin täytyi kiivetä. Iiri meni edellä ja Pekko perässä.

»Hei! Täällähän on alaa — kas kuinka kaunista! Mikä tämän kallion nimi on?»

»Se on Orjankallio, ja täällä poltetaan aina helavalkeata.»

»Orjankallio! Kuules, tiedätkö mitä varten sitä Orjankallioksi nimitetään?»

»Tiedän kyllä. Vanha Taaven-muori kertoi meille ennen kotona kaikenlaisia satuja, ja silloin hän myöskin puhui, että tuolla kartanossa vanhaan aikaan asui suuri, mahtava herra, jolla oli oikein kauniin kaunis orjatyttö. Hän ei milloinkaan päässyt tätä hakaa edemmäksi, ja täälläkin hänen muassaan aina oli vanha pitkähampainen akka; yksin ei häntä laskettu. Koko haka oli silloin täynnä kauniita eläimiä, joita ainoastaan kartanon herra ja hänen vieraansa saivat ampua.

Kartanoon tuli eräänä päivänä paljo metsästäjiä. He ampuivat, että metsä paukkui, ja kartanon herra aina kaikkein parhaiten. Kun metsästyksestä vihdoin päästiin, oli kartanon herra iloissaan ja sanoi: 'Tänään juomia runsaasti juotakoon.' Nyt vieraat pyysivät, että juomat tuotaisiin kalliolle, ja kun he täällä olivat koossa, sanoi yksi:

'Ei nyt mitään muuta puutu kuin laulua. Ah jospa saisi kuulla kauniin, ihanan naisäänen silloin vasta tämä malja maistuisi.'

'Eikö muuta? Sitä kyllä saatte kuulla', sanoi kartanon herra ja huusi palvelijoille: 'Orjatyttö tänne!'

Hetken kuluttua tuli orjatyttö, mutta hän sanoi, ettei hän voi laulaa, paitsi jos hänelle luvataan, että hän tässä kalliolla on aivan vapaa, että kallio on ikäänkuin hänen oma valtakuntansa, jossa hän täydellisesti on itsevaltiaana. 'Tässähän on', sanoi tyttö, 'ainoastaan muutama kyynärä maata. Eihän se valtakunta suuri ole. Jos sen lupaatte minulle, saatte kuulla, millä tavalla vapautettu laulaa, ja minä lupaan, että sitä laulua haluaisitte kuunnella vaikka aamuun asti.'

Kartanon herra hymyili ajatellen: 'Eihän haittaa mitään, jos tämä kallio on hänen omansa; sen kyllä voin hänelle antaa.' Ja nyt hän kaikkein kuullen lupasi, että tyttö saisi olla vapaana ja itsevaltiaana hallitsijana kalliolla.

'Sanasi olemme kaikki kuulleet', sanoivat vieraat.

Tyttö oli puettu valkoisiin vaatteisiin, ja kaunis kukkaseppele oli hänen päässään. Nyt viittasi hän palvelijoille, käski heidän tarjota juomia ja istui sitte laulamaan. Laulu oli niin ihana, niin lumoava, että sellaista ei kartanon herra ollut milloinkaan kuullut.

'Miksikä et sinä ennen noin ole laulanut?' sanoi herra. 'Minä en enää koskaan tahdo kuulla ääntäsi sellaisena, kuin se ennen on ollut.'

'Armollinen herra!' vastasi tyttö. 'Sorretun ääni ei ole vapaan ääni.'

'Ole sitte vapaa', sanoi herra, 'en tahdo sinua enää sortaa'. Ja tyttö ilostui niin, että lankesi polvilleen kiittämään herraansa.

'Nouse laulamaan', sanoi kartanon isäntä.

Tyttö lauloi — hän lauloi koko illan, lauloi vielä yönkin riemulaulujaan, vapautetun ilosäveleitä — — — vaan kun aamu joutui, taukosi ääni äkkiä. Silloin kartanon herra nousi istualta ja riensi entisen orjansa luo. Tyttö oli pyörtnyt ja makasi kalpeana kalliolla. Herra aikoi juuri nostaa hänet syliinsä, mutta samassa tyttö aukaisi silmänsä sanoen: 'Vapautettu! — oi onnea suurta! Nyt olen vapautettu!' Ja silloin hänen henkensä oli sammunut ja lentänyt vapautettujen maahan. Mutta kartanon herra oli sitte päiväkaudet istunut Orjankalliolla suremassa kaunista orjaansa.

Ihmiset sanovat, että syysiltoina vieläkin monta kertaa kuuluu, kun oikein tarkasti kuuntelee, syviä surullisia huokauksia täältä Orjankalliolta.»

»Ne semmoiset ovat ämmäin juttuja. Mutta mennään nyt pois, ei täällä ole hauskaa. Täti odottaa meitä kahvia juomaan.»

»Pelkäätkö sinä?»

»Minä? En pelkää! Mitä minä pelkäisin?»

»Sitä, kun sanoin täällä kuuluvan huokauksia.»

»Turhia!»

Lapset riensivät nyt kotiin päin; heistä oli tullut hyvät tuttavat. Pekon hienous ei enää Iiriä ujoksi tehnyt. Iloisina he tulivat huoneeseen, jossa matamin kahvipannu jo aikaa oli jäähtynyt.

»No hyvänen aika! Missä olette olleet? Marjassako?»

»Niin, minä poimin viinimarjoja, ja sitte tuli Pekkokin, ja sitte olimme Orjankalliolla katselemassa maailmaa.»

»Ja näimme everstin talonkin — mutta mikä sen nimi on?» kysyi Pekko.

»Sen nimi on Kartano», vastasi matami.

»Kaikkia isoja talojahan kartanoiksi sanotaan», intti Pekko, »mutta minä tarkoitan sen oikeaa nimeä».

»Kyllä everstin talon nimi on Kartano; kaikissa kirkonkirjoissa on se siksi nimitetty», sanoi matami. »Mutta tulkaa nyt voitaleipää syömään, sillä kahvini on jo aivan jäähtynyttä. Minä oikein hämmästyin, kun menin sinua herättämään eikä sinua näkynytkään koko huoneessa. Paremmin virkistävää kyllä onkin nuorelle mennä ulkoilmaan kuin venyä vuoteella.»

Lapset menivät välipalaansa syömään ja juttelivat iloisesti keskenään. Näin kului Pekon ensimmäinen päivä hänen uudessa kodissaan, ja niin ne kuuluivat toinen toisensa perästä, kunnes hän syksyllä meni Hämeenlinnaan kouluun. Lukkari oli itse häntä saattamassa ja hankkimassa hänelle kortteeria.

Iirin oli kyllä ensin vähän ikävä Pekkoa, mutta pian se ikävä haihtui, sillä hän luki ahkeraan. Tämä työ oli hänestä niin hauskaa, ettei hän ollenkaan muistanut yksinäisyyttään, ja toisena syksynä oli hänkin pääsevä Hämeenlinnaan; silloin hän oli asuva Seljan kanssa yhdessä. Se aika hämmötti ihanana hänen mielessään. Hän edistyi nopeaan, kuten ne ainakin, jotka erityisellä halulla eteenpäin pyrkivät.

YHDEKSÄS LUKU

Vuosi oli kulunut siitä, kuin Iiri tuli lukkarille, ja pian se oli mennyt. Onni vaihtelee — ja pieni tyttö oli lyhykäisellä iällään jo saanut kokea runsaassa määrässä sen vaihtelevaisuutta.

Onni pilviin usein peittyi, mutta Herraan luota vaan: hänpä aikojenkin takaa kyllä armaillensa jakaa täällä onnenlahjojaan.

Iiri, joka äitinsä kuoltua ensin oli kyllin tuntenut orpouttaan, hän nyt oli oikea onnen lapsi. Sekä lukkari että matami rakastivat häntä, aivan kuin he omaa lastansa olisivat hellineet.

Iirin tuli nyt lähteä kouluun, ja matami oli säälinyt hänelle vaatteita kaikenlaatuksia, joita hän Iirin avulla asetteli kannelliseen pärekoppaan. Siinä hän nyt oli Iirin omaisuus, jonka kasvatusäiti oli valmistanut, jotta ei työltä mitään puuttuisi siitä, mitä ruumiin verhoksi tarvitaan.

Kun vaatteet olivat valmiina korissa, meni Iiri Martille ja Helylle jäähyväisiä sanomaan. Sillä välin

matami varusti eväät mukaan. Sitte hän meni lukkarin kamariin, jossa Pekkokin oli, ja sanoi: »Nyt on kaikki aivan valmista matkaamme varten. Iirin vaatteet ovat kopassa, ja kapusäkissä ovat Pekon. Säkkiin panin Iirin patjat.»

»Kirkkoherra sanoi, että Pekko kyllä pääsisi Seljan kanssa ylihuomenna, niin ettei hänen tänään tarvitsisi lähteä», kertoi lukkari.

»Kyllä minä nyt menen; saanhan olla tädin apuna, ja ehkäpä pääsen kuulemaan, kun Iiriä tutkitaan.»

»Niin, mennään vain kaikin, sitte saan vähän sinunkin kortteeriasi asetella. Nappularattaille kyllä mahdumme mukavasti; vähemmän heiluvat, kun sinä ja Iiri takaistuimella istutte.»

»Mutta minun on vaikea sieltä ajaa», virkkoi Pekko.

»Itse minä ohjat pidän», sanoi matami.

Hetken päästä Iiri palasi Seppälästä. Martti saattoi häntä lukkarille ja istui sitte pihapenkillä, kunnes näki Iirin, matamin ja Pekon lähtevän. Heidän mentyänsä hän läksi huoaten kestikievariin kyytipojantoimiansa jatkamaan. Martti, joka tavallisesti oli tyytyväinen maailman menoihin, tunsikin nyt vähän kaipausta, sillä Iiri oli aina ollut hellätuntoinen häntä kohtaan.

Iirin ei ollut ikävä, sillä hän pääsi kouluun, ja sinneppä hän niin hartaasti halasikin, ettei hän mitään vaikeuksia eikä ikäviä muistanut. Pekko hänelle sitäpaitsi matkalla aina näytti uusia esineitä, joita Iiri, joka ei ollenkaan ollut kotirajoja ulompana käynyt, uteliaasti katseli.

Kun Pälkäneelle tultiin ja ennätettiin Taustin mäelle, jolta näkyy ihana Pälkänevesi monilukuisine saarineen, silloin Iiri huusi: »Pekko, Pekko, onko maailmassa kauniimpaa?»

Kysymykseen ei Pekko vastannut, hän sanoi vain: »Niin, eikö olekin kaunista! Ja tuossa metsässä, tuossa oikealla puolellamme on se paikka, jossa peipponen ilmaiseksi laulaa — etkö muista? — Aavasaksan pelissä, jota pelasimme, siinähan sanotaan, että saamme kuulla peipposen laulua ilmaiseksi Pälkäneen metsässä; ja se metsä on juuri tuo sama, sitä nimitetään Syrjänharjuksi.»

»Saan minä kuulla peipposen laulua Kartanon haassa ja Renkalan metsässä ja joka metsässä.»

»Niin, mutta näetkös, tämä metsä mainittiin siinä juuri kauneutensa takia; se on niin kaunis, että sitä kyllä sopii ihmisille huomauttaa.»

»Ja tuo niemi ja tuo punainen talo! Voi kunpa saisi asua siellä! Mikä talo se onkaan?»

»Se on Kuulialan kartano», vastasi Pekko, »ja näes, tuossa on pappila, tuolla. Tuossa on vanha kirkko, ja tuolla edempänä, kohta tulemme sinne asti, on uudempi kirkko. Tuo noin, katso vain, eikö ole kaunis?»

»Mikä tuo suuri järvi on?»

»Se on Mallasvesi. Hei kun sitä mennään! Nyt ollaan jo Kostiasa, tuossapa on Kostian silta.»

»Joko teidän nälkä tulee?» kysyi matami, joka aina muisti, miten tärkeä asia ruoka oli nuorille kasvaville.

»Ei vielä», sanoivat lapset. Mutta kun matami kerran oli johdattanut heidän ajatuksensa ruokaan, rupesi heistä tuntumaan, ikäänkuin ruoka kylläkin olisi kelvannut; ja Pekko kysyikin:

»Milloin syömmekä? Ei vielä kovin nälkä ole, mutta kyllä syömmekin, jos muuten sopii.»

»Laitikkalassa syötämme», sanoi matami, ja sitte ajettiin eteenpäin, kunnes jouduttiin Laitikkalaan. Siellä syötettiin tunnin aika ja lähdettiin sitte yhtä kyytiä Hämeenlinnaan. Vermasvuoren virstanpitkää mäkeä ihmeteltiin ja Mierolan suurta siltaa, mutta Hämeenlinna, se vasta oli katseltava. — Iiri ei ennen ollut kaupungissa käynyt, ja täällähän oli taloja jos jonkinlaisia — sekä linna, kasarmit y. m. »Mutta eksynhän minä varmaankin täällä», valitti Iiri.

»Et yhtään», vakuutti matami. »Hop, hop, hepo! Mihinkä tästä nyt mennään? Pekko, kiipeä tänne etuistuimelle, en minä oikein huomaa, mistä ajetaan siihen taloon, jossa Seljan kortteeri on.»

»Tätikin jo eksyy», sanoi Iiri.

»Enhän minä, mutta en nyt muista, missä se on. Kyllähän kaupungissa aina kysymällä löytää, ja Selja sinulle näyttää kaikki paikat, te kun tulette yhdessä asumaan.»

Pekko otti ohjat ja ajoi pappilan kortteeriin. Talon omistaja, eräs vanha neiti Asp, tuli heitä vastaan ja

osotti heille huoneen, johon saisivat nostaa kapineensa. Matamalla oli nyt hyvä hyöty Pekosta, sillä poika oli apuna nostamisessa. Hevosen hän juotti, ja kun matami oli saanut Iirin kapineet paikalleen, vei Pekko hevosen omaan kortteeriinsa, jossa hän sen sai talliin.

Toimista väsyneenä pani matami aikaisin maata, mutta ei hän oikein makeasti nukkunut, sillä tutkinto, joka Iirin piti suorittaman, huolestutti matamia paljon enemmän kuin tyttöä itseänsä. Kun hän aamulla porstuassa tapasi talon emännän, vanhan neidin, joka kysyi, kuinka hän oli levännyt, vastasi matami: »Kyllähän muuten hyvin, mutta pelkäsin, miten meidän tyttö paran tutkinnossa käy; ajatelkaapas, kun tuommainen hento olento, kuin meidän Iiri, joutuu oppineitten maisterien ja röökienä tutkittavaksi — rupeavat kaikki hänen kimppuunsa kysymyksillään — niin johan siinä vanhemmankin pää pyörälle menisi.» Sitte huusi hän vielä kovemmin ovesta: »Iiri, oletkos valmis?»

»Olen», vastasi Iiri ja tuli porstuaan, mennäksensä matamin turvissa ilmoittamaan itseänsä kouluun.

Matami luuli tarkoin muistavansa, missä koulu oli, mutta kun joutui kadulle, niin silloin ei enää tietänytkään varmaan, minne päin oli mentävä. Torin hän kyllä tiesi ja pyrki sinne päin. »Kun ei se Pekkokaan jo sieltä kortteeristaan ennättänyt tulla — mutta taisipa ehkä mennä koululle suorastaan», päivitteli matami. »Entäpä jos kysyisin tuolta rouvalta, joka tuolla tulee, missä koulu on.»

Eräs hienoon pukuun vaetetettu ylhäinen rouva tuli pitkin torinsyrjäistä katua matamia ja Iiriä vastaan. Matami kumarsi ja kysyi: »Missä päin täällä tyttökoulu on?» Vieras rouva koetti selittää niin hyvin kuin voi, missä päin se oli, mutta matami, joka ei oikein varma ollut siitä, löytäisikö koulua sittekään, sanoi kursailematta:

»Tulkaa, rouva hyvä, vähän matkaa kanssamme, jotta osaisimme sinne; tämän tytön tässä tarvitsisi joutua tutkintoon.»

Rouva oli hetken vaiti, mutta samassa Iirin ihanat silmät katsoivat häneen niin suloisen nöyrästi, että rouva tarttui hänen käteensä sanoen: »Vai kouluun tämä tyttö nyt pyrkii. Tulkaa — minä olen kyllä vieras täällä kaupungissa, mutta tiedän sentään sattumalta, missä tyttökoulu on.» Kun koulutalon nurkka tuli näkyviin, osotti vieras rouva sitä matamille ja Iirille sanoen: »Tuolla nyt on koulu, kyllä kai sinne osaatte jo?»

»Kyllä, kyllä», vastasi matami, »ja kiitoksia nyt vain, kyllä tästä jo mennään. Hyvästi nyt!» Iirille sanoi hän: »Näin sitä löytää, kun kysyy. Mutta kukahan tuo rouva lienee ollut?»

Ikäänkuin vastausta saadakseen katsoivat molemmat taaksensa yht'aikaa, ja samassa he näkivät nuoren, sosean herran, joka tuli rouvaa vastaan ja huudahti: »Miten äiti täältä päin tulee?»

»Täti, se oli hän!» kuiskasi Iiri, »Ihalan nuori maisteri se oli».

»Hän se oli, ja tuo rouva oli siis hänen äitinsä, Ihalan patruunan rouva. On hän joskus käynyt meidän pitäjässä, mutta en ole osunut näkemään. Helsinkiin kai menee poikansa kanssa.»

Nyt tultiin kouluun, jossa lapsia oli joka huoneessa; he katsoivat uteliaina jokaista uutta tulijaa. Matami astui koulusaliin, ja johtajatar tuli häntä vastaan. Matami sanoi: »Hyvää päivää, terveisiä maalta!» ilmoitti sitte nimensä sekä mistä hän oli ja lisäsi: »Tässä on tyttöni taikka oikeastaan kasvattityttöni, jonka olen tuonut kouluun, ja pyytäisin opettajaa häntä tutkimaan. Rovasti on itse opettanut hänelle uskontoa, maisteri ja röökienä sitte, mitä hänen muuta on tarvinnut oppia. Toiselle luokalle arvelivat hänen pääsevän, mutta täällähän sitä nyt sitte nähdään, mitä hän osaa ja kykenee.»

Uusia oppilaita tuli yhä, ja jokaista seurasi äiti tahi isä; muutamilla oli vielä veli tahi sisarkin muassa. Johtajattarella oli ystävällinen sana jokaiselle sanottavana, joten vasta-alkavien pelko väheni koko joukon; he rupesivat jo tekemään tuttavuutta toistensa kanssa. Vaan kun kaikki jo olivat tulleet, alkoi tutkinto. Matami istui kuuntelemaan, kun Iiriä tutkittiin. Hän seurasi silmillään Iiriä niin tarkasti, että kun Iiri vastasi, liikkui mataminkin suu aina sen mukaan kuin Iirinkin. Lapset saivat sitte vähäisen välihetken, jolloin pääsivät pihalle juoksentelemaan, ja nyt vasta huomasi matami Pekon, joka myöskin oli Iiriä kuuntelemassa. Matami kysyi Pekolta, miten hänen mielestään Iiri osasi, ja Pekko vastasi: »Hyvin kävi.»

Tutkinnon loputtua tiedusteli matami johtajattarelta, miten Iirin oli käynyt, mutta johtajatar vastasi, että siitä saataisiin tieto vasta iltapuolella.

Kun Iiri koulusta palasi, oli Seljakin jo tullut kaupunkiin, ja iltapuolella meni hän Pekon ja Iirin kanssa koululle. Kun he takaisin tulivat, ilmoittivat he Iirin päässeen toiselle luokalle. Ja Iiri sanoi vielä, että ulkona oli muutamia koulutyttöjä, jotka tahtoivat häntä leipuri Villandille torttuja syömään.

Matami oli iloinen, kun Iirin oli onnistunut päästä toiselle luokalle, ja hän laski tyttärensä

huvittelemaan, kuitenkin varoittaen, että pian palaisivat kotiin. Tätä varoitusta Iiri kyllä noudattikin.

Seuraavan yön matami nukkui oikein makeasti, ja aamulla rupesi hän hankkimaan kaupungista pois. Pekko toi hevosen ja nappularattaat pihaan, nosti sitte matamin kapineet rattaille, ja nyt oli kaikki valmiina matamin lähtöä varten.

»Älä ole ikävissäsi», sanoi matami Iirille, »onhan Seljakin täällä».

»En luule, että minun ollenkaan tulee ikävä», vastasi Iiri, »kyllä Seljan kanssa on hauskaa, ja tuo vanha neitikin näyttää kovin hyvältä. Koulussa sain jo myöskin monta tuttavaa, ja tapaanhän Pekonkin aina välimmiten.»

Matami antoi nyt monta hyvää varoitusta sekä Pekolle että Iirille ja käskei heidän muistaa joka työssään rukoilla Jumalalta siunausta, »sillä jollei Jumala työtämme siunaa, ei se myöskään menesty», lausui matami. Sitte hän sanoi heille hyvästi ja lähti ajamaan Hämeenlinnasta, jättäen kasvattinsa koulun ja vanhan neiti Aspin turviin.

KYMMENES LUKU

K:n pitäjän pappilassa oli paljo tointa ja tohinää, sillä siellä valmistettiin nimipäiväpitoja. Rovasti vietti joka vuosi Nuutin päivää, ja nytkin taas oli päätetty kutsua pitäjän kaikki säätyläiset pappilaan. Kyökin takassa kiehui lihaliemipata, josta ruustinna varoitti kyökki-Kaisaa tarkasti ottamaan pois verivaahtoa, jotta liemi tulisi kirkasta.

Neitokset Helvi ja Selja leipoivat piirakoita ja kaikenlaisia pikkuleipiä. Selja oli keväällä päässyt koulusta, sillä nyt oli jo viidettä vuotta kulunut siitä, kuin hänet jätimme Iirin kanssa vanhan neiti Aspin luo; hän oli tätä nykyä yhdeksäntoistavuotias iloinen tyttö.

»Äiti, meillä on nyt neljää lajia leipää, tarvitaanko enempää?» kysyi Selja.

»Ei tarvita, kyllä se riittää», vastasi ruustinna. »Illaksi laitamme, paitsi mitä voileipäpöydälle pannaan, lihaliemistä ja piirakoita, viheriäisiä herneitä ja hakattua paistia, ja jälkiruokaa teemme luumuista.»

Ahto tuli samassa sisälle; hän oli käynyt Kartanossa ja ilmoitti, että siellä oli Ihalan patruuna sekä patruunessa ja Arvo maisteri.

»Hyvänen aika, kuinka hauskaa!» sanoi Selja, »he tulevat sitte myöskin tänne».

»Niin, tietysti», vastasi ruustinna. »Kuules, Helvi! Kyllä välttämättömästi nyt tarvitaan viittä lajia leipää, ja herneitten sijasta laitamme viheriäisiä putinkia, munakokkelia ja lihapalleroita sekä porsaanpaistia. Kaisa! Juokse sanomaan talli-Matille, että hän tappaa kaksi porsasta ja kalittaa päät ja korvat hyvin puhtaiksi, sillä porsas pannaan kokonaisena vadille. Vai on patruunessa itsekkin kerran tänne tullut. — Kermahyytelöä laitamme jälkiruokaiksi. Mutta muista, Helvi, että vain panet tarpeeksi mantelia ja vaniljamaustinta. Minä menen itse kuorimaan maitoastiat, jotta kerma tulee tarpeeksi vahvaa. Matin täytyy lähteä kutsumaan vieraita. Sitte kun hän on porsaat tappanut, saa hän valjastaa hevosen ja mennä. Hannan lähetämme näihin lähimpiin naapureihin. Hanna kuules!» Hanna, sievä kuusitoista-vuotias palvelustyttö, joka oli huoneita siivoamassa, tuli ruustinnan luo, ja ruustinna jatkoi: »Vie ulos kaikki huonekalut salista ja tomuta ne hyvästi.»

»Jouluksi ne tomutin kaikki», vastasi Hanna.

»Niin, mutta Ihalan sukukartanon patruunessa tulee tänne — kyllä ne tarvitsee tomuttaa; mene nyt vain oitis! Kaisa saa myöskin mennä kaluja kanssasi kantamaan ja sitte saat mennä pastorille ja sanoa näin: 'Ruustinna ja rovasti käskivät sanoa paljon terveisiä ja pyytää, että herrasväki kaikin tulisi huomenna iltaa viettämään pappilaan' — ja sitten menet lukkarille ja sanot siellä samoin. Muistatkos nyt?»

»Kyllä», vastasi Hanna ja läksi toimiinsa, ensin huonekaluja tomuttamaan sekä huoneita siivoamaan ja sitte pastorin ja lukkarin perhettä pappilaan kutsumaan.

Iiri istui kotonaan salin peräikkunan ääressä. Hänellä ei ollut erityistä huonetta, mutta peräpuoli salia oli kuitenkin ikäänkuin hänen olinpaikkansa, sillä täällä oli hänen piironkinsa ja kirjoituspöytänsä. Tällä haavaa hän piteli sylissään taivaansinistä pukua, joka oli tehty harsomaisesta villakankaasta. Sitte kuin se viimeksi oli Iirin yllä ollut, oli hän melkoisesti kasvanut, ja nytpä sieti tuumata, miten siitä saataisiin tarpeeksi pitkä. Uutta kangasta oli kyllä lisäksi, sillä matami oli pitänyt varalla, että runsaasti ostettaisiin, jotta kasvinvaratkin olisi; mutta miten jatko saataisiin soveltumaan kauniisti ja sievästi, sitä Iiri nyt koetteli. Työ ei näkynyt häntä oikein miellyttävän, hänen ajatuksensa olivat varmaankin muualla; siltä ainakin näytti, koska tuo sievä pääkkönen vaipui hänen kättänsä vasten ja hänen suuret mieltäväiset silmänsä katselivat ulos avaruuteen. Lumihöynteitä sateli lakkaamatta, ilma oli samea, mutta maa aivan puhdas kuten häähuone. Joku kopisteli lunta jaloistaan kyökin porstuassa. »Kukahen tulee?» ajatteli Iiri, mutta ei kuitenkaan noussut katsomaan, sillä olihan Leena kyökissä. Matamin kamarin ja kyökin välinen ovi kävi, ja nytpä syntyi vilkas puhe matamin kamarissa. Iiri kuuli vain, että matami sanoi: »Vai niin, onko itse patruunessakin — kyllä tullaan! — Sano nyt vain suuret kiitokset ruustinnalle. Hyvästi, hyvästi!»

Matami tuli saliin Iirin luo, sanoen: »Kuules, Iiri, meitä on kutsuttu pappilaan huomenna iltaa viettämään — ja sinne tulee paljo vieraita — kaikki herrasväki pitäjältä ja vieläpä Ihalan patruuna rouvineen ja nuori patruuna — niin sanoi pappilan Hanna, joka kutsumassa oli.»

»Koskahan lienevät tulleet?» sanoi Iiri. Vieno puna nousi samassa hänen poskilleen, ja hän rupesi nyt vilkkaammin valmistamaan pukuansa.

»En muistanut kysyä, mutta kyllä Pekko sen tietää, jahka hän kotiin tulee Kartanosta.»

»Niin, samahan se minun puolestani on, vaikka tulin kysyneeksi», vastasi Iiri sovitellen hameensa laskoksia, jotka nyt tulivatkin aivan hyvään kuntoon.

Matami meni lukkarillekin ilmoittamaan, että oli pappilaan kutsuttu sekä että sinne Ihalastakin tulee sukukartanon herrasväki.

Tuokion kuluttua palasi Pekko Kartanosta, jossa hän kertoi olleen erittäin hauskaa, sillä siellä oli vieraita Ihalasta, sekä myöskin Ruotsista eräs nuori neiti Aateli, joka oli kaunis kuin enkeli ja käytöksessään niin vilkas ja taitava, ettei suomalaiset naiset ollenkaan vetäneet vertoja hänelle; myöskin oli hän äärettömän rikas.

»Ohoh, joko hänen kukkaroansakin olet tarkastanut», virkkoi Iiri.

»Niistä, jotka ovat rikkaita, puhutaan aina niin paljon, että kyllä heidän rikkautensa tunnetaan», virkkoi Pekko. »Meidän on tapana sanoa: hän on niin ja niin monen tuhannen tyttö.»

»Ja sen mukaan sitte arvostelette meitä.»

»Sinä Iiri olet niin lapsellinen», sanoi Pekko, »sinä puhut kaikesta vallan vakavasti, et sinä ensinkään ymmärrä, miten hienossa maailmassa puhutaan. Sanotaan paljo noin vain, että keskustelu kävisi vilkkaasti — niin toinen kuin toinenkin puhuu seuroissa, miten parhaalta kuuluisi — toisinaan sattuu niinkin, että puhutaan aivan päinvastoin, kuin ennen on sanottu.»

»Vai niin, sitte minä en milloinkaan tahtoisi kuulua hienoon maailmaan enkä seurustella ylhäisten kanssa. Pappilassa eivät ihmiset ole sellaisia. En kuitenkaan tahdo uskoa, että kaikki hienot niin tekevät, kuin sinä sanot — mutta tuo Aksel luutnantti on noita kevytmielisiä tuumia sinuun istuttanut; usko minua, Pekko, hän ei ole sinulle hyvä kumppani.»

»Ohoh, mikäs häntä vaivaa?»

»Hän on yleensä kevytmielinen, sen sanovat kaikki vanhemmat ihmiset, ja sen kyllä hänen puheestaankin havaitsee. Sitä paitsi hän on liika vanha sinun kumppaniksesi.»

Pekko oli keväällä tullut ylioppilaaksi ja oli mielestään koko suuri herra; häntä harmitti vähän, että Iiri, joka oli nuorempi, tahtoi häntä neuvoa, ja hän sanoi vähän närkästyneenä: »Kas vain meidän seitsentoista-vuotiasta! Koska sinä noin viisaaksi olet tullut? Puhut kuin vanha ihminen.»

»Sinä vain pilkkaat minua! Jollen ole vilkas, niin ei minussa ole vilppiäkään. Minä toivoisin vain sydämestäni, että sinä vähemmän rakastaisit turhuutta, ja senpä vuoksi vikasi sanon sinulle suoraan. Eihän sinulla ole ketään, joka sinua moittii, sillä täti ja setä pitävät sinusta niin paljon, että eivät hennoisi sanoa sinulle mitään, jos vikoja näkisivätkin.»

»Iiri kulta, kyllä uskon, että moitteellasi hyvää tarkoitat, enkä sinulle suutu, olethan oma sis— oma

hyvä ystävänä — ehkä ainoa oikea ystävänä.» Pekko kävi vakaaksi ja läksi kamariinsa.

Seuraavana päivänä oli lumipyry lakannut. Päivä oli kirkas, mutta kylmä. Härmäiset puut kimaltelivat tuhansia tähtiä täynnä. Lukkarilla olivat kaikki hyvällä mielellä — ilmakin ehkä oli siihen syynä, sillä ihmeellisesti se vaikuttaa ihmisluontoon; jos on samea päivä, painuu ihmisen mieli usein kyllä raskaaksi. Mutta kuten sanottu, oli tänään kirkas päivä, ja sitte seurasi kaunis kuuvaloilta. Iiri oli nyt pukeutunut valmiiksi. Hän oli hyvin suloinen sinisessä puvussa. Hame oli pitkä, mutta siinä ei ollut mitään laahoa, ja se soveltui sievästi hänen hoikan vartalonsa ympäri. Päässään ei hänellä ollut mitään, ei nauhan pätkeäkään, jommoisella moni muu koristeli itseänsä; ainoastaan hänen tummanruskeat hiuksensa riippuivat luonnollisina uhkeina palmikkoina kaunistamassa häntä.

Kun Pekko tuli sisälle ja näki Iirin noin viehättävän suloisena luonnollisessa kauneudessaan, silloin hän ajatuksissaan vertaili tyttöä komeaan neiti Aateliin, joka kartanossa vieraili, ja ajatteli: »Kun Iiriä katselen, muuttuu mieleni aina vaatimattomaksi — mutta kun noitten komeitten naisten parissa olen, tekee minun mieli komeilla, tuhlata ja puhua kaikenlaista, jota sitte taas Iiriä nähdessäni kadun ja häpeän.»

»Miksi sinä noin vakaa olet?» sanoi Iiri. »Mennäänhän nyt pappilaan — ja sielläpä on aina hupaista — Helvi ja Ahto osaavat kaiken asettaa hauskaksi, ja Selja on niin iloinen, että hänen iloisuutensa tarttuu muihinkin.»

Matami tuli saliin puoleksi vaatetettuna ja huusi lukkarille: »Kuules ukko, entä jos minä sentään jäisin pois, koska sinne pappilaan nyt tulee niin paljo hienoa väkeä. Sinä olet niitten kanssa paremmin tottunut seurustelemaan, mutta minä olen vanhanaikuinen tavoiltani.»

»Niin, kyllä me toimeen tulemme, jos tati tahtoo jäädä pois», virkkoi Pekko, joka muisteli ylhäisiä tuttaviaan.

»Ei, tati kulta! Te ette saa jäädä pois, sitte jään minäkin», sanoi Iiri.

»Ja sinun tapasi kelpaavat kyllä pappilassa, koska sinua on sinne kutsuttu», vastasi lukkari, joka tuli kamaristaan. »Jos joku nuori nauraa lukkarin muijan tapoja, kun eivät ole niin hienoja kuin heidän, jotka ovat kouluutettuja ja suuressa seuraelämässä liikkuneet, niin me vasta saatamme heidän tyhmyyttensä nauraa.»

Matamin mieli tuli aivan rauhoitetuksi ja hän sanoi: »Mitäs minä huolinkaan muista. Kiitoksia vain, lapsikullat, jotka tahdotte tatiä mukaanne; siitä näkyy, että olette viisautta oppineet, koska ette ole turhanylpeitä.»

Pekko ei oikein hyvällä omallatunnolla saattanut ottaa vastaan näitä kiitoksia, mutta päätti toiste koettaa ansaita niitä.

»Menkää, tati hyvä, pukeutumaan valmiiksi; nimismiehen väki ajoi jo tästä sivutse, ja pastorilaiset myös», sanoi Iiri.

»Minä olen jo melkein vaatteissa. Mustan merinoffihameeni vain pistän ylleni ja turkinsaalini — ja onhan musta pitsilakkikin jo päässäni», virkkoi matami ja meni kamariinsa pukeutumaan.

Vieraita ajoi yhtä kyytiä pappilaan, ja matami huusi Iirille: »Kohta olen valmis, pistän jo päällyskengät jalkaani. Pankaa tekin pian takit yllenne. Katsokaa, tuossa ajaa Kartanon kuomureet ohitse — kiirehditään nyt.»

Pappilassa kynttiläin ja lamppujen loiste ikäänkuin viittasi rovastin ystäviä ja tuttaviamme tulemaan hänelle toivottamaan onnea ja pitkä ikää. Ja kylläpä hänelle ikää olisikin karttunut, jos näiden vieraiden kaikki toivomukset olisivat toteen käyneet.

Kun lukkarin perhe astui tuohon valaistuun saliin, oli sinne jo melkoisesti kokoontunut nuorisoa. Helvi ja Selja, jotka täällä keskustelua pitivät vireillä, tulivat sanomaan tervetuliaiset matamille sekä Iirille ja Pekolle; lukkari oli jo puikahtanut eteisestä rovastin kamariin. Matami tervehti sanoen: »Hyvää päivää, terveisiä meiltä», vaikkei kotona ollutkaan muita kuin Leena piika ja musta kissa. Iiri sekaantui nuorten pariin, mutta matami meni aina peräkamariin asti, jossa vanhat rouvat istuivat. Pekko meni myöskin matamin perässä, mutta seisattui kolme askelta kynnyksestä ja teki sujuvan kumarruksen joka haaralle sekä palasi sitte saliin. Hänen hieno olentonsa pisti paremmin silmiin matamin rinnalla, sillä viimemainittu käveli ympäri huonetta, kätellen jokaista ja lausuen: »Terveisiä meiltä». Kun hän tuli everstinnan luo, joka oli pitäjän ylhäisin rouva, tuumasi hän kumartaa vain, mutta ajatellen, että everstinna ehkä sentään pahastuisi, pisti hän kuitenkin taas kättä, vaan sanoi nyt: »Terveisiä meidän mäeltä» — lieneekö tuo hänestä kuulunut vähän hienommalta kuin: »terveisiä meiltä».

Everstinna ei noussut istualtaan, vaan noikkasi vähäisen ja kurkotti armollisesti kättään. Patrunessa Aateli huomasi kälynsä kopean tervehdyksen. Hän hymyili vähän, ja kun matami ennätti patrunessan luo sekä myöskin häntä tervehti lausuen: »Terveisiä meidän mäeltä», niin patrunessa ystävällisesti vastasi: »Kiitoksia». Matami katsoi sitte ympärilleen, mihinkä nurkkaan hänen olisi sopinut istua, vaikka tyhjä tuoli oli aivan sohvan vieressä, mutta patrunessa sanoi: »Istukaa rouva hyvä tähän, tässähan on tyhjä tuoli.»

»Minäkö näin ylhäälle?» — Hän istui kuitenkin ja jatkoi: »En minä mikään rouva ole, matami vain — mieheni on täällä pitäjässä lukkarina, ja kun me olemme ikäänkuin pappissäätä, niin tänne pappilaan on aina kutsuttu — ja sitte meillä on nuoria myöskin, ja niittenpä vuoksi minuakin tahdotaan mukaan, koska meidän tyttöä ei haluta lähteä ilman minua. Hän on vain ottotyttö, mutta pelkkää iloa on hän meille tuottanut. Niin, nuori patruunapa hänet vedestä pelasti ja meille toi. Lähinnä Jumalaa me nuorta patruunaa eli maisteria, tai miksikä häntä nyt karahtierataan — saamme lapsesta kiittää.»

»En muista hänen puhuneenkaan siitä mitään — ehkä sentään, nyt johtuu se asia mieleeni. Sitte on kulunut monta vuotta.»

»Kuudetta vuotta. Yhden vuoden tyttö oli meillä kotona, silloin hän oli kaksitoista-vuotias ja kävi pappilassa koulua — ja sitte on hän ollut neljä kokonaista ja nyt viidettä vuotta Hämeenlinnan tyttökoulussa. Niin, kuudetta vuotta siitä on — hän on nyt seitsemäntoista-vuotias, koko riski tyttö, vaan sentään hentoa laatua, kyllä hänessä mittaa on — aivan täysikasvuinen, vaikka vielä koulua käy, mutta keväällä hän sieltä pääsee. Rippikoulun hän jo on käynyt.»

Uusia vieraita tuli, ja matami, joka ei mielellään istunut huoneen peräpuolella ylhäisten joukossa, puikahti nyt kamarin alapäähän istumaan. Salissa nuoret tyttöset jutellen kävelivät pitkin lattiaa, eikä pitkäkään aikaa kulunut, ennenkuin olivat muodostaneet piirin ja lauloivat:

»Nuori ystävän, tule hyppimään kanssani piiriin, heipparallalei —»

Tätä kesti vähän aikaa, mutta sitte neiti Asp, joka oli ollut joulua viettämässä pappilassa, rupesi pianolla soittamaan valssia, ja nyt kaikki nuoret herrat tulivat sisälle ja vilkas tanssi alkoi. Pekko erittäinkin oli vilkas tanssija; varsinkin muisti hän vierasta neiti Aatelia ja talon tyttäriä. Iiriä hän ei ensinkään lähestynyt.

Iiri istui nurkkasessaan katsellen lattialla pyöriviä, ja ensimmäinen valssi meni, ilman että hän kertaakaan oli lattialla. Mutta ei hän sillä väliä pitänyt, se oli aivan luonnollista vain. Kerran kuitenkin hän ajatteli itsekseen, kun Arvo Aateli Lillin kanssa pyörähti lattialla: »Jospa yhden ainoan kerran saisin tanssia hänen kanssaan — yhden kerran vain» — mutta se ajatus puikahti esiin hänen sydämensä sisimmästä sopukasta — ja sinne hän sen taas lähetti piiloon. Pekolle hän itsekseen hymyili, sillä Pekko tanssi aina sen kanssa, jonka hän havaitsi enimmäin huomatuksi. Hänen suurin vikansa oli turhamaisuus, ja itsenäisyyttä häneltä myöskin puuttui. Iiri kyllä tiesi olevansa Pekolle rakas, vaikkei aina siltä näyttänyt.

Nyt ruvettiin katrillia tanssimaan. Useimmilla oli jo kumppanit valittuna, kun Arvo, joka oli pistäytynyt herrojen kamariin, jälleen astui saliin. Hän katseli ympärilleen ja — mikä kumma! — tuli suorastaan sitä nurkkaa kohti, jossa Iiri istui. Iiri, joka oli toivonut saavansa kerran vain pyörähtää ympäri Arvon kanssa, toivoi nyt taas, ettei hän tulisikaan, mutta Arvo tuli. Hän näki, tarkastellessaan neitosta, nuoren, sievän tyttösen, joka vaatimattomana, ikään kuin lemmikki lähteen reunalla, istui nurkkasessaan. Arvo esitteli itsensä ja pyysi Iiriä katrillia tanssimaan.

Kun tanssi alkoi, kysyi hän Iirin nimeä. »Nimeni on Salmi», vastasi Iiri, luoden kysyjään kainon, ihanan katseensa. Nyt muisti Arvo nähneensä nuo silmät ennenkin, ja nimi — se oli lukkarin. »Te olette Pekko Salmen kasvattisisar, vai kuinka?» kysyi Arvo.

»Olen», vastasi Iiri, »minä kyllä tunnen maisterin vielä»

»Suokaa anteeksi, etten minä teitä tuntenut, mutta muutos on niin suuri, etten saattanut aavistaa teissä sitä pikkuista tyttöä, jonka monta vuotta sitte lukkarilla näin.»

Iiri jutteli tanssiessaan mielellään Arvon kanssa; hän ei hetkeäkään ajatellut, että tässä olisi ollut sellainen nuorukainen, joka hänelle puhui »noin kuinka kulloinkin sopii». Ei, hän luotti täydellisesti henkensä pelastajaan.

Rouvat tulivat myöskin tanssia katsomaan. Patrunessa näki tuon ihanan sinipiikasen poikansa rinnalla ja kysyi everstinnalta, kuka se oli.

»Lukkarin kasvatti vain», vastasi everstinna. — »Missä Lilli lienee? Kenenkä kanssa hän tanssii? En

näe häntä. Kas, mitenkä Arvo joutui tanssimaan neiti Salmen kanssa?»

»Syy on mielestäni hyvin selvä», vastasi patruunessa.

»Miten niin?» kysyi everstinna.

»Katsotaanpa ympärillemme, tokkohan löydämme salissa toista niin hempeää kaunotarta —»

»Tyttö on tosiaan embelleerannut, mutta katsopa vain meidän soreaa sukulaistamme Ragnhildiä — hän on charmantti.»

»Hän on tosiaan kaunis, mutta suloutta häneltä puuttuu. Neiti Salmi sitävastoin on hempeä, suloinen kaunotar.»

»Häneltä puuttuu kuitenkin jotakin, hänessä ei ole noblessia. Saatan paraiten vertailla heitä, jos sanon, että Ragnhild on kuten komea puutarhakukka ja neiti Salmi ainoastaan metsäkukka.»

»Kenpä ei ennen valitsisi kainoa kielokkia kuin komeaa puutarhakukkaa», sanoi patruunessa.

Everstinna ei vastannut mitään, vaan käveli eteenpäin, antaen armollisesti kättä välistä yhdelle, välistä toiselle tuttavalleen, ikäänkuin ajatellen: »Mikä kunnia teille alhaisille, kun saatte tarttua käteeni». Muutamat tuosta kädenannosta olivatkin onnellisia, mutta useimmat nauroivat hänen ylpeää armollisuuttaan, kun hän selkänsä käänsi.

Kun tanssi lakkasi, tuli rovasti saliin, sanoen: »No, mitenkä laulun käy? Eikö meidän nuoret saa laulua aikaan? Kaikki nuoret kokoon! Laulakaamme: 'Oi maamme Suomi synnyinmaa!' Eikö käy laatuun? Koetetaanpas!» Nyt laulettiin »Maamme», ja rovasti oli itse mukana innostuttamassa nuorisoa. Sitte kehoitettiin Seljaa soittamaan, ja soitettuansa muutamia kappaleita hän pyysi Iiriä laulamaan. Kainosti lähene Iiri pianoa ja rupesi Seljan säestäessä laulamaan:

»Jos voisin laulaa kuin lintu voi, jos sois mun äänen' kuin leivon soi, niin kullalleni mä laulaisin, pois kyynelhelmensä pyyhkisin.

Jos voisin lentää kuin lintunen
ain' yli vuorten, halk' ilmojen,
niin kullan luoksi mä lentäisin
ja pesän korpehen laatisin.

En voi mä laulaa kuin lintu voi, ei soi mun äänen' kuin leivon soi, en saata lentää
halk' ilmojen, en pesää laatia korpehen.»

Iirillä oli hyvin heleä, kaunis ääni, ja hän oli tottunut Seljan säestäessä laulamaan, joten tämä laulu senkin vuoksi kävi erittäin hyvin. Rovasti taputti häntä olalle ja sanoi: »Kas niin, tyttöseni, se kävi oivallisesti.» Selja nousi pianon äärestä ja alkoi kävellä Iirin kanssa lattialla, mutta Iiri meni pian istumaan syrjäiseen paikkaan salissa, sillä hän oli vielä vähän ujo näin suurissa seuroissa. Arvo lähene häntä taas. Hän kiitti Iiriä kauniista laulusta ja kysyi, oliko hän käynyt laulunopissa. »En ole erityisesti laulua harjoittanut», vastasi tyttö, »mutta koulussa meillä on hyvä laulunopettajatar, ja sen mitä osaan, olen häneltä oppinut».

»Teidän tarvitsisi tosiaankin kehittää laulutaitoanne, sillä se on lahja, jota ei ole kaikille suotu.»

»Kyllä olen aikonutkin pyytää kasvatusvanhemmiltani, että minä koulusta päästyäni saisin vielä jonkun kuukauden käydä laulua oppimassa, sillä varmaankin minulla tulevaisuudessa olisi siitä hyötyä, kun kansamme lapsia rupean opettamaan.»

»Aiotteko opettajattareksi?»

»Aion. Se on ainoa työ, jossa mielestäni saattaisin vaikuttaa jotakin; on niin monta asiaa, niin monta epäkohtaa olemassa, sellaisia, joita täytyy katsella, voimatta mitään tehdä niitten parantamiseksi. Luulen, että jos voisin tehdä itseni opettajattarena rakastetuksi, saattaisin ehkä vaikuttaa lapsiin niin, että ne aatteet, joita minä suosin, myöskin tulisivat heille rakkaiksi ja kentiesi vielä heidän vanhemmillensakin.» Iirin kauniit silmät kiilsivät innostuksesta, kun hän puhui, ja hänen muuten kalpeille poskilleen oli noussut heleä puna, eikä hän ensinkään ollut ujo, kun hän joutui puhumaan asiasta, joka oli hänen elämänsä päämääränä. Arvo katseli mielihyvällä nuorta, hentoa tyttöä, joka oli noin vakaa ja voimakas aatteissaan ja kuitenkin melkein lapsi vielä.

»Te olette kovin nuori tuntemaan niitä epäkohtia, joita löytyy, ja niitä parantamaan; mitäpä te vielä elämästä tunnette», sanoi Arvo. »Tosin kyllä tahdon myöntää, että epäkohtia on olemassa, ja itse olen, samoin kuin tekin, aikonut kaikin voimin työtä tehdä niitten poistamiseksi.»

»Minä olen jo seitsemäntoista-vuotias, olen itsekkin kansan lapsia, ja kasvatusvanhempaini asema on tuottanut minulle tilaisuutta yhä edelleenkin elää kansan keskuudessa silloin kuin olen kotona ollut. Paljo, mitä lapsena olen nähnyt ja kokenut, on nyt selvinnyt minulle ja mieltäni surettanut.»

Sillä välin kuin Arvo ja Iiri keskustelivat, alettiin taas piiritanssia ja laulettiin:

»Ystäväni, armahani, tässä on sormus sormessani. Isänmaani on isänmaasi, tavarani on tavarasi. Tule, tule, tu-u-le omakseni —»

Mutta nyt juoksi Pekko Iirin luo ja pyysi häntä tanssimaan kanssaan. Samassa tuli Lilli Arvoa etsimään ja sanoi hiljaa: »Hyvä serkkuni, mikä sinut noin vakaaksi on tehnyt? Tuskin muistat velvollisuksiasi talon tyttäriä kohtaan. Varmaankaan ei sinun seuralaisellasi ollut sinulle mitään hupaista juteltavaa, koska näytät noin vakaalta.»

»Päinvastoin hän oli niin hupainen, että unhotin velvollisuuteni talon tyttäriä ja vieläpä serkkuanikin kohtaan», vastasi Arvo vähän ivallisesti, mutta sovitti tuon vähäisen pistopuheen sillä, että meni piiriin tanssimaan Lillin kanssa. Näin jatkettiin iltaa tanssilla, eikä Iirin sitte enää tarvinnut istua näkymättömänä nurkkasessaan. Pekkokin kyllä häntä muisti, koska näki kaikkien muittenkin häntä pyörittävän.

Ruustinna tuli saliin kutsuaksensa vieraitaan illalliselle, mutta Ahto sanoi: »Äiti kulta, emmekö saa tanssia vähän vielä?»

»Kyllä saatte», vastasi ruustinna ja istui hetkeksi katselemaan nuorten iloa. Eversti Aateli seisoi ruustinnan lähellä ja sanoi:

»Neiti Salmesta on tullut todellakin sievä tytönnupukka; paljon ne vuodet vaikuttavat nuoriin — jos vanhoihinkin —»

»Niin kyllä! Ajat kuluvat — lapset muuttuvat nuorisoksi, nuoret vanhoiksi ja vanhat muuttavat maan poveen.»

»Aivan oikein, uudet, yhä uudet polvet astuvat esiin, mutta ilot, murheet ja taistelot ihmiskunnalla ovat aina samat», lausui eversti huoaten. Hänkin ehkä muisti taistelojaan, sillä hän ei ollut onnellinen kodissaan — ylpeä ja turhanaikainen vaimonsa vaikutti, kuten vaimo ainakin, suuremmissa määrässä kodin oloihin kuin perheen isä.

Tanssi oli nyt loppunut, ja ruustinna pyysi vieraansa illalliselle, hyvin varustetun pöytänsä luo. Varmaankin oli tällä haavaa hänen suurin ilonsa, kun hän näki, miten runsasvaraiset ruoka-astiat hyvällä vauhdilla alenivat.

Kun vieraat illallisen jälkeen vihdoinkin saapuivat jäähyväisiä sanomaan rovastille ja hänen rakastettavalle perheellensä sekä kiitoksia hauska illasta, niin he epäilemättä ajattelivat, mitä sanoivatkin, sillä hauskat Nuutinpäivät oli pappilassa vietetty, siitä oltiin yksimielisiä.

KAHDESTOISTA LUKU

Kevät, oi ihana aika, — olkoon se sitte ihmislapsen, ihmissydämen tahi luonnon kevät. Oi ihana kevät! Niin ehkä ajattelivat pappilan Hanna ja kievarin Hely, kun kartanon haassa taittelivat nuoria vihdaksia. Haka kuului osaksi myöskin Seppälän kestikievariin, vaikka sitä nimitettiin kartanon haaksi, koska se ulottui sinne asti.

»Pääseekö Marttikin Pälkäneelle huomenna?» kysyi Hanna.

»Pääsee», vastasi Hely, »ja Kallu myöskin. Suutarin Janne lupasi käydä kyytiä Kallun puolesta, ja Taaven-muori saa minun sijastani olla herroja passaamassa. Martille annettiin lupa muuten; ei tarvinnut edes etulaista hankkia. Isäntä on aina ollut kovin hyvä Martille. En tiedä, miten veljeni osaakin tehdä kaikki isännän mielen mukaan.»

»Mistäpä isäntä saisi toisen semmoisen miehen, jos Martti menisi muualle palvelemaan?»

»Kyllähän se niinkin on, mutta ei Martti ainakaan kauan enää Seppälässä palvele.»

»Mihinkä hän sitte menee?»

»Kas kun olet olevinasi; kukas sen paremmin tietäisi kuin sinä? Kai maar Martti sinulle aikeensa on puhunut —»

»No sanoihan se kerran, että rovasti on hänelle Luhtamäen torpanmaan luvannut, sillä naimisiin päästäkseen täytyy Martilla olla oma torppa, kun ei vielä ole laillisessa iässä — kynttilänä täyttää vasta kahdeksantoista — mutta lukkari ja Iiri neiti tahtoivat häntä ensin menemään Mustialaan. Lukkari oli sanonut, että kun olemme näin nuoria, kyllä vielä saatamme kumpikin hankkia vähän enemmän oppia itsellemme, sillä mikäs ikä minullakaan on, vaikka olenkin kaksi vuotta Marttia vanhempi. Ei Martti sittemmin ole sen enempää puhunut asiasta, enkä minä ole huolinut kysyä. Ei ole hätää häihin eikä kiirutta kirkkoon.»

»Mustialaan hän pyhäinpäivästä aikoo, mutta vuoden ajaksi vain», sanoi Hely, »ja senpä vuoksi hän nyt vielä on käynyt oppia Iirin luona.»

»Pitkähkö siitä on, kun Iiri neiti koulusta pääsi?» kysyi Hanna.

»Kolme vuotta on», vastasi Hely ja lisäsi sitte: »Iiri oli iloissaan, kun Marttikin kerran pääsee huvittelemaan. Hän on aina erittäin pitänyt huolta Martista.»

»Ei meidän herrasväen oikein tehnyt mieli laskea minua mukaanne, kun puhuin menostamme Kukkolan kankaalle», kertoi Hanna. »Kyllä he kirkolle olisivat halustakin antaneet minun mennä, mutta pelkäsivät sitä keinumista siellä kankaalla. Selja neiti sitte sentään toimitti minulle luvan ja sanoi: 'Täytyyhän sinun päästä, koska Marttikin menee ja ystäväsi Hely. Minä arvelen, että sinun tulee kovin hauska'. Hän on aina erittäin hyvä, tuo Selja neiti, ja tahtoo kaikille iloa.»

»'Kuumoron, min söötä vaakra likka', sanoi kartanon luutnantti, kun hän meidän Helyä leukaan nipisti. — Ovatko helluntaivihdat valmiit jo?» Näin virkkoi Kallu, joka oli juossut tyttöjä hakemaan.

Hely punastui ja vastasi vähän närkeästyneenä: »Kyllä ne valmiit ovat, jahka teitä kylpemään käsketään.»

»So soh, älä nyt suutu, vaikka minä luutnantista puhuin, mutta kyllä se on tosi, että minun silloin teki mieleni nipistää häneltä nenä, jotta hän sen viimeisen kerran olisi saanut tulla meidän Helyä mielittelemään. Mutta hupaistapa olisi häntä nähdä huomenna, kun hän taas varmaankin tulee postia hakemaan ja tavallisuuden mukaan huutaa Helyä eikä näekään 'söötä vaakra likkaa', vaan sen sijasta Taaven-muorin rypistyneet kasvot.»

»Mitäs tuommoisia turhia lärpöttelet. Vihdat ovat nyt valmiit, mennään kotiin», sanoi Hely.

»Mennään vain», virkkoi Hanna, »ja vie terveisiä Martille.»

»Kyllä! Kello kuusi aamulla tulemme sinua noutamaan. Oletko silloin valmis lähtemään?»

»Olen varmaan», vastasi Hanna ja läksi menemään vainiopolkua myöten pappilaan; mutta Hely ja Kallu riensivät kievaritaloa kohti.

Heidän jäätyänsä kahdenkesken virkkoi Kallu: »Kuules, Hely, koska me tästä rupeamme kotia itsellemme hankkimaan?»

»Mitäs joutavia puhut — Lieneekö meillä nyt matkustavaisia taas, se olisi vähän harmillista; niitä sitte saa koko illan passata.»

»Miksi sinä et milloinkaan tahdo minua kuunnella, kun joskus vakavasti juttelisin kanssasi; olemmehan olleet aina hyviä ystäviä lapsuudesta asti, ja kerran minä tahdon varman vastauksen sinulta. Olen monta monituista kertaa sanonut sinulle, että sinua rakastan enemmän kuin ketään muuta maailmassa, mutta kysymyksiini: 'Rakastatko sinä minua,' — sinä aina kiertämällä vastaat. Mitä se semmoinen on?»

»No hyvänen aika, pidänhän minä sinusta, mutta en vielä ole naimista ajatellut — vapaana on hauska olla — vaan enhän minä muistakaan huoli; jos jonkun otan, otan kai sinut, mutta en minä mitään varmasti lupaa.»

»Muistatko, kun kyläilemässä kävimme ja ihmiset sanoivat meille: 'Tuolla tulee kievarin nuori pari', silloin sinä vain hymyilit, ja molemmat olimme onnellisia.»

»Hm — minä olin niin lapsellinen silloin ennen. Mutta kyllähän se niin on, että tuskin Kukkolan kankaalle viitsisin mennä, jollet sinä sinne tulisi.»

»Kiitos, Hely! Nyt sitä ilolla mennäänkin.»

Hely kävi taas vakavaksi eikä enää puhunut mitään, mutta he tulivatkin samassa kotiin, ja sitte kiirehditettiin saunaan.

Kievarissa ei nyt ollutkaan matkustavaisia; juhlaillana ei niitä juuri useasti liiku. Yöllä ei myöskään sattunut vieraita kulkemaan. Kesäyön tyyneys ja hiljaisuus vallitsi tällä kertaa Seppälän kestikievarissa.

Virkistyneenä levollisesta unesta nousi Hely jo viiden aikaan aamulla keittämään kahvia, ja kuudelta he olivat valmiit lähtemään. Nappularattaat saatiin lainata isännältä; niissä he pääsivät mukavasti kaikin. Hely ja Kallu asettuivat etu- ja Martti takaistuimelle. Sitte mentiin ja pysähdyttiin pappilan kohdalle. Sieltä tuli Hanna juosten, hyppäsi rattaille ja istui Martin viereen. Kylläpä hauskaa olikin ajella kauniina kesäaamuna, kun tuomenkukat tuoksuivat, koivut kiilsivät puhtaassa viheriässä verhossaan, ja viljavainiot pistivät esiin nuoria tähkäpäitään.

»Kuules, Kallu», sanoi Martti, »onpa sentään toista ajaa näin kuin olla kyydissä. Mutta mikäs siinä, että kaikki tänään on niin erinomaisen kaunista? Koko luonto oli mielestäni aivan toisenlainen, kun eilen aamulla kyydissä kävin.»

»Kas se tulee siitä, että nyt saat olla Helyä ja minua kyyditsemässä», vastasi Kallu leikillään.

»Vai niin, otetaan sitte kyytipalkka myöskin.»

»En minä semmoiseen suostu», vastasi Kallu.

»Kyllä minä tiedän, miksi sinusta kaikki tänään näyttää ihanalta», sanoi Hanna. »Se vain on sen vuoksi, että nyt olet omassa vallassasi, vietät omaa aikaasi etkä isännän. Sentähden katselet levollisempänä ympärillesi ja havaitset kaikki, mikä on kaunista.»

»Vastako nyt hän havaitsee, mitä on kaunista? Onhan hän sinutkin jo aikaa ennen nähnyt», virkkoi Kallu.

»Älä aina hassuttele», torui Hanna.

»Kyllä Hannan puheessa perää saattaa olla», sanoi Martti ja kuiskasi sitte morsiamelleen: »On se sentään hauskaa, kun kerran oman kodin saamme.»

»Kyllä tämä tämmöinen matka on hupainen!» huudahti Hely, kun Pälkänevesi saarineen rupesi näkymään.

»No joko vihdoin sinäkin tämän hupaiseksi huomaat. Minä jo ajattelin, ettei sinua koko helluntaimatkamme miellyttäneen.»

»Mihinkä mennään kortteeriin?» kysyi Martti.

»Mennään kirkko-Mustalaan — kyllä siellä saamme hevosemme talliin», vastasi Kallu.

Huomenkellot rupesivat kajahtamaan, juuri kun matkailijamme lähenivät kirkonkylää. Joka haaralta tuli juhlaatteisiin puettuja ihmisiä, jotka pyrkivät samaa päämäärää kohti. Pälkäneveden sinertävällä pinnalla näkyi suuria kymmenhankaisia veneitä, joitten välkkyvät aivot ikäänkuin komennon mukaan yht'aikaa nousivat ja laskeutuivat, ja kuten kosken kuohunnassa tulivat veneet rantaan.

»Katsokaas, noissa veneissä me Kukkolaan pääsemme!» kertoi Kallu.

»Niissä varmaankin on hauska kulkea», sanoi Hely.

»Hop, hop, hepo!» huudahti Kallu hevoselleen, »mennään nyt aika kyytiä, kun tässä kylänraittia ajetaan; kas näin vain sitä meidän pitäjässä kuljetaan», ja siinä sitä nyt ennätettiin Mustalan pihaan. Miehet pyysivät hevosen talliin, tytöt menivät asettelemaan silkkihuvit päähänsä ja odottamaan, kunnes yhteen soitettaisiin. Mutta koska aikaa riitti, lähtivät he vielä hautausmaallekin kävelemään.

Vihdoin rupesi yhteen soimaan, ja nuoret riensivät kirkkoon. He sattuivat istumaan aivan ristikäytävän lähelle, ja koska molemmat isot ovet olivat auki, näkyi vasemmalta puolelta aava Mallasselkä, vaan oikealta hymyilevä, saarikas Pälkänevesi. Hely, jota kaikki kaunis erittäin viehätti, ihastui kovin tästä ihanasta näystä, ja kun aamuvirttä alettiin veisaamalla: »Kiitoksen Herra sinull' Täll' huomen-hetkellä. —», niin hänkin nöyrällä sydämellä veisasi kiitoksensa Herralle ja ajatteli kirkonmenojen aikana: »Jos tämmöisessä paikassa asuisi ja kävisi tällaisessa kirkossa, niin eiköhän ihminen parempana pysyisi»... Mutta Hely rukka! — pian nuo vakavat tunteet maailma sinulta pois riistää — — Kaunis kestikievarityttö — siinä nimi, joka on ollut monen nuoren tytön onnen surmana — —

Kun kirkonmenot olivat loppuneet, menivät miehet hevostaan juottamaan ja panivat heiniä eteen sekä

pyysivät talonväkeä välistä kurkistamaan talliin, jotta ei hevoselta mitään puuttuisi. »Kyllä sitte takaisin tultuamme vaivat maksamme», sanoi Kallu. Tytöt odottelivat kirkonmäellä siksi, kunnes Kallu ja Martti palasivat, ja sitte he riensivät kaikin rantaan kohden, jossa »vesikansan» laiturit olivat. Kun he menivät pappilan puutarhan sivutse ja näkivät kukkapenkereet, jotka monivärisinä hohtivat, kurkisti Hely aidan ylitse ja näki samassa neitosen kulkevan puutarhan käytäviä pitkin. Hely rohkaisi mielensä ja puhutteli neitosta lausuen:

»Saisikohan pyytää muutamia punakukkasia ja vähän aaprotta?»

Neito lupasi aivan mielellään antaa, mitä tyttö pyysi, ja toi hänelle koko joukon kukkasia sekä suuret tukulliset 'aaprotta'. Hely kiitti ja jakoi sitte Hannan kanssa kukkaset, mutta miehille antoi hän kummallekin aaprotta napinläpeen. Siitäpä nyt tuli oikein makea tuoksu poikien nenään.

Rannassa oli veneisiin jo karttunut melkoisesti väkeä, mutta Kukkolaiset olivatkin tänään kahdella veneellä kirkolle tulleet, sillä olihan tavallista, että kirkon puoleltakin helluntaina tuli lisää väkeä pyrkien keinulle.

»Mahtuuko neljä henkeä vielä lisää veneeseen?» kysyi Kallu Kukkolaisilta.

»Kyllä, vaikka teitä olisi kymmenen», kuului vastaus.

»Joutukaa kaikki veneeseen!» huusi perämies, ja pian kukin asettui paikalleen. Hely tarjosi itseänsä ja kumppaneitansa soutamaan, sanoen:

»Laskekaa vain meidät soutamaan, kyllä me osaamme — sopiihan teidän nyt vuorostanne levähtää.»

Erään talon pojat, jotka lähimmällä tuhdolla istuivat, vastasivat kyllä soutavansa, mutta kun Kallu vielä pyysi, niin toinen nousi paikaltansa ja laski Kallun, toinen taas sanoi: »Emme maar vieraita tyttöjä soutamaan laske; ette enää kirkkopunaakaan tarvitse, koska kirkolta jo tullaan.»

Martti istui levollisena Hannan vieressä ja virkkoi: »Koska tässä nyt kerta huvittelemassa ollaan, niin ollaan nyt sitte. Kun meidän pitäjään tulette vierailemaan, niin muistetaan me sitte taas vuorostamme olla kohteliaita.»

»No niinhän sopii», sanoi se poika, joka joutilaana istui.

Vene kulki kulkemistaan. Pappilan lahti, Kunnarin ja Orniemen kärjet olivat jo näkyvistä kadonneet, mutta yhtä vauhtia soudettiin vain, aina Kukkolan satamaan asti. Juuri kun rantaan ennätettiin, tuli muutamia suuria sadeepisaroita, mutta rannalla oli punaiseksi maalattu torppa, ja sinne nuoret huvimatkailijat menivät suojaan. Muut läksivät vain, huolimatta sateesta, kotiin asti. Muutamilla oli sateenvarjat, toisilla villahuivit, joku nosti hameensa hupuksi ja lähti niin menemään. Sade ei kuitenkaan kestänyt kuin pienen hetken vain.

Kallu ja Martti tilasivat torpasta päivällistä, ja tyttäret, Anna ja Manta, menivät heti toimeen. Pian he olivatkin tuoneet leipää, suolatun sian- ja lehmänlihan kanssa keitettyjä perunalohkoja, viilipiimää, voita ja suolattua säynästä.

Huvimatkailijat, jotka eivät olleet syöneet, sitte kuin kuudelta läksivät kotoa, menivät nyt päivälliselle ja söivät hyvällä ruokahalulla.

Päivällisen jälkeen miehet rupesivat tupakkaa polttelemaan ja tytöt tekivät tuttavuutta torpan tyttärien kanssa, jotka olivat hyvin puheliaita. He kertoivat, että oli hankittu »pelimanni», joka tulisi illalla soittamaan kankaalla, sekä että siellä myöskin olisi kahvia tarjolla ostettavaksi.

»Kyllä maar tyttöjen kukkarot sitte hoikkenevat», sanoi Kallu.

»Miehet sitä tytöille ostavat», virkkoi Manta, joka oli vähän sievänmuotoinen tyttö. »En minä vielä kertaakaan Kukkolan kankaalla ole penniä kahvikuppiin pannut, mutta kyllä tarpeeksi juonut olen.»

»Kuules, Kallu», sanoi Martti, »emme mekään huoli olla huonompia kuin Pälkäneen pojat».

»Emmehän toki», vastasi Kallu. »Teitähän nyt on neljä tyttöä meidän joukkoa, ja juokaa kahvia niin paljon kuin haluttaa, kyllä me maksamme — se on siis päätetty.»

»Mitäs, Manta, tuommoisia menit vieraille sanomaan», torui Anna, »onhan meillä muita tutumpiakin, ja kyllä me itsekkin saatamme kahvikupin ostaa —»

»Entäpä tätä nyt», virkkoi Manta, joka näytti olevan rohkeanluontoinen. »Jos muutaman pennin

panevatkin meille kahvikuppiin, eiväthän nekään rahat viinaan mene, ja siihen miehet tähän aikaan enimmiten rahansa panevat.»

»Mutta ei sitä kaikki kuitenkaan tee, kyllä meidän Kallulta ja Martilta viinapullot rauhaan jäävät», vakuutti Hely.

Torpan tytöt kävivät ihan vakaviksi. Heidän katsantonsa miehiin osotti suurinta kunnioitusta, sillä viinaan menemätön mies, onhan se kunnioituksen ansaitseva — »monta juonta juopuneella eikä yhtään hyvää».

Emäntä, joka kuunteli nuorten pakinaa, sanoi: »Harvoin näkee miehiä juomattomia; kunpa vaan säilyisitte vast'edeskin — monta on mutkaa maailmassa, monet ovat viettelyksen paulat.»

»Eipä ainakaan silloin tee mieli juoda, kun on neljä kaunista tyttöä mukana», virkkoi Kallu.

»Kyllä näytätte olevan velikultia», sanoi Anna hymyillen hyvillään.

»Eikö meidän jo tarvitse mennä?» kysyi Hanna.

»Kyllä», vastasi Manta, »minä juoksen vain luhdista ottamaan toisen huivin päähäni».

»Ja minä myöskin», sanoi Anna.

Pian he tulivat takaisin, ja nyt mentiin kankaalle. Kukkolan kangas on lavea ja aukea kenttä aivan kylän vieressä. Sen keskellä oli siihen aikaan — ja ehkä vieläkin — suuri keinu, jossa neljän hengen sopi yht'aikaa keinua, mutta hyvin usein väkeä meni enemmänkin sillä tavoin, että pojat ottivat tyttöjä syliinsä.

Kentälle oli jo kokoontunut väkeä koko joukko, kun meidän nuoret sinne tulivat. »Kas tuolla tulee koreita likkoja», sanoi Heikkilän Matti renki, ja kun he lähenivät, huudahti hän:

»Kas, Seppälän Kallu ja Martti, terveeks!»

»Kaikki sinäkin tunnet», sanoi se talon poika, joka ei tyttöjä päivällä soutamaan laskenut.

»Kyllähän minä heidän pitäjässään olen monesti käynyt.»

»Kauniita likkoja siellä teidän pitäjässä onkin», sanoi talon poika.

»Niin meillä vain on», virkkoi Martti, »ja vielä niitä on kymmenen vertaa kauniimpiakin, rumimmat tänne tuotiin».

»Vai niin», sanoi Matti, »kylläpä minä tiedän, että kieverin Helyä 'kirkon kauniiksi' mainitaan — kauneimmat maar te tänne näytteille toitte».

»Pelimanni Jussi hoi!» huusi talon poika, »pankaa polskaa nyt». Polskan säveleet kuuluivat, ja tanssia pyörähytettiin aikalailailla.

»Mennään keinumaa», sanoi Kallu, »koska keinu on tyhjänä». Martti ja Kallu sekä Hanna ja Anna istuivat keinuun, mutta Kallu lupasi ottaa vielä Helyn toiselle ja Mantan toiselle polvelleen.

»En maar tulekaan», intti Hely, »vielä pudottaisit».

»En minäkään», virkkoi Manta.

»Totta yhden kuitenkin pidän», sanoi Kallu. Manta, joka tuohon tapaan oli kyllä tottunut, menikin sentään kursailematta Kallun syliin, ja nyt annettiin aika vauhtia keinulle. »Hei vain!» huusi Kallu, »näin sitä keinutaan» — ja keinussa rupesi hän laulamaan:

»Ei missään oo niin lystiä olla kuin on Kukkolassa ja lassa. Siellä saa istua riiarin polvella korkeella keinumassa.»

»Kuulkaas, mitä nuo pojat laulavat tuolla keinulla, mennään kuuntelemaan!» Näin huudahti eräs mies muutamille tovereilleen, ja he läksivät keinulle.

»En minä enää keinua tahdo, koska tuollaisia laulatte», sanoi Manta.

»Istukaa rauhassa vain, onhan täällä lysti olla. Kuules Martti», sanoi Kallu taas:

»Järven rannalla punainen torppa ja siellä on sisarukset ja rukset. Nai sinä toinen ja

minä nain toisen ja ollaan vuoverukset.»

Mutta siihen vastasi Martti:

»Mitäs me vielä, nuoret pojat, teemme emännällä ja nällä! Ostetaan hevonen ja maksetaan paikalla, pääsemme vähemmällä.»

Tästä syntyi yleinen nauru, ja muutamat huusivat: »Nuo ovat hauskoja poikia.»

Kahvinmyyjä rupesi nyt myöskin puolestaan illan huvia lisäämään tarjoamalla »korppukahvia» kymmenestä pennistä, ja kun Kallu huomasi kahvipannun sekä kukkuralliset leipäkorit, hyppäsi hän alas keinusta ja huusi kumppaneilleen: »Kahvi-Kaisa näkyy olevan kuumana jo, menkäämme nyt koko meidän joukko juomaan, kyllä minä pistouaan. Täytyy kuitenkin laskea, oletteko kaikki tallella: Yks, kaks, kolme, neljä ja viis — Tässä mun kultani lienee siis», ja nyt tarttui Kallu Helyyn käsikynkästä ja vei häntä juomaan kahvia. Siinä nyt kahvimuijan pannu saikin hyvän kyydin, sillä vaikka kursailtiinkin hyvästi, niin neljä kuppia kunkin tytön kuitenkin täytyi juoda. Ensiksi juotiin kaksi Kallun tarjoamaa kuppia ja sitte toista kaksi Martin.

Pelimanni rupesi taas viuluansa vinguttamaan ja kansa tanssimaan, jotta kangas tömisi. Näin jatkettiin, kunnes ilta joutui ja huvimatkaileijamme rupesivat tuumailemaan, lähtisivätkö takaisin veneellä vaiko maata myöden kävellen. »Pikemmin pääsisimme veneellä», sanoi Martti »mutta kenen saisimme soutamaan venettä takaisin?»

»Kyllä minä tulen», sanoi Heikkilän Matti.

»Voi voi, joko te nyt menette?» huudahti Manta.

»Kyllä», vastasi Hely, »meillä on pitkä matka, ja onhan nyt jo huviteltukin.»

»Niin, ja onpa meillä vielä sama matka rantaan asti, eihän tästä vielä eroa tehdä», virkkoi Kallu ja rupesi taas laulamaan:

»Ja älä sinä likka ennen sure, vaan sure sinä sitten vasta ja vasta, kun airot on aaltoon kastettuna ja lähtään Kukkolasta.»

»Tuo poika maar noita laulujaan sovittelee joka paikkaan», sanoi eräs tyttö, »keksii niitä vain ikäänkuin hihastaan ravistelisi.»

»Mennään nyt jo», muistutti Martti, ja sitte lähdettiin kankaalta. Tulipa vielä muutamia saattamaan heitä rannalle asti. Torpan tytöille sanottiin sydämelliset jäähyväiset, ja sitte he läksivät torpan veneellä soutamaan.

Ilta oli lämmin ja ihana, taivas kirkas, ja pieni vene kiisi nopeaan yli lahdelmien, sivutse saarten.

Kun pappilan rantaan ennätettiin, sai Matti markan saattamisesta ja palasi sitte takaisin, ystävälliset jäähyväiset sanottuaan. Matkalaiset riensivät kirkko-Mustalaan, ja kello oli jo yhdeksän lyönyt, kun he sinne tulivat. Miehet kiirehtivät valjastamaan hevostansa ja maksamaan kortteerista, tytöt panivat toiset huivit päähänsä, jotta silkit eivät tomuttuisi. Sitte noustiin rattaille. »Hop, hop, hepo!» sanoi Kallu, ja hyvää vauhtia taas ajettiin Onkkaalan kylästä. Ratasten jyrinä vain kuului vielä vähän aikaa, mutta vihdoinkin sekin taukosi.

KOLMASTOISTA LUKU

»Mene sinä, Hely, lukkarille», sanoi Martti, »kertomaan matamille matkastamme. Kyllä hän halusta tahtoo tietää, oliko meidän hauska, ja sano sitte myöskin Iirille, etten minä tänään tule laskentoa oppimaan. Koska eilen olin poissa, tahdon tämän päivän olla kotitoimia hoitamassa.»

»Kai sitä täytyy mennä», vastasi Hely.

»Miksikä et menisi? Jos vain emäntä luvan antaa, pitäisipä sen olla hauskaakin.»

»Ei minua röökinäin seurata huvita.»

»Ei Iiri koskaan osota meille käytöksessään, että hän on röökinä. Hän on kovin hyvä ja opettaa meitä

mielellään.»

»Ja matami motkottaa aina siitä, etten useammin käy siellä, mutta saatanhan mennä.»

Luvan saatuansa emännältä lähti Hely lukkarille. Iirillä oli juuri par'aikaa kymmenkunta lasta lukemassa lukkarin salissa, kun Hely tuli. Hän oli kaksi vuotta pitänyt koulua. Hely meni kyökin kautta matamin kamariin, ja matami pyysi häntä istumaan, lisäten: »Iirin oppilaat menevät kohta. Noh, oliko matkanne hauska?»

»Kyllä se oli. Kirkossa kävimme ja sitte iltapuolella kankaalla. Ilmakin oli hyvin kaunis; pieni sateenkuuro sentään oli saavuttamaisillaan, mutta ennätimme juuri parahiksi rantaan, ja siinä oli torppa, johon pääsimme suojaan. Siellä sitte söimme päivällistäkin.»

»No Martti ja Hanna olivat mukana?»

»Olivat he.»

»Kai he oikein ovat kihloissa?»

»Kyllä, eivät he sitä kielläkään enää.»

»Minä olen iloinen siitä, että Martti on noin hyvin valinnut. Hanna on Herraa pelkääväinen tyttö ja on jo mielestäni Marttiinkin paljon vaikuttanut.»

»Kylläpä Martti on ainakin ollut vakavanpuolinen, vaikka nuorena kukin vähän tahtoo iloita.»

»Iloitsemista ei kukaan kiellä, kun meidän ilomme vain on viatonta laatua, mutta kylläpä sinun, joka kestikievarissa palvelet, olisi pitänyt näkemän, että iloa löytyy monenlaista. Jospa vain, Hely rukka, itse ymmärtäisit pysyä huonoista huveista erilläsi!»

Hely punastui vähän eikä puhunut mitään. Iirin oppilaat menivät samassa aika jytinällä salin portaita alas, ja Iiri, joka oli tuntenut Helyn äänen, tuli ystävällisesti häntä tervehtimään sanoen: »Olipa hauska, että tulit, et ole moneen aikaan käynyt täällä. Tepä nyt oikein olette olleet huvittelemassa ja näkemässä kaunista.»

»Kyllä! Kirkko on siellä Pälkäneellä hyvin kaunis ja koko luonto erittäin ihana.»

Lukkari tuli nyt kamariin ja huudahti: »Kah, onko Hely täällä! Mitä Seppälästä kuuluu?»

»Kiitoksia kysymästänne, eipä mitään erinomaista.»

»No kuinka sinä itse olet jaksanut?»

»Aina hiljakseen vain, on sitä ollut työtä ja terveyttä riittänyt työn tekoon, eikä silloin tarvitse olla ruoastakaan puutetta.»

»Totta puhut. Kyllä silloin aina kelpaa olla ja elää, kun terveenä olla saa. Hauska olisi täällä jutella kanssasi, mutta minun täytyy nyt heti mennä pappilaan. Kansakoulun johtokunta, johon minäkin kuulun, kokoontuu sinne tänään päättääksensä, kuka opettajattareksi otetaan. Saa nähdä, pääseekö Iiri; hän on sitä virkaa hakenut. On siellä neljä muuta hakijaa myöskin, mutta minä katselin niiden todistuksia, ja Iirin olivat parhaimmat.»

»Kyllä kai Iiri muuten pääsisi», sanoi Hely, »mutta Renkalan isäntä panee vastaan. Hän on meitä kaikkia vihannut siitä asti, kuin Iiri sieltä joutui pois.»

»Niin kuuluu tekevän», lausui Iiri, »vaikka minä aina, kun hänet näen, menen ystävällisesti häntä tervehtimään ja välistä olen koettanut saada keskusteluakin alkuun hänen kanssaan. Mutta ukko vain vastaa jotakin aivan lyhyesti ja jörömäisesti sekä väistää minua.»

»Hän ei anna sitä anteeksi, että Iiri häneltä otettiin», sanoi Hely, »koska se oli ikäänkuin hänen valtansa ylenkatsomista. Kaikki tässä kylässä häntä kumartavat, kun ovat hänelle velkaa, ja ukko on siitä tullut kovin itsevaltaiseksi. Niemen isäntä, jonka tytär täällä käy lukemassa, oli meillä tänä aamuna ja sanoi Renkalan puhuneen, ettei hän suinkaan aio Iiriä ottaa lasten kasvattajaksi. »Saapas nähdä, kenellä tässä on enempi sanottavaa», oli ukko uhkeillut, »rovastilla vaiko minulla» — ja Niemen isäntä arveli sen aivan vääräksi, että valitaan semmoisia miehiä johtokuntaan, jotka eivät milloinkaan uskalla omaa mielipidettään ilmaista, vaan seuraavat Renkalaa, koska ovat hänelle velkaa.»

»Saadaanpa nyt nähdä, kuinka käy», sanoi lukkari ja läksi pappilaan.

Lukkarin mentyä virkkoi matami Helylle: »Olen kuullut, että sinäkin olet kihloissa Kallun kanssa, ja sitä olen jo kauan odottanutkin, koska tiedän, että hän aina lapsesta asti on ollut erinomaisen hyvä sinulle ja myöskin veljellesi. Kuten vanhempi veli on hän suojellut Marttia kaikesta pahasta, johon hän olisi saattanut oppia.»

»Kyllä ihmiset paljon puhuvat. En minä vielä suinkaan kihloissa ole enkä tulevaisuudesta mitään tiedä», vastasi Hely.

»Kyllä paljo puhutaan, on sekin tosi, semmoisiakin asioita, etten soisi sinusta niitä puhuttavan» — lausui matami katsoen terävästi Helyyn, joka oli tullut tulipunaiseksi. »Mutta», jatkoi hän, »katso vain, ettet silmiäsi liian korkealle luo — ylpeys käy lankeemuksen edellä. Muista myös, että tämä neuvo tulee vanhalta ystävältä, joka aina on parastasi katsonut. Minä tahdon ajoissa sinua varoittaa — kyllä luulen, että ymmärrät, mitä tarkoitan.»

»Kai niitä puheita on. Mutta olen istunut täällä jo kovin kauan, täytyy lähteä kotiin.» Hely sanoi hyvästi ja läksi kotiin päin kulkemaan. Hän ajatteli matamin sanoja ja tiesi kyllä, mitä tämä tarkoitti, kun varoitti häntä luomasta silmiänsä korkealle. — »Kyllä on matamin helppo puhua», ajatteli Hely, »hän ei tiedä, kuinka olen sydämeni kanssa taistellut — olen koettanut välttää tuota luutnanttia — mutta hän on aina minun tielläni, ja niin pian kuin hänet näen, on koko ymmärrykseni poissa. Kun hän vakuuttaa, ettei mikään korkeasäätyinen neito häntä voi miellyttää niin kuin minä, uskon häntä, vaan hänen mentyänsä syntyy epäluulo taas sydämeeni. Jos Kallun ottaisın, olisin pelastettu — toivoisin voivani tehdä sen. Minä tiedän, että tulisin onnelliseksi, jos häntä rakastaisin niin kuin ennen — silloin lapsempana —, mutta nyt se on minulle mahdotonta, enkä ilman rakkautta naimisiin mene. Voi, voi, jospa pääsisin oikein kauas pois, se olisi ainoa keino» — näin ajatteli Hely; ja jota enemmän hän tätä asiaa mietti, sitä varmemmaksi vakaantui se mielipide hänessä, että hänen oli pois muuttaminen.

Hetken aikaa oli Hely ollut kotona, kun kestikievariin tuli koko vaunullinen matkustavaisia. He pyysivät raitista vettä juodakseen, ja Hely meni viemään vesikarahviinia sisälle. Huoneessa istui rouva ja kaksi aivan nuorta neitosta sekä herra, joka par'aikaa kirjoitti päiväkirjaan.

»Mistä kaukaa vieraat ovat?» kysyi Hely.

»R:n pitäjältä», vastasi rouva, mutta samassa herra, joka oli selin Helyyn päin, nousi paikaltaan, kysyen:

»Saisiko täältä hevosen ja rattaat, sillä tämä ruustinna perheinensä lähtee toisaalle kuin minä.»

»Kyllä tänään kaikki hevoset jo ovat menneet, mutta maisteri Aateli lähtee kai Kartanoon, ja tuommoiselle parin virstan matkalle isäntä kyllä oman ajohevosensa antaa. Käskenkö, että heti valjastetaan?» sanoi Hely, joka tunsı Arvon.

»Ei vielä tarvitse käskeä, sillä minä viivyn täällä siksi, kunnes matkakumppanini ovat lähteneet.»

»Tuokaa enemmän raitista vettä», pyysi toinen neiti.

»Kyllä juoksen ottamaan kaivosta. Vähän täytyy herrasväen kuitenkin odottaa, koska ei ole vesi aivan lähellä», vastasi Hely ja läksi menemään.

»Erittäin sievä tyttö», sanoi ruustinna, »harvoin näkee sellaista kaunotarta.»

»Kyllä hän on kaunis», myönsi Arvo, mutta näki samassa edessään toisen muodon, jonka kasvoissa ilmaantui enemmän sisällistä eloa: se oli Iirin.

Sillä välin kuin täällä Helyn muodosta puhuttiin, riensi tyttö vesisankoinensa kaivolle. Hän näki jo kaukaa Aksel luutnantin, joka tuli kävellen kartanosta päin. Hely aikoi palata takaisin, mutta vieraat odottivat häntä tuomaan heille juomavettä. »Mikäs minun auttaa, mennä täytyy vain, semmoista se palvelijan on», ajatteli Hely ja kiirehti askeleitaan.

»Hyvää päivää, tyttöseni, kauan olen saanut sinua kaivata. Eilen aamulla olit poissa, kun postia kävin hakemassa, ja tänään aamulla kävin vettä juomassa, mutta ei se maistunut miltään, kun sinä et sitä minulle antanut.»

»Älkää tuommoisia puhuko nuoren tytön korviin.» Hely tarttui kaivon vinttiin ja nosti vettä, jota hän sitte kaatoi sankoonsa.

»Miksi noin vakava olet, enhän tunne sinua tänään! Missä hymyily nyt on, joka tekee nuo poskiesi veitikkamaiset kuopat niin viehättäviksi? Varmaankin olet Taaven-muorin tahi lukkarin matamin seurassa ollut», sanoi luutnantti leikillään.

Hely, joka todellakin oli ollut matamin seurassa, ei saattanutkaan olla vakava luutnantin puhussa, vaan vastasi hymyillen: »Kylläpä osavasti arvasitte.»

»Kas nyt tunnen tyttöni taas», lausui luutnantti mielittelevästi, »tuollaisena tahtoisin aina nähdä sinua».

Mutta Hely muuttui vakavaksi ja sanoi: »Parempi olisi varmaankin, jos useammin saattaisin olla vanhempien seurassa ja vähemmän teidän.» Hän tarttui sankoonsa ja aikoi lähteä.

»Älä nyt vielä mene», sanoi luutnantti, »eihän sinulla ennenkään ole noin kiirettä ollut», ja hän aikoi tarttua Helyn käteen, mutta Hely poistui sanoen:

»Serkkunne, Arvo maisteri, ja muutamia muita odottaa kestikievarissa juomavettä, ja minun on kiire.» Hän riensi vesisankoineen niin pian kuin suinkin pääsi, jättäen Aksel luutnantin ihmettelemään, miten Arvo oli joutunut kestikievariin sekä miksi Hely oli toisenlainen kuin ennen. Viimeksi mainitun asian hän kuitenkin selitti siten, että tytöillä on aina oikkuja, ja läksi kotiin päin kävelemään.

Tultuansa kartanoon ilmoitti Aksel vanhemmillensa, että Arvo oli kestikievarinsa. »Minä kävelin kaivolle asti», kertoi hän, »ja Seppälän palvelustyttö tuli juomavettä hakemaan matkustavaisille; hän sanoi Arvon olevan muitten matkustavaisten muassa heillä. Minä olisin mennyt serkkuaani katsomaan, mutta en viitsinyt, kun kuulin siellä olevan muitakin.»

»Eikö hän tule tänne?» kysyi Lilli.

»Kyllä kai», vastasi Aksel.

»Etkö kysynyt?» virkkoi everstinna.

»En. Tyttö meni niin kiireesti pois, etten ennättänyt mitään kysyä.»

»Tietysti hän tulee», lausui eversti. »Ei Arvo ole meille tulematta, kun hän kerran näin lähellä on.»

Tuskin oli eversti ennättänyt sanansa sanoa, ennenkuin Lilli huudahti: »Tuossa hän jo on!» ja juoksi portaille häntä vastaan.

»Hyvää päivää, Lilli», sanoi Arvo, ja tuli, maksettuansa kyytimiehen, Lilliä tervehtimään. Kun hän eteiseen ennätti, olivat siellä jo eversti ja everstinna sekä Aksel hänelle tervetuliaiset sanomassa.

»Kaikin sinua hartaasti odotimme», lausui everstinna, »mutta Lilli ensiksi kuitenkin huomasi, että tulit».

»Odotitte! Mistä tiesitte minua odottaa?»

»Minä satuin olemaan kävelemässä», sanoi Aksel, »ja tapasin kestikievarin palvelustytön, joka sanoi, että sinä muitten matkustavien muassa olit Seppälässä.»

»Menkäämme saliin», lausui everstinna. »Istu, Arvo kulta, ja kerro meille, kenen seurassa olet matkustanut.»

»Meidän rovastimme perhe läksi Hämeenlinnaan, ja koska heitä oli pelkkiä naisia, pyysivät he minua tulemaan mukaan turvaksensa, heillä kun oli tarpeeksi tilaa vaunuissansa.»

»Kuinka veljeni ja kälyni voivat?» kysyi eversti.

»Hyvin ovat jaksaneet ja toivon, että täälläkin on laita samoin, koska kaikin näytätte terveiltä.»

»Emme kuitenkaan *kaikki* ole terveitä», virkkoi everstinna. »Aksel ei ole terve; hän on muotonsa suhteenkin oikein deklinoerannut. Aksel on nyt pitkiä aikoja juonut vettä joka aamu — vain luonnollista vettä — mutta minä pelkään, ettei se häntä tarpeeksi hyödytä.»

»Hm — turhamaisia parannuskeinoja», sanoi eversti. »Kukapa kirkonkylän kaivoa on tutkinut — mistä sen tietää, onko vesi siinä sopivaa, vaikka se on hyvänmakuista.»

»Vai Seppälän kaivosta sinä käyt vettä juomassa» — sanoi Arvo luoden Akseliin terävän katseen. »Jos terveystäsi jokin vaivaa, on varmaankin parempi, että menet lääkärin luo.»

Aksel punastui, mutta vastasi uhkeasti: »Minä en rakasta lääkärin juomia, raitis vesi on paras lääke.»

Tähän ei kukaan puhunut mitään. Hetkeksi syntyi äänettömyys, jonka kuitenkin Arvo katkaisi lausumalla: »Isäni pyysi minua muistuttamaan setää, että on kulunut kolme vuotta siitä kuin hän kävi täällä, sekä että teidän siis nyt jo olisi aika käydä vastavuoroon meillä. Uusi kansakoulumme on valmis,

ja äitini tahtoisi sen johdosta panna toimeen vähäisen juhllisuuden; silloin olisi erittäin hupaista, jos te kaikin täältä tulisitte. Yksissä neuvoin varmaankin toimmemme menestyisi paremmin. Fredrikin-päiväksi, isäni nimipäiväksi, pyydämme teitä tulemaan.»

»Ai isä kulta, kuinka hauskaa!» huudahti Lilli. »Totta kai keti mennään!»

»Hm, epäilemättä tuo olisi hauskaa — ja vanhaksi tullaan — kukapa tietää, kuinka kauan täällä maan päällä vielä saamme toisiamme tavata.»

»Jaa, Arvo rakas», lausui everstinna, »erittäin hauskaa on minullekin tulla Ihalaan, sillä minä olen aina hyvin viihtynyt siellä. Tuo linnamainen rakennus ja puiston vanhanaikuiset käytävät, joiden yli ikivanhat puut kaartuvat holviksi, ovat kovin viehättäviä — aivan romanttisia —, ja Lilli, hän todellakin enemmän rakastaa Ihalaa kuin omaa kotiansa.»

»Opettajatarta ei meillä vielä ole tiedossa», kertoi Arvo, »mutta ehkä hänetkin saamme siksi. Äitini mielellään soisi, että tuleva opettajatarkin olisi läsnä koulun vihkiäisissä.»

»No sehän on helppo asia, kyllä opettajattaren pian saa. Onhan niitä köyhiä tyttöjä kyllin», vakuutti everstinna.

»Eivät kaikki köyhät tytöt ole opettajattaria», virkkoi eversti, »eivätkä edes kaikki opettajattaret ole yhtä kelpaavia ammattiinsa. Heidän työnsä on tärkeä työ.»

»Pappa kulta!» sanoi everstinna. »Mitä nuot lapset tarvitsevat oppia — heidän alustalaistensa lapset? Tottelevaisuutta ja nöyryyttä, se on pääasia.»

»Se on kyllä tärkeää», vastasi eversti, »vaan taitava opettaja senkin täytyy olla, joka oikeaa sydämen nöyryyttä kykenee lapsiin juurruttamaan. Sitä ehkä harvat oppineetkaan osaavat tehdä.»

»Pappa rakas, sinä kaikkea katselet ideaaliselta kannalta», lausui everstinna. Eversti huokasi ja läksi huoneesta.

»Täälläkin juuri par'aikaa valitaan kansakoulunopettajatarta», ilmoitti Aksel.

»Niin, ja Iiri Salmi on yksi hakijoista», sanoi Lilli, »hän ehkä pääseekin».

»Iiri! Vai niin!» huudahti Arvo. »Sehän olikin päämäärä, johon hän pyrki. Koska täällä nyt on opettajattaren vaali, niin minun täytyy mennä huomenna pappilaan. Rovastilta saan tietää, kutka ovat pyrkineet tänne, ja ehkä niistä olisi joku, jonka hän tuntisi. Olisi paljon hauskempi saada sellainen opettajatar, joka on tunnettu. Pikemmin se myöskin kävisi, kuin sanomalehdissä ilmoittamalla, jos hänet nyt näistä hakijoista saisimme. Tottahan Aksel ja Lilli tulevat kanssani.»

Lilli ja Aksel olivat myöntyväisiä seuraamaan Arvoa pappilaan, ja päätetty siis oli, että sieltä lähdetäisiin tiedustelemaan opettajatarta.

NELJÄSTOISTA LUKU

Ensimmäinen pilvi oli noussut Iirin taivaalle, joka oli hänen ollessaan lukkarilla aivan kirkaana pysynyt. Renkala oli todellakin jyrkästi vastustanut Iirin valitsemista opettajattareksi. Kun rovasti ehdotti Iiriä, koska hän oli pitäjän omia lapsia ja hänellä sen lisäksi vielä oli parhaat todistukset, vastasi Renkala: »Emme huoli semmoisesta. Vielä ehkä opettaisi lapsiamme menemään järveen, kun heitä kuritetaan.» Rovasti sanoi sellaiset puheet turhiksi ja vaati äänestystä, mutta silloin kaikki muut paitsi lukkari olivat Renkalan puolella. Siinä siis ei auttanut mikään. Kun lukkari kotiin tultuansa tämän ilmoitti Iirille, tuli tyttö kovin alakuloiseksi. Hän oli jo pari vuotta pitänyt yksityistä pikkulasten koulua, ja hänen oppilaansa rakastivat opettajatartansa. Nyt hän luuli saavansa oman kodin kasvattivanhempainsa lähellä, mutta koko toivo oli rauennut. Hän mietti, hakisiko hän muualle, sillä siihen vaikutusalaan, joka hänellä oli kodissaan, ei hän tyytynyt. »Sopiiko minun täällä aina syödä armoleipää?» ajatteli Iiri. »Ei suinkaan. Minä hankin itselleni oman kodin, jonne vien setäni ja tätini ja jossa he saavat vanhuudenpäivänsä viettää.»

Matami tuli Iirin luo, sanoen:

»Älä nyt ole noin surullinen. Täytyyhän sinun ajatella, että tämä on sinulle sallittu. Kyllä Jumala voi

pahansuovan työnkin sinulle hyväksi kääntää.»

»Kiitoksia, täti, muistutuksestanne. Kyllä on niinkuin sanotte, mutta minä en ajatellut sitä, sillä minulla on ollut kovin vähän vastoinkäymisiä. Ehkä kyllä saan muualla leipäni, mutta täällä olisimme saaneet olla yhdessä.»

»Eihän sinun tarvitse muualta leipääsi hakea. Toivottavasti meidän leipämme sinulle riittää vast'edes kuten tähänkin asti.»

»Minä sen kyllä tiedän, mutta en tyydy itseeni, ellen saa omaa vaikutusala, ja kun setä vanhenee eikä enää jaksaa tehdä työtä, olisi mielestäni hyvin suloista saada teidät molemmat luokseni.»

»Kyllä kai se niinkin sopisi, vaan jätetään asiat Herran haltuun, kyllä hän kaikki hyvin päin tekee. Mitäpä Pekkokin sanonee? — Kumma, ettei jo tule. Tänäänpä hänen oli määrä päästä lähtemään.»

»Niin, tänään.»

»En minä oikein siitä pitänyt, ettei Pekko papiksi lukenut, mutta siihen ylhäisyyteen hänellä aina on ollut halua, ja sitä kai se sinaattiin pyrkiminenkin oli.»

»Ei sielläkään kaikki pienet ylimääräiset kamarikirjurit ylhäisiksi paisu», sanoi Iiri, »mutta ei Pekko papiksi olisi sopinutkaan. Hänessä ei ole sitä luonteen lujuuutta ja vakavuutta, jota papilla tulee olla.»

»Kelpo poika hän vain on», vastasi matami, »ja kyllä sen tytön kelpaa, joka Pekon saa — eikä häneltä varojakaan puutu.»

»Älkää, täti hyvä, vain puhemieheksi ruvetko», sanoi Iiri hymyillen.

Samassa kuului ratasten jyrinää, ja Pekko ajoi pihaan. Kyytimies kantoi hänen matkatavaransa sisälle. Pekko maksoi kyydin ja riensi tervehtimään omaisiaan.

Ensimmäinen asia, joka Pekolle kerrottiin, oli se, ettei Iiri päässyt opettajattareksi.

»Mitäpä sillä väliä on», vastasi Pekko, »ei Iiri sentään kodittomaksi jää. Renkala on kaiketi käynyt yhä ylpeämmäksi nyt, kun hänen tyttärensä on kihloissa rikkaan talon ainoan perillisen kanssa. Olette kai kuulleet siitä? —»

»Emme», vastasi matami. »Mistä sinä sen tiedät?»

»Kyytimieheni kertoi, että kihlajaiset nykyään ovat olleet», sanoi Pekko.

»Mistä sulhanen on?» kysyi Iiri.

»Naapuripitäjästä, mutta sanotaan hänen ryyppäävän.»

»Soo, soo! Isäntä ryyppää ja emäntä juo kahvia — semmoistako elämää siitä tulee. En usko, että Eveliina erittäin työtä tekee, jähka hän omaan valtaansa pääsee. Kyllä isän komennon alla täytyy tehdä, mutta — niin, saadaanpa nähdä —»

Matami lähti päivällisen toimiin, ja Pekko koetti Iiriä ilahuttaa kertomalla hänelle Helsingin uutisia sekä miten hän oli tyytyväinen oloonsa siellä. Lapsellinen turhamaisuus, joka Pekossa ennen ilmaantui, oli jo paljon hivunut hänestä pois, mutta vieläkin hän pukeutui suurimmalla tarkkuudella, ja ruskeat kiharat, jotka varjostivat hänen otsaansa, olivat tavallisesti aivan säännöllisissä kiemuroissa. Tällä kertaa ei hän kuitenkaan muistanut, että matkalla vaatteet olivat käyneet pölyisiksi sekä että kiharat otsalla olivat sekapörrössä. Hän vain kuvaili Iirille elämää lukkarilla kaikkein hauskimmaksi, sanoen: »Tämä pieni koti on kovin herttainen, kun sinä olet täällä, mutta sinua välttämättömästi tarvitaan, en minä muuten täällä viihtyisi.»

»Kuinka niin sanot? Ovathan setä ja täti kovin herttaisia ihmisiä; miksi et heidän kanssaan viihtyisi?»

»Hm — no niin, kaikki yhdessä olette hyvä kokonaisuus — mutta sinun luoksesi aina hartahimmasti halajan.»

Katossa riippui pieni soma häkki, jossa viheriävarpunen liverteli. Pekko oli jo Hämeenlinnan koulussa ollessaan sen pyytänyt Aulangon metsästä. Hän meni häkin luo ja pisti sen rautaristikkojen väliin sokeripalasan, jota kesytetty varpunen heti tuli nokkimaan. »Tipu, tipu, minun oma kotiystäväni!» sanoi Pekko. Sitten hän istui harmonion ääreen, ruveten soittamaan ja laulamaan runoilija Franzénin tekemää laulua:

»Mä asun mökkisessä vaan, ei oo se suuri ko'oltaan, ei loistoisa, tok' elän siellä mä aina, aina ilomiellä.

Siell' mull' on kultaa kalliimpi
mun pieni laululintuni.
Hän livertelee sulosuulla;
ah herttaista on häntä kuulla!

Hän ompii sievä pienoinen, kuin tuuli, vilkas, hienoinen. Ei häll' oo puku monenlainen, vain sulkaverho ihanainen.»

»Laulusi oli kaunis», sanoi Iiri, »mutta vahinko vain, ettei lintusi sitä ymmärrä».

Portti narahti ja Iiri katsoi ulos. »Pappilan Hanna tulee, mitä asiaa hänellä lienee? Täytyy mennä kuulemaan.»

Iiri meni kyökkiin. Hanna seisoi ovensuussa ja niiasi. »Hyvää päivää, Hanna, tule istumaan», sanoi Iiri. »Mitä pappilasta kuuluu?»

»Rovasti pyysi neitiä tulemaan pappilaan ja käski vielä sanoa, että hänellä olisi teille tärkeitä asioita.»

»Vai niin, nytkö kohta hän minua tahtoo tulemaan?»

»Niin, nyt heti. Täytyy kiirehtiä kotiin. Hyvästi!»

Matami, joka oli aitassa ollut ja tuli sieltä juuri kun Hanna meni portista, huusi tyttölle: »Hanna, hyvää päivää! Mihinkä kiire? Tule nyt vähän juttelemaan.»

Hanna hätimmiten niiasi ja vastasi: »En jouda, Iiri neidille vain oli asiaa; täytyy rientää kotiin, meillä on vieraita.»

»Keitä siellä on?» kysyi matami vielä, mutta Hanna meni eikä kuullutkaan kysymystä.

Kun matami tuli sisään, meni hän heti Iiriä tapaamaan, sanoen: »Sinuahan on pappilaan käsketty, keitä vieraita siellä nyt lienee?»

»Vieraita? Ei Hanna vieraista mitään maininnut; hän sanoi vain, että rovastilla on minulle asiaa.»

»On siellä vieraita. Kun minä kutsuin Hannan takaisin, sanoi hän olevan kiirettä, koska heillä oli vieraita. Kysyinkin, keitä, mutta tyttö meni vain menojaan aika kipakkaa eikä kuunnellut, mitä kysyin.»

Pekko, joka tällä välin oli käynyt muuttamassa pölyisen matkapukunsa valkoiseen, sileäksi silitettyyn kesäpukuun, tuli Iirin luo ja sanoi lähtevänsä hänen mukaansa pappilaan.

»Mennään nyt sitte», vastasi Iiri, ja molemmat läksivät.

Iirin yllä oli vaaleansininen puku, joka oli kotikutoisesta kankaasta tehty, ja päässä valkoinen leveälierinen hattu, joka sinisine silkkinauhoineen somistutti hänen yksinkertaista, sievää pukuansa.

Pappilassa Selja odottaessaan Iiriä tavantakaa kurkisteli ulos ikkunasta. Nyt hän näkikin Iirin siniset silkkinauhat, kun tuulen leyhkä niitä liehutteli, ja huudahti: »He tulevat jo, menkäämme ulos portaille istumaan!»

»Kutka tulevat?» kysyi Helvi.

»Iiri ja Pekko.»

»Eikö herra Salmi oleskele Helsingissä?» kysyi Lilli, joka oli Arvon ja veljensä kanssa pappilassa.

»Kyllä», vastasi Selja. »Hän on ylimääräisenä kamarikirjurina senaatissa, mutta on nyt päässyt kotiin.» Selja riensi heitä vastaan portaille.

»Tervetuloa!» huusi hän vastatulleille. »Olipa hauskaa, että saimme teidät tänne! Istukaamme täällä, toiset tulevat myöskin. Tuo sohva jätetään isäni ja äitini istuimeksi ja me asetumme näille penkeille.»

Helvi, Lilli ja ruustinna tulivat nyt portaille, ja hetken perästä herrat. »Täällä on hauskaa», sanoi rovasti. »Vai niin, Iiri on tullut jo, no se hyvä. Maisteri Aatelilla on sinulle asiaa. Niin, niin, totta se on, älä sen vuoksi punastu.» Leikillään hän lisäsi vielä: »Minä en tiedä, tahtooko hän kahdenkesken jutella kanssasi vai käynee se tässäkin päinsä. Siitä päättäköön hän itse.»

Arvo meni tervehtimään Iiriä, lausuen: »Minä kuulin täällä rovastilta, että olette hakenut

kansakoulunopettajattareksi tänne, mutta että toinen on virkaan otettu, ja tästä syystä syntyi minussa toivo saada teidät meille alustalaistemme lasten opettajattareksi. Tämä asia riippuu nyt kokonaan teistä, sillä koulumme on isäni oma. Se on ihan uusi, isäni rakennuttama ja toimeenpanema, ja te saatte siis alusta alkaen perustaa sen aivan mielenne mukaiseksi.»

Iiri loi Arvoon kiitollisen katseen ja sanoi: »Nöyrimmästi minä kiitän siitä luottamuksesta, jota minulle osotatte, ja myöskin rovastia tahdon kiittää, sillä vähän te minua tuntisitte, ellei rovasti olisi puhunut puolestani. En kuitenkaan tahdo varmaa päätöstä tehdä, ennenkuin kasvattivanhempieni kanssa olen asiasta neuvotellut.»

»Mutta onko teillä itsellänne halua tulla?» kysyi Arvo. »Sen tahtoisin tietää.»

»On; minä halajan omaa vaikutusalaa.»

»Koska sopii teidän antaa varma vastaus?»

»Huomenna. Setäni on häissä ja palaa illalla.»

»Palkkaehdot ovat samat kuin täälläkin», sanoi Arvo.

»En minä kuitenkaan luule, että setä Iiriä laskee toiseen pitäjään», virkkoi Pekko.

»Sitä en ollenkaan epäile», vastasi Iiri. »Setä kyllä tietää ja ymmärtää, että minä omintakeista työtä haluan.»

»Vielä pyytäisin teitä tulemaan meille Fredrikin-päiväksi», sanoi Arvo, »silloin on isäni nimipäivä, ja vanhempani aikovat viettää koulussa pientä juhlallisuutta. Rovasti on luvannut, että nämä nuoret täältä saavat tulla meille, ja silloinhan olisi teidänkin hauskeampi yhdessä seurassa lähteä.»

»He saavat ottaa vaunut», sanoi rovasti, »niissä on kyllä Iirillekin tilaa. Saatte istua kaikki yhdessä, ja sen arvaan, ettei matka pitkältä tunnu.»

Iiri kiitti sydämellisesti rovastia, joka hänestä näin isällisesti piti huolta.

Ruustinna oli hetken ollut poissa, mutta palasi nyt jälleen, ja palvelustyttö Hanna seurasi häntä, tuoden tarjottimella vadelmamehua ja raitista vettä sekä juuri leivottua sokerikaakkua.

»Noh, hyvä vaimoni, aina sinä tiedät, mikä parahimmalta maistuu. Mikäpä saattaisi olla makuisempaa tässä helteessä! Hyvät ystäväni, juokaamme tämän uuden opettajattaren malja kotimaisessa viinissä!»

»Eiköhän se liene liika aikaista?» sanoi Pekko.

»Toivotaan, ettei ole», virkkoi Arvo.

Hetken vain Iiri ja Pekko vielä viipyivät pappilassa. Ruustinna kyllä pyysi heitä jäämään päivälliselle, vaan Iiri kiitti ja lausui: »En nyt saata jäädä. Mieleni on niin levoton, että minun täytyy lähteä kotiin, sillä onhan minulla tärkeä päätös tehtävänä. Pekon kyllä sentään sopii jäädä.»

»Niin, jää sinä tänne», pyysi Ahto.

»Kiitoksia vain, kyllä niinä nyt sentään Iiriä seuraan», sanoi Pekko, ja molemmin he läksivät kotiin.

»Pian tulitte!» huudahti matami, kun Iiri ja Pekko astuivat sisään. »Mitä sinulla siellä tehtiin, Iiri? Olen ollut kovin utelias, eikä se ukkokaan tullut kotiin, että olisin saanut hänen kanssaan tuumia, mikä tuo asia lienee ollut.»

Iiri kertoi nyt, miten Ihalan nuori maisteri häntä pyysi alustalaistensa opettajattareksi.

»Sepä kumma! Näyttäähän aivan siltä, kuin sinä sen vuoksi et olisi päässyt tänne, että sinun pitää tuleman sinne Ihalaan. Onhan se aivan niinkuin säädetty.»

»Tädillä siis ei ole mitään sitä vastaan, että Iiri lähtee meiltä pois», virkkoi Pekko.

»No niin, koska hän opettajattareksi pyrkii, niin menköön sinne yhtä hyvin kuin muualle. Ihalastahan aina kuljetaan täälläkin. Mutta Iiri sanoi 'alustalaistensa opettajattareksi' — eikö hän sitte saakaan talollisten lapsia opettaa? Mikä se semmoinen koulu on? Onko se samassa 'kraarissa' kuin kansakoulut?»

Iiri hymyili vähän ja vakuutti matamille, että se oli saman arvoinen.

Illalla lukkari tuli kotiin, ja kun hänelle puhuttiin, että Iiriä oli pyydetty Ihalan tilalle

kansakoulunopettajattareksi, sanoi hän: »Kyllä kai meidän täytyy antaa sinun mennä. Eihän lintukaan poikiansa saa pesässään aina pitää. Ne kyllä tietävät aikansa, jolloin on lentoon lähteminen. Ikävä meidän tulee, sillä päivänpaisteena olet kodissamme ollut, mutta kyllä on tarpeellista kuitenkin tottua omintakeiseen työhön; — kuka tietää, kuinka kauan me vanhat elämme, eivätkä ne varat, mitkä jätämme, erin suuret ole.»

»Kaikki ovat myöntäväisiä paitsi minä», sanoi Pekko.

»Sinä olet ehkä itsekäs», vastasi lukkari hymyillen. »Sopiihan sinun koettaa, mitä voit, asian estämiseksi.»

Pekko ei puhunut siihen mitään, ja koko illan he olivat kaikin vähän alakuloisia. Kun maata pantiin, valvoi Iiri kauan; hän rukoili, että Jumala ohjaisi häntä, jotta hän voisi oikean päätöksen tehdä.

Aamulla herättyään katsoi Iiri kelloa; se oli vasta viisi, mutta hän päätti kuitenkin nousta. Hiljaa puki hän yllensä ja läksi ulos. Luonto tuntui raittiilta, lintuset lauloivat kilvan, ja käen kukunta kuului Kartanon haasta. Iiri meni pellon pientareta pitkin eli samaa tietä, jota hän lapsena monta monituista kertaa oli kulkenut. Hän muisteli kaikkia niitä huolettomia vuosia, joita hän oli lukkarilla viettänyt, ja ajatteli: »Mikä nyt eteeni tulee?» — Mutta luonto, joka kesäisessä loistossaan oli kovin ihana, syytytti vain uusia toiveita tytön rintaan, ja varmaksi vakaantui hänessä se mielipide, että tämä tarjottu työala oli häntä varten. Hän meni yhä eteenpäin, kiipesi yli aidan ja käveli Orjankalliolle. Täällä hän istui mietteissään, tuumailen, miten hän uutta kotiansa varustaisi ja kaunistaisi. Näköala järvelle päin oli erittäin kaunis Orjankalliolta, ja Iiri tuumasi: »Lieneekö minun tuleva kotini lahdelman rannalla? Se olisi vasta hauskaa, jos ikkunastani järven näkisin!»

Vähän toista tuntia oli hän ollut poissa kodistaan ja aikoi juuri lähteä takaisin, kun samassa kuului rapinaa pensastosta ja Pekko seisoi hänen edessään. »Kah, jopa sinäkin olet valveilla», sanoi Iiri.

»Johan kello on puoli seitsemän. Arvelin, että sinä menit tänne, ja päätin seurata jälkiäsi. Iiri, miksi tahdot jättää meidät? Tiedätkö, ettei minun enää milloinkaan ole hauska, jos sinä olet poissa. Nyt vasta ymmärrän, kuinka kallis sinä olet minulle. Etkö tahdo, Iiri, omakseni tulla ja jäädä tänne siksi, kunnes voin sinulle oman kodin hankkia. Se aika ei enää ole kaukana.»

»Pekko, kallis lapsuuteni ystävä, sitä en voi. Kuten sisar sinua rakastan, mutta älä ajattelekaan, että tunteeni muuksi saattaisivat muuttua.»

Hämmästyks kuvastui selvästi Pekon kasvoissa, sillä eipä hänen mieleensä koskaan ollut tullut, ettei hän Iiriä saisi. Sitä vain hän oli pelännyt, että tyttö kuitenkin tahtoisi opettajattarena olla, kunnes hän, Pekko, oman kodin saisi. Hän siis sanoi Iirille: »Sinä varmaankin erehdyt. Olenhan nähnyt monen monituisissa tilaisuuksissa, että sinä olet minua kalleimpana ystävänsä pitänyt. Ajattele vain. Sinä minua ehkä tietämättäsi rakastat.»

»Ken kerran on ihanteensa nähnyt, hän ei rakkaudestaan erehdy» — vastasi Iiri hiljaa.

»Sinäkö olisit rakastanut! — ja ketä? Sitä en ymmärrä.»

»Minä olen nähnyt ihanteeni — mutta ihanteet ovat saavuttamattomia —»

»No koska ne ovat saavuttamattomia, niin ota se, joka ei ole saavuttamaton, ja joka sinua varmaan lempii.»

»Ei, Pekko hyvä, sinussa ei ole minun ihanteeni kuvaa. Enkä luule, että rakkautesi minuun on muuta kuin lapsuudenystävän. Saat nähdä jonkun ajan kuluttua, että minä sinut oikein tunnen. Mutta menkäämme nyt jo pois täältä.»

»Mennään maantielle ja sen kautta sitte kotiin; ruoho oli aivan märkää vainion pientarella, ja sitä paitsi saamme täten kauemmin jutella kahdenkesken.»

He menivät polkua myöden, joka vei Kartanon hakatielle, mutta kun he sinne ennättivät, tuli Kartanon herrasväki kylän puolelta heitä vastaan.

»Me olemme olleet kävelemässä», sanoi eversti. »Nämä kesäiset aamut ovat erittäin ihanat.»

»Niin ovat», vastasi Iiri. »Me kävimme Orjankalliolla. Sieltä on näköala hyvin kaunis Kartanoon päin; järven monet lahdemat ja saaret näkyvät sinne.»

»Onko neiti Salmi jo tehnyt päätöksensä koulun suhteen?» kysyi Arvo.

»Olen. Minä otan syksystä viran. Kasvatusvanhemmillani ei ollut mitään sitä vastaan.»

»Ja isäni nimipäiväksi tulette katsomaan uutta kotianne» —

»Kiitoksia, aivan mielelläni!» vastasi Iiri, ja läksi jäähyväiset sanottuaan Pekon kanssa kotiin.

»Kaunis tyttö tuo neiti Salmi», sanoi eversti. »Sellaiset silmät, että vähemmälläkin nuorukaisen pään pyörälle panisi.»

»Niin, sellaiset ovat harvinaisia», lausui Arvo ikäänkuin itsekseen.

»Hänen sulhasensa on myöskin hyvin kaunis», virkkoi everstinna.

»Kuka on hänen sulhonsa?» kysyi Arvo uteliaasti.

»Herra Salmi tietysti! Etkö sitä nähnyt? Kuka nyt tuolla tavalla kävelisi nuoren herran kanssa, ellei kihloissa olisi.»

»Mutta mamma kulta, nehän ovat kuten sisarukset», vastasi Aksel. »En minä ole kuullut kenenkään puhuvan, että he olisivat kihloissa.»

»Kyllä, kyllä olen jo aikoja sitte kuullut sen. En heidän käytöksestensä olisikaan mitään päättänyt, jollen sitä olisi muilta kuullut, sillä tuollaisten käytös ei koskaan saata olla oikein, kuten olla pitää.»

»Mamma kulta», sanoi eversti, »hänen käytöksensä juuri on soma ja miellyttävä».

»Te miehet luulette, että jokainen sievänaamainen tyttö käyttää itseänsä comme il faut —»

Arvo kulki ääneti. Hän kuuli, että Iiri oli kihloissa, ja se vaikutti, ikäänkuin paino olisi hänen sydämellensä laskettu. Mutta taas hän muisti, että Lilli ja Aksel eivät sitä uskoneet, ja toivo hänen sydämessään kuiskasi: »Ei se ole totta! Hän ei sitte menisi opettajattareksi.» Hän tuli nyt levollisemmaksi ja ajatteli: »Mitäpä se sitä paitsi minuun koskee» — sekä käveli tyyntämielisenä toisten muassa Kartanoon. Vielä samana päivänä hän lähti aamiaisen jälkeen ajamaan Ihalaa kohti.

VIIDESTOISTA LUKU

»Kyllä se vain kumma on», lausui matami Iirille, »että sinä, joka aina olet ollut lempeä ja hyvä tyttö, saatat olla Pekolle noin kova, että annat hänen laihtua pelkästä ylenkatseestasi.»

»Täti hyvä, enhän ensinkään häntä ylenkatso, vaikka en hänelle kihloihin mene. Pidänhän minä Pekosta hyvinkin paljon.»

»Mitä se sitte semmoinen yksipäisyys hyödyttää — pitää miehestä eikä ota kuitenkaan —. En minä sinussa tuollaisia oikkuja ennen ole havainnut. Kun lukkari minua kosi, otin minä hänen oitis, sillä hän oli hyvä lukkari, veisasi hyvästi sekä oli minua paljonkin viisaampi, vaikka olikin semmoinen harvapuheinen. Mutta sitä ei kukaan saata sanoa, ettemme me ole onnelliset olleet, ja herranani olen häntä myös aina pitänyt.»

»Niin, herranani ja kumppaninani minäkin tahtoisin sitä pitää, jota lemmin, mutta Pekon luonne ei minulle sovi. Hän on kovin lapsellisen turhamainen muutamissa asioissa, ja uskoa saatte, täti, että hän hyvin pian on unhottanut surunsa ja mielistyy muihin.»

»Jos hän sen tekee, on se sinun syysi, koska et häntä ottanut, ja kovasti olet mieleemme pahoittanut; luulin minä sinua kiitollisemmaksi.» Matami läksi harmissaan kamariinsa.

»Voi, voi!» huokasi Iiri. »Olenko minä todellakin kiittämätön? — Pitäisikö minun ottaa Pekko, vaikka en häntä rakasta? Ei, sitä en saata uskoa.» —

Päivät ja viikot kuluivat, Pekonkin jo pian tuli lähteä Helsinkiin töihinsä taas. Alakuloisena hän seurasi Iiriä, vaikka ei hän enää tunteistaan puhunut. Iirin kävi häntä sääli, ja hänen hyvä sydämessä kärsi kovin siitä, että Pekko hänen tähtensä oli onneton. Koska lisäksi kasvattivanhemmat Pekon tähden, josta paljon pitivät, olivat tulleet hänelle nurjamielisiksi, niin hänen entiset päätöksensä rupesivat horjumaan, ja hän ajatteli: »He riistivät minut kurjuudesta ja ovat minua suojelleet kaikesta pahasta. Enkö minä nyt ole velvollinen uhraamaan itseäni? —» Öisin ei hän unta saanut, hän taisteli sydämensä kanssa. Joka kerta, kun hän luuli päässeensä voitolle, näki hän edessään kuvan siitä ihanteestaan, jota ei hän kuitenkaan hetkeäkään luullut milloinkaan saavansa. Ei suinkaan — saavuttamaton se oli, kuten

ihanteet ainakin, mutta hän oli nähnyt sen eikä saattanut toista rakastaa. Vaan uhrata itsensä — sen hän olisi voinut tehdä — ja siihen hän nyt luuli olevansa velkapää.

Iltaa ennen Pekon lähtöä istui matami lukkarin kamarissa. Iiri meni heidän luoksensa. Hän oli sisään tullessaan aivan kalpea. Matami katsoi häneen ja säikähti nähdessään hänet noin luonnottoman kalpeana.

»Mikä sinun on, lapsi?» kysyi hän. »Oletko kipeä?»

»En ole; tulin teille vain ilmoittamaan, etten minä tahdo olla mikään kiittämätön lapsi. Te olette minut ottaneet kurjuudesta ja kasvattaneet minua — ja minä tunnen, että olen velvollinen tekemään, kuten tahdotte. Olen nyt siis päättänyt täyttää toivonne ja mennä Pekon kihloihin.»

»Oletko sanonut sen Pekolle jo?» kysyi lukkari.

»En», vastasi Iiri. »Hänen tähtensä en tätä tee, vaan teidän, ja teitä minä pyydän Pekolle asiasta puhumaan, sillä minä en sitä jaksa enkä häntä tänään tahdo nähdä.»

Kun matami näki, miten Iiri kärsi, kävi hänen sääli tyttöä. Tähän asti oli hän vain nähnyt Pekon surullisena, mutta nyt näytti Iiri kärsivän vielä enemmän. Hän aikoi juuri kuiskata lukkarille: »Ehkä olisi paras, ettei tuosta kihlaamisesta tulisi mitään» — mutta lukkari lausui samassa:

»Tule tänne, oma uhrilampaani — kyllä olemme nähneet, että sinä tahdot velvollisuutesi täyttää, mutta emme me toki niin suuria kiitollisuudenuhreja vaadi. Tosin olisi ollut mieleemme mukaan, jos olisitte voineet toisenne onnellisiksi tehdä, mutta näin ei se laatuun käy. Hyvä on, ettet ole Pekolle mitään asiasta puhunut. Ei hänen tule ensimmäisestä vastoinkäymisestä allapäin kulkea; ryhtyköön vankasti työhön vain, se on paras miehelle.»

Iiri istui vanhan lukkarin viereen, nojasi päänsä hänen rintaansa vastaan ja itki, mutta lukkari silitteli hänen hienoja hiuksiansa lausuen: »Mene lapsi maata — sekä ruumiisi että sielusi vaativat lepoa.» Iiri nosti rukoilevan katseen matamiin, ja tämä sanoi:

»Niin, samaa mieltä minäkin olen kuin pappi. Mene nyt ja nuku rauhassa.»

Iiri meni. Hän laski levolle, kiittäen Jumalaa hartaasti. Monta unetonta yötä oli hänellä näihin aikoihin ollut, mutta nyt vaipui hänen ihana päänsä väsyneenä patjoille, ja hän nukkui levollisena kuten lapsi.

Seuraavana päivänä täytyi Pekon lähteä Helsinkiin. Hyvästi jättäessään näytti hän hirveän alakuloiselta, jonka vuoksi lukkari lausui: »Miehen ei tule ensimmäisestä vastoinkäymisestä sortua, vaan hänen mielensä ja luonteensa pitää vakaantumana yhä miehuullisemmaksi, yhä lujemmaksi, jotta hän miehenä saattaa seisoa uusissa taisteloissa.»

Pekko ei vastannut mitään, hän vaan työnsi otsaltaan vallattoman kiharan ja kiirehti matkallensa.

Pekon lähdettyä rupesi Iiri valmistelemaan itseänsä Ihalan matkaa varten. Kahden päivän päästä sinne oli mentävä, ja ne kaksi päivää riensivät piankin, koska oli vähä yhtä kutakin lajia valmistettavaa.

Päivää ennen Ihalaan lähtöä meni Iiri pappilaan tuumailemaan Helvin ja Seljan kanssa, mitä hän matkalle ottaisi mukaansa. Ruustinna, joka kuuli heidän juttelevan puvuistansa, sanoi:

»Muistakaa vain tarkasti katsoa vaatteitanne, etteivät ratkea mistään sekä että kaikki on puhdasta ja siistiä. Kotipitäjässä saattaa olla välistä paremmissa, välistä huonommissa vaatteissa, mutta kun ulkopitäjään mennään aivan ventovieraisiin, täytyy olla päästä kantapäihin niin siistissä puvussa, ettei ole moittimisen varaa; sillä kun tuttuun seuraan tulee joku vieras, häntä tavallisesti tarkastellaan ja usein pintapuolelta arvostellaan hänen sisällistä eloansa.»

»Kyllä, äiti kulta, yksissä tuumin täällä nyt laitamme kaikki kuntoon», vastasi Selja. »Iiri ja minä panemme vaaleanpunaiset vaatteet yllemme siellä Ihalassa, me olemme sitte aivan kuten sisarukset; matkalle otamme kansallispuvut.»

Ahto, joka juuri astui huoneeseen Seljan puhuessa kansallispuvuista, virkkoi: »Everstinna varmaankin sanoo, että teiltä puuttuu 'noblessia', kun näkee teidät kansallispuvuissa.»

»Sanokoon vain, se on yhdentekevää», vastasi Selja. »Patrunessa Aateli ei suinkaan ole samaa mieltä, ja hänenpä luokseen me nyt lähdemmekin. Sitäpaitsi on Helvi tummansinisessä puvussa, ja hänestä everstinna aina pitää. Ei hän Iiriä eikä minua huomaakaan.»

»Niin, Helvissä on 'noblessia' — sen hän havaitsi silloin, kuin Ragnildin isä, leskiparoni, kävi täällä ja Helviä liehitteli.»

»Ahto, kuinka tuommoisia puhut», torui Helvi.

»Onpa se tosi», vakuutti Ahto, »siitä asti hän sinussa on ylevyyttä havainnut. Hän on todellakin hauska, tuo everstinna.»

»Hauska! Onko hän hauska?» kysyi Iiri ihmetellen.

»On kyllä tavallaan», vastasi Ahto. »Minusta on hauska kuulla hänen puhettaan. Hän on ikäänkuin muinaiskalu, niin vanhanaikainen. Tuo entisajan sukuylpeys tulee hänessä aina esiin. Eikä se ketään haittaa tähän aikaan. Semmoisella ylpeydellä ei ole enää muuta voimaa, kuin että saa nauruhermot liikkeelle ja osottaa meille, kuinka narrimaisia ihmiset ennen olivat.»

»Kyllä he minun luullakseni ovat yhtä narrimaisia vieläkin, ja ylpeitä löytyy yhtä paljon kuin ennen», väitti Iiri, »mutta tosi on, että everstinnassa se esiintyy vanhanaikuisella tavalla. Siis tapa meistä näyttää muinaisaikuiselta, vaan viat eivät meidän ajalla ole yhtään vähemmät. Ylpeys, kunnianhimo ja muut sellaiset ilmaantuvat kyllä ihmisissä nyt ja luultavasti vast'edeskin.»

»Sen kyllä myönnän, mutta jos ihminen, joka pyrkii varmaa päämäärää kohti, ahkeralla, jalolla työllä tarkoituseränsä saavuttaa, on hänen ylpeytensä kuitenkin paremmin oikeutettu kuin sen, joka ylpeilee siitä, että hän on syntyessään perinyt isänsä loistavan nimen.»

»Esi-isäin hyvät avut menevät usein perintönä lapsille», vastasi Iiri, »ja lapset ylpeilevät siitä, että isäin jaloa verta juoksee heidän suonissaan. Tyhmää se kyllä on, vaan ei tyhempää kuin ylpeys yleensä.»

»Se on aivan tosi», sanoi ruustinna, »että ylpeys on tyhmä ja naurettava, sillä mistä ihminen saattaisi ylpeillä? Ei mistään! Jumala voi rikkaan köyhäksi tehdä, teräväjärkisen heikkomielliseksi ja korkeassa virassa olevan, joka ylpeänä kunnian kukkulaltaan katselee käskyläisiään, silmänräpäyksessä halvauksen kautta aivan kykenemättömäksi saattaa. Näemmehän tämmöisiä esimerkkejä joka päivä. Kaunotar, joka kauneudestaan ylpeilee — paljonko hän tarvitsee, ennenkuin poskensa hehkuvat ruusut ovat menneet — joku pieni kompastus vain jo arven tuottaa pilaamaan hänen kauniin muotonsa. Ja tapaturman tulemattakin varmaan muutamien vuosien kuluttua sanotaan: 'Onko hän milloinkaan voinut olla kaunotar?' Semmoista se tässä maailmassa on. Siis ei ole kenelläkään ylpeilemistä, sillä ihminen ei suuruutensa haltija ole, vaan Jumala ainoastaan.»

Tähän äitinsä puheeseen ei Ahto enää mitään sanonut. Kello löi seitsemän, ja Iiri virkkoi: »Ilta on joutunut niin ihmeellisesti, minun olisi jo ennen täytynt mennä kotiin. Huomenna siis lähdetään.»

»Niin, kahdeksalta olet täällä, ja sitte mennään matkalle», sanoi Helvi.

»Ja jatketaan kinaa», virkkoi Ahto.

»Ei ensinkään kinata», väitti Iiri. »En minä kinaa kinatakseni, vaan puolustaakseni mielipiteitäni.»

»Ei matkalla kinaaminen sovikaan», sanoi Ahto, »sillä silloin unhottaisimme katsella ympärillämme olevaa luontoa.»

»Se on aivan tosi», vakuutti Iiri ja meni nyt hyvästi jätettyään kotiin.

Seuraavana päivänä pappilan nuoret ja Iiri läksivät ajaen vaunuissa ja kahdella hevosella Ihalaa kohti. Eversti perheineen oli lähtenyt jo päivää ennen. Lukkarin matami meni Taaven-muorin luo, jonka mökki oli aivan pappilan tienhaarassa, katselemaan, miltä näytti, kun Iiri vaunuissa ajoi. Ja kauniilta se kai näytti, koska matami, kun vaunut olivat ohitse menneet, pyyhkäisi jotakin kosteata silmistään, lausuen: »Niin, siinä se meidän Iiri nyt lähti vaunuissa — kukapa olisi uskonut, kun hän Renkalassa paimentyttöä oli, että hän noin olisi menestynyt ja arvoon tullut.»

KUDESTOISTA LUKU

Heinäkuun 18:s päivä eli Ihalan patruunan nimipäivä alkoi ensin vähän pilvisenä, mutta jo yhdeksän aikaan oli taivas kirkas ja lahti tyyni kuin kuvastin. Koko luonto oli erittäin ihana. Niityt ja nurmet olivat kukkia täynnä, sillä seuraavana päivänä vasta heinänteko oli alettava, joten kukat vielä rauhassa rehottivat. Eipä siis ihmettäkään, että kansakouluun, joka sijaitsi järven rannalla, vähän matkan päässä neiti Jopen asunnosta, oli riittänyt runsaasti kukka- ja lehtiköynnöksiä. Niitä Ihalan nuoret vieraat olivat

edellisenä iltana sitoneet ja vieläpä ehtooyötäkin panneet illan jatkoksi.

Vanha Maija mutisi, kun einepöytä oli valmiiksi katettuna eivätkä vieraat tulleet ruoalle, vaikka heitä oli kutsuttu. »Eivät pääse vaatteisiin, kun kaiken yötä valvottiin», sanoi Maija. »Semmoisia turhanaikaisia töitä, ikäänkuin eivät uudet huoneet olisi kauniita ilman lehtiä ja kukkasia. Eihän tässä nyt juhannus kuitenkaan ole. Kahvikin ihan jäähtyy, ja jos sen tulelle panen toistamiseen, niin miltä se sitte maistuu —» Halli koira venyi kyökin kynnyksen vieressä odottelemassa, että hänenkin suuhunsa jotakin herahtaisi, ja Maija, joka ruokasalista tuli kyökkiin, virkkoi: »Sinä Halli siinä lotkottelet; luuletko, että tässä nyt koiralle ensiksi ruokaa annetaan. Onhan tuossa vanhaa maitoa hulikassa, täytyy kai sinulle antaa — soh, odota häntä nyt — pelkkää maitoako luulet saavasi hotkia — panen leipääkin joukkoon. Katsos tuota hylkyä — ei syö, kun on maito käynyt vähän happameksi —» Maija otti tyhjän kerma-astian sekä pani siihen vähän maitoa, jota hän kaatoi Hallin ruokaan puhuen koiralle: »Katsos, Halli, panenpa kermaakin sulle —» ja Halli meni nyt syömään ruokaansa siinä luulossa, että siihen oli kermaakin kaadettu.

Keveät naisaskeleet kuuluivat ylikerran portailta, ja samassa palvelustyttö Sere juosten tuli kyökkiin ja huusi: »Maija! Vieraat naiset tulevat ylikerrasta, ja everstinna, joka puutarhassa on ollut kävelemässä, on jo myöskin tulossa; viekö kahvin sisälle?»

»Vie vain; hyvä, että vihdoinkin tulevat.»

Einepöydän ympärille talonhaltijat vierainensa nyt kokoontuivat. Myöskin vanha neiti Joppe oli joukossa. Tuo ennen aivan virkku vanhus oli ikänsä painosta viimeisinä vuosina käynyt erittäin väsyneeksi. Hän ei enää usein jaksanut tulla kartanoon vieraitten kanssa seurustelemaan, mutta nyt oli erityinen syy, koska kansakoulu oli vihittävä. Kansaa neiti Joppekin rakasti, ja köyhää kansaa hän kaikessa hiljaisuudessa paljon auttoikin — siis tämä juhlatöimitus häntä erittäin miellytti. Myöskin hän oli utelias näkemään Arvon toimittamaa uutta opettajataria. Hän oli lempipoikansa suhteen pannut tähdelle muutamia seikkoja, joista häntä aavistutti, ettei nuori opettajatar ehkä ollut Arvon sydämelle aivan vieras olento. Kun tytöt nyt kaikki tulivat sisälle, oli hän todellakin halukas tietämään, kuka noista kolmesta, joita hän ei ennen tuntenut, oli uusi opettajatar.

Lilli, joka heti juoksi vanhaa tatiä tervehtimään, esitteli: »Rovasti Nurmen tyttäret, neidit Helvi ja Selja, sekä neiti Salmi.»

»Vai niin — te tulette siis meidän uuteen kouluunne opettajattareksi», sanoi neiti Joppe ja katseli tarkastellen neitosta. Iiri loi suuret miettivät silmänsä vanhukseen, vastaten:

»Niin tulen. On oikein hauska ajatella sitä aikaa, jolloin pääsen tänne. Koulu on erittäin ihanalla paikalla, ja sitte saan sellaisen työalan, jota hartaasti halajan.»

Patruuna Aateli myöskin tuli puhuttelemaan Iiriä, kysyen: »Mitä nyt pidätte uudesta koulurakennuksestamme?»

»Oikein paljon», vastasi Iiri. »Omituiset tunteet sydämessäni astuin koulun huoneisiin mennessäni niitä koristelemaan — siinä kun näin vastaisen kotini. Myöskin tunsin, että samalla, kun noissa huoneissa kodin saan, syntyy minulle suuri edesvastuu.»

»Se on varma», sanoi patruuna. »Etuja seuraa myöskin vastuunalaisuus.»

»Sen Jumalan avulla voitte täyttää», lausui patruunessa, joka läheni Iiriä ja oli kuullut miehensä sanat.

»Sitä toivon», vastasi Iiri.

»Kaikki he nyt tekevät affairea tuosta työstä», sanoi everstinna hiljaa miehellensä. »Juuri kuin hän olisikin jotakin — pyh! — En ymmärrä, että lankonikin viitsii. Miehet nyt aivan pilaavat tytön. Hän kyllä coquetteeraa jo ilmankin.»

»Ei ensinkään; juuri hänen suora, luonnollinen olentonsa tekee hänet erittäin viehättäväksi», vastasi eversti.

Patrunessa tuli samassa pyytämään kälyänsä ja muita vieraitansa ottamaan jälkiruokaa, ja everstinna meni ensiksi, kuten arvonsa tunteneen ainakin on tapana, jotta muut sitte vähitellen myöskin voisivat lähestyä makeisruokavatia.

Eineen jälkeen mentiin kansakoululle, johon nyt tuli Ihalan alustalaisia lapsineen. Juhlasaliin kokoonnuttiin määrättyllä tunnilla. Ensiksi veisattiin virsi: »Koko maa iloita mahtaa —» ja sen jälkeen piti Arvo lyhykäisen puheen, jossa hän lopulla rukoili, että opetuksesta, joka koulussa oli jaettava, karttuisi nuorelle, kasvavalle kansalle siunausta.

Sitte oli kahvipöytä asetettu toiseen huoneeseen, jossa alustalaisille tarjottiin kahvia vehnästen kera. Siinä nyt Helvi ja Iiri kaatoivat kahvia ja Lilli sekä Selja jakelivat vehnäsiä.

Pikku tytöt, joka olivat kuulleet, että koulun tuleva opettajatarkin oli Ihalassa, kyselivät nyt toisiltaan: »Kukahen noista on opettajatar?»

Nummen Taava, eräs pieni tyttö, osotti sormellaan Helviä ja sanoi: »Näethän sen, että tuo on opettaja — se on vanhin ja vakavin.»

»Tuon minä tahtoisin opettajaksi», virkkoi Salomäen Miina, »tuon, jolla on punainen hame ja suuret, kauniit silmät».

Iiri, jota Miina juuri tarkoitti, lähenei tyttösiä sanoen ystävällisesti: »Mitä te nyt pakinoitsette?»

Miina, ollen häpeillään, painoi päänsä alas niin, että hänen tuskin kahta tuumaa pitkät palmikkonsa nousivat pystyyn, ja vastasi hiljaa: »Ei niin mitään.» Mutta myllärin Manu, joka oli rohkea poika, virkkoi:

»Nuo likat eivät tiedä, kuka on opettaja, ja sitä he tuumailevat.»

»Tiedätkö sinä sitte?» kysyi Iiri.

»Enhän minä tiedä, mutta luulen vain, että ehkä te olette.»

»Oikein sitte arvasit. Syksyllä tulen opettajaksenne, ja jos, kuten toivon, olette oikein kilttejä lapsia, niin meistä varmaan tulee hyviä ystäviä.»

Lapset nyt kaikin katselivat Iiriä ja kuiskailivat toisillensa: »Tuo se nyt on meidän tuleva opettajattaremme.»

Patrunessa tuli Iirin luo ja kysyi: »Millä nyt huvittaisimme lapsia?»

»Annetaan heidän mennä ulos leikkimään», vastasi Iiri. »Jos suvaitsette, niin kyllä minä panen leikit alkuun.»

»Mennään kaikin», sanoivat Helvi ja Selja sekä menivät samassa juoksemaan lasten kanssa ulos pihalle.

Kun lapset olivat saaneet tarpeeksensa leikkiä, sanoi Iiri: »Tulevana vuonna tahdon opettaa teille monta piirileikkiä, jos olette oikein ahkeria lapsia. Te saatte leikkiä 'Mylläriä', 'Peltomiestä' y. m.»

Lapset, jotka ennen olivat pelänneet koulua, toivoivat nyt, että syksy pian tulisi, jotta pääsisivät kouluun.

Tyytyväisinä ja siunaten patruunaa ja patruunessaa menivät alustalaiset lapsineen koteihinsa. Tuokion kuluttua Ihalan haltijat myöskin läksivät vieraineen kartanoon. Tiellä Lilli ja Aksel rupesivat kehoittamaan Arvoa panemaan toimeen jonkun kuvaelman. »Se olisi erittäin hauskaa!» sanoi Aksel.

»Minä en ollenkaan ole kekseliäs siinä asiassa», lausui Arvo, »mutta jos ryhdytte toimeen, niin kyllä minä olen apuna».

»Ai, me asetamme Pohjolan neidon kultalankaa kehräämään», sanoi Selja, »ja Iiristä tulee Pohjolan neito».

»En minä sovi.»

»Kenenkä saamme?» kysyi Selja.

»Selja rupeaa ehkä itse», sanoi Arvo.

»En minä! Minä en osaa olla alallani, ja minusta on niin kovin hauska katsella muita.»

»Eikö Lilli neiti rupeaisi?» kysyi Iiri »Te olette sopivin, koska teillä on vaaleat hiukset. Ja Ahto menee Väinämöiseksi, eikö niin?»

»Miksi ei. Mutta kaksi kuvaelmaa tarvittaisiin, kun kerran ryhdymme toimeen.»

»Minä tiedän minkä kappaleen otamme», sanoi Helvi. »Me laitamme liikkuvan kuvaelman Runebergin eräästä runoelmasta ja sovitamme uusia sanoja muutamiin paikkoihin, jos niitä kuvaelmaa varten tarvitaan. Mutta kuulkaa nyt, millä tavoin tämä kuvaelma asetetaan. Seljan täytyy pukeutua vanhaksi

akaksi, Iirin ruveta nuoreksi tytöksi, hänellä kun on kansallispuku. Se sopii hyvin. Kaksi kosijaa tytöllä on, mutta vain toisen tarvitsee puhua, ja siksi määräisin Akselin. Toiseksi ehdottaisin Arvon, sillä hänen tietysti ei sovi olla poissa vieraitten parista, ja tuon toisen kosijan tarvitsee olla näyttämöllä ainoastaan pieni hetki.»

»Kaikki hyvin! Ryhtykäämme toimeen vain», sanoi Aksel.

Nyt tuli nuorille puuhia, mutta siksi, kuin vieraat iltapuolella saapuivat, oli heillä kaikki valmista.

Vieraita tuli, sekä nuoria että vanhoja. Muutamia tunteja keskusteltiin kaikenlaisista vähäpätöisistä asioista, kuten tavallista on, milloin ventovieraat sattuvat seurustelemaan toistensa kanssa. Vähitellen nuoret menivät puutarhaan, jossa paremmin tutustuivat keskenään; mutta illempänä Lilli, Iiri, Helvi ja Ahto menivät lopullisesti panemaan toimeen kuvaelmaa Pohjan immestä. Sitte kutsuttiin vieraat rannalle, johon oli puitten väliin tuotu istuimia. Monivärisiä lyhtyjä riippui puitten oksista, ja kahden suuren koivun väliin oli asetettu verho, joka nyt vedettiin syrjään. Siinä oli korkea kivi, jonka päällä Pohjan neito valkoisessa puvussa istui kultalankaa kehräten, ja Väinämöinen tuli häntä kosimaan. Bengaalituli valaisi näyttämöä, ja vieraat, jotka tätä eivät ennen olleet aavistaneet, olivat erittäin ihastuksissaan yllätyksestä. Esirippu suljettiin, ja everstinna sanoi: »Todellakin charmanttia! Jaa, jaa; tuollaista saadaan toimeen, kun ollaan nuoria!»

Lilli olikin oikein viehättävän näköinen, kun hän tuossa vihannassa luonnossa istui valkopukuisena ja vaaleat hiukset hajallansa. Arvonkin täytyi itsekseen myöntää, että Lilli näytti erittäin suloiselta. Kauan eivät katselijat joutuneet Lillin muotoa ja olentoa ihailemaan ja arvostelemaan, sillä nyt Ahto astui näyttämön eteen, ruveten lausumaan Runebergin runoelmasta seuraavaa kohtaa:

»Neidoll' oli äidiltänsä muisto, helmilöillä sommiteltu solki, timanteilla kaunistettu kallis. Saipa kaksi kosijaa nyt hälle: uljas, rikas, mahdikas ol' toinen, vaan hän mieli neidon helmisolkee. Toinen taasen kaino ol' ja köyhä, vaan hän mieli neidon sydänkultaa. Äitipuoli tyttärelle virkkoi: »Käy sä rikkahalle, hylkää köyhä! Ihanampaa kulta on kuin köyhyys.» Neito itki, kielsikin, mut turhaan. Vaan kun kuuliaisten aika joutui, silloin äidin luon' ei neittä nähty, pihall' ei, ei puiston siimeksessä, vaan hän seisoi järven rannikolla. Sinne äiti ehti, sulho saapui.» — — — — —
— —

Ahto lakkasi lausumasta, ja esirippu avattiin. Kansallispukuun puettu tyttö (Iiri) seisoi rannalla. Sinisessä silkkiivyössä oli kultapaperista tehty solki, täynnä monivärisiä lasihelmiä, jotka hohtokivien ja simpukoitten asemesta olivat siihen sovitettut. Nyt rikas sulho (Aksel), joka äitipuolen (Seljan) kanssa myöskin seisoi rannalla, virkkoi neitoselle:

»Tullos myötä riemukemuloihin, kuulutusta ottamaan nyt käymme!»

Mutta neito otti vyöltään soljen, lausuen:

»Kell' on vähä, hänpä vähään tyytyy, kell' on paljo, hän vaan vaatii lisää. Tuhannen on vuotta meri niellyt antiloita, aartehtia syönyt; vaatii vielä multa kultasoljen.»

Näin sanottuaan heitti hän soljen kauas järven syvyyteen. Mutta sulho läksi suutuksissaan pois, lausuen tytölle:

»Itse myöskin lähde siikasille, koska heille, kurja, köyhä annoit kallehimmat aartehtesi kaikki!»

Äitipuoli, jäätyänsä tyttärensä kanssa kahden, soimasi häntä sanoen:

»Onneton, oi mitä oot sa tehnyt? Korkeutt' ei toivoa saa enää, mökissä ei enää kulta kiillä, solkeas et enää näe sä koskaan.»

Mutta tyttö rannalla lausui hymysuin:

»Paremp' elon onni korkeutta, lempi-elo kultaa kallihimpi, armaan sydän solkee armahampi!»

Bengaalituli valaisi näyttämöä, ja samassa köyhä sulho (Arvo) ilmaantui rannalle. Hän riensi tytön luo ja lausui, tytön hänelle kättä tarjotessa:

»Hyvä, että siikasille heitit kultasoljen, koska kallehimman aartehtesi sulhollesi säästit: mulle annoit oman sydänkultas.»

Esirippu suljettiin nyt.

* * * * *

»Erittäin hauska kuvaelma!» huudahtivat katselijat.

»Tämä on kokonaan meillä olevien nuorten vieraittemme ansio», sanoi patrunessa, »ja miehelleni aivan odottamaton ilahdutus, sillä hänellä ei ollut vihiäkään koko asiasta.»

»Se oli todellakin hyvin arrangeerattu», lausui everstinna.

Ruunuvouti Tamminen, lihava herra, joka oli rikas talonomistaja ja vanha nuorimies, virkkoi: »Jaa tuota taas, minä antaisin koko joukon omaisuuttani, jos minä, tuota taas, saisin joka ilta tällaisen huvituksen. Tämä viimeinen kuvaelma, tuota taas, oli erittäinkin hupainen.»

»Viimeinen painuu aina paremmin muistiin», sanoi everstinna, »mutta tuo ensimmäinen arrangemangi oli mielestäni kuitenkin runollisempi.»

»Jaa, oli siinä runoutta tässä viimeisessä, tuota taas, sehän oli Runebergia», lausui ruunuvouti.

Nuoret naiset nauraa hissittelivät, kun ruunuvouti ei everstinnaa oikein ymmärtänyt, vaan selitti hänen puheensa viimeisen esityksen hyväksi.

Nimismiehen tyttäret, Nanni ja Laina, kertoivat aina saaneensa panna kuvaelmia toimeen, kun Parkanossa kävivät tätinsä luona. »Oikein minä jo väsyin kuvaelmiin, kun niitä aina täytyi puuhata», virkkoi Nanni.

»Se on, tuota taas, vahinko, ettemme ennen ole tietäneet pitäjässämme löytyvän sellaisia kykeneviä naisia», sanoi ruunuvouti.

»Tyttäremme eivät koskaan ole kuuluneet niihin, jotka tahtovat loistaa taidollaan», tokaisi nimismiehen rouva, katsahtaen samassa Iiriin ja Seljaan, jotka juuri lähenivät pakinoitsijoita.

Ilta oli joutunut, ja kaikki läksivät rannalta kartanoon, jossa sitte ruvettiin illalliselle.

Kello kahdentoista aikaan pitäjäläiset läksivät pois.

Yöhyväiset sanottuaan menivät Ihalassa vierailevat tytöt ylikertaan, jossa heidän makuuhuoneensa olivat vieretysten. Toisessa makasivat Selja ja Iiri, toisessa Helvi ja Lilli. Helvi jutteli Lillille vähän aikaa kaikenmoisia, mutta Lilli oli kovin vakainen eikä vastannut paljon mitään. Vihdoin kun Helvi sanoi: »Eikö Iiri ollut hyvin suloinen kuvaelmassa? Minusta hän oli oikein viehättävä», silloin Lilli vastasi nyreästi:

»Taisipa olla.»

Helvi huomasi nyt, että hänen puheensa oikein vaivasi Lilliä, ja sanoi:

»Mikä sinun on? Vaivaako puheeni sinua? Oletko väsynyt?»

»Olen, minun on kovin uni.»

He panivat maata, mutta uni ei tullut kummallekaan. Tytöt toisessa huoneessa juttelivat iloisesti kauan aikaa, mutta nukkuivat sitte. Helvikin jo rupesi uneen menemään, kun hän yhtäkkiä kuuli itkun nyyhkytyksen vierestään.

»Mikä sinun on, Lilli? Puhu, mikä sinua vaivaa?» kysyi Helvi.

»Ei mikään muu, kuin etten saata olla onnellinen. Minua on aina aavistuttanut, että tuo Iiri minun onneni ryöstäisi, sillä hän on minulle ensi hetkestä, jolloin hänet näin, ollut erinomaisen vastenmielinen. Mutta sinä et saa tästä puhua kenellekään.»

»Älä pelkää; mutta suottahan sinä olet Iirille suuttunut, milläpä hän sinun onnesi ryöstäisi?»

»Sinä et tiedä, kuinka minä lemmin ja olen lempinyt Arvoa —»

»No mutta mitä se siihen kuuluu?»

»Kuuluu se. Tuossa kuvaelmassa minä näin niin selvästi tulevaisuuden edessäni, ikäänkuin tuomio olisi julistettu minulle: siinä on se, joka sinun onnesi vie auttamattomasti! Usko, Helvi, minua!»

»Jos olisin tietänyt ennen, että sinulle kuvaelmastamme tuommoinen tuska syntyi, niin en olisi Arvoa sulhoksi asettanut.»

»Se oli hyvä vain, minä toivoin sitä, sillä minä tiesin, että hänen tunteensa tulisivat ilmi siinä. Muuten hän osaakin peittää ne erinomaisesti. Minä ainoastaan olen aavistanut, mitä nyt tiedän varmasti.»

»Hän osasi näytellä hyvin, se oli koko asia.»

»Ei, ei, rakkautta ei kukaan voi oikein näytellä, se oli luontoa! Minun silmäni eivät petä Sinä et ymmärrä, kuinka minä kärsin koko illan, kun kaikki muut olivat iloisia!»

»Kyllä sen nyt ymmärrän, mutta olen minä kuitenkin vakuutettu, että mustasukkaisuus sinut on erehdykseen vienyt. Minä puolestani luulen, että Lemmenjumalainen ei ensinkään ole Arvoon koskenut.»

Ihminen uskoo mielellään sitä, mitä toivoo. Niinpä Lillikin rauhoittui vähitellen Helvin puheesta ja nukkui virkistävään uneen. Kesäyön kalpea kuu kulki rataansa, katsellen ikkunasta sisään, ja näki miten ihmiskunta aina on yhtäläinen, vaikka se on muuttuvinaan: aina yhäti samat ilot, samat taistelot, samat huolet tämän lyhykäisen elämänajan onnesta!

Seuraavana päivänä tehtiin heinää Ihalassa. Lähellä kartanoa oli kaunis niitty, jonne patruressan ehdotuksesta päätettiin mennä kahvia juomaan. Nuoret olivat siitä ihastuksissaan, mutta everstinna Aateli pelkäsi siellä olevan käärmeitä ja muita vaarallisia eläviä; vaan kun Arvo ja patruuna vakuuttivat, ettei siellä milloinkaan ollut käärmeitä nähty, uskalsi everstinna mennä mukaan.

Niityn syrjässä lähellä kaurapellon aitaa oli muutamia kauniita koivuja. Näitten siimekseen Ihalaiset vieraineen nyt asettuivat. Kahvivalkea sytytettiin palamaan, ja everstinna, kuten kaikki muutkin, tunsivat itsensä oikein tyytyväiseksi. Leimuava tuli, tuoksuva heinä ja reipas heinäväki tekivät häneen hyvän vaikutuksen. Lillikin näytti tänään aivan iloiselta, mutta Helvi, joka hänet parhaiten tunsivat, huomasi kyllä, että hän Iiriä kohtaan oli kylmä. Iiri ei hänen käytöksestään mitään huomannut, sillä olihan Lilli aina pitänyt itseensä vieraana häntä kohtaan. Hän siis vain luuli Lilliä vähän ylpeäksi. Huolettonna iloitsi Iiriä ja oli kovin onnellinen. Hän käveli Seljan kanssa etsimässä kukkia ja lehtiä, joista he sitte kahvipöydän eli sileän kiven ympäri sitelivät kiehkuran. Poimivatpa vielä mansikoitakin, joita niityn syrjästä löysivät, ja nyt he tarjosivat marjaoksia seuran vanhemmille jäsenille.

Arvo, joka istui everstin vieressä, sanoi Iirille: »Kerran annoin teille mansikoita tuohitötteröllisen; ehkä nyt sen sijasta saan teiltä noista oksista muutaman?»

»Aivan halusta», sanoi Iiri ja tarjosi muutamia kauniita oksia Arvolle, joka kiinnitti ne napinläpeensä.

Lilli katsahti äkkiä Helviin, joka kyllä ymmärsi, mitä hän tunsivat tällä hetkellä.

Vähäinen musta pilvi nousi taivaalle, ja sitä nyt kaikki pelkäsivät, sillä se näytti kovin uhkaavalta; mutta silloin Maija huusi: »Kahvi on valmista!»

Aiottiin juuri ruveta kahville, kun samassa kuului kummallisia ääniä kaurapelloilta. Renki-vouti tuli juosten herrasväkensä luo ja sanoi yht'oisesti: »Sianporsaat ovat menneet kaurapeltoon, jospa herrat ja röökintä menisivät ajamaan niitä pois; en laskisi väkeä, koska pelkään sateen saavuttavan.» Näin sanottuaan hän juoksi vastausta odottamatta jälleen työhönsä.

Herrasväki rupesi nauramaan, ja Arvo virkkoi: »Hän on noin omituinen aina, mutta kelpo työmies. Tulkaa, pojat, ajamaan niitä pois.»

»Me tulemme mukaan», sanoi Selja ja lähti juoksemaan.

»Mennään mekin», uskalsi Iiri ehdotella Lillille, joka olikin valmis lähtemään. Mutta everstinna huusi:

»Lilli, mitäs ajattelet — mennä nelijalkaisia ajamaan — onko sellaista kuultu?» Mutta Lilli ei enää kuullutkaan varoitusta, hän jo riensi kuten keijukainen pitkin kaurapeltoa, jota hän nyt muiden muassa oli porsaitten lisäksi tullut sotkemaan. Tuon nähtyään vouti parin piian kanssa riensi pelloille ja huusi:

»Tulkaa pois sieltä, ei röökintä ole, näemmä, enemmän kuin porsaistakaan.»

»Uh! Kuinka sinä saatat pitää tuollaista voutia?» sanoi everstinna. »Minä panisin hänet heti pois. Hän on hirveän tyhmä. Ei hänessä ole rahtuakaan educationia.»

»Hyvä kälyni, minun ei auta sitä katsoa. En ole ottanut häntä seuralaisekseni, vaan työväkeni johtajaksi, ja sillä paikalla hän on niin mainio, etten suinkaan häntä vapaaehtoisesti antaisi muille, en edes kälylleni, jos häntä mielisit minulta ottaa.»

»En kuuna päivinä!»

Neitokset ja nuoret herrat tulivat pelloilta. Pilvi kaatui toisaalle, ja nyt ruvettiin rauhassa kahvia

juomaan, joka, kuten kaikki vakuuttivat, ei moneen aikaan ollut niin hyvältä maistunut kuin nyt täällä tuoksuvalla niityllä koivujen siimeksessä.

Kun herrasväki oli juonut, sai Maija vielä niittyväellekin tarjota kahvia ja vehnästä, ja hyvältä se heillekin maistui, se oli varma, vaikka toikin vähän kuumuutta kuumana lisäksi.

Tyytyväisinä palasivat kaikki heinäniityltä. Seuraavana päivänä läksivät rovasti Nurmen nuoret ja Iiri pois Ihalasta. Arvosta nuo suuret huoneet nyt tuntuivat erittäin tyhjiltä, vaikka Lilli ja Akselkin vielä olivat jäljellä. Illalla, kun hän maata pani, katseli hän tarkkaan pienen laatikon sisällystä. Mitä tarkasteltavaa siinä oli? — Eipä niin mitään, ainoastaan muutama *mansikanoksa*.

SEITSEMÄSTOISTA LUKU.

Syksyvuoli oli käsissä. Lintujen laulu oli jo tauonnut ja pelloilla näkyi siellä ja täällä kuhilaita. Maamies rupesi iloiten kokoomaan talteen, mitä Luoja armostansa oli antanut hänen saada työnsä palkaksi.

Everstin kartanossakin puuhattiin leikkuutalkoota. Taaven-muori oli ruokia valmistelemassa. Jo talkoopäivän edellisenä iltana istui hän Kartanon leivintuvassa perunoita raappimassa renki-voudin vaimon kanssa. Tuli siinä muijien kesken puheeksi kaikenlaista. Tuumasivat muun muassa, olisiko kaunis ilma talkoopäivänä ja paljoko väkeä tulisi kirkonkylästä. »Keitähän nyt Seppälästä leikkaamaan tulee?» sanoi Taaven-muori.

»Kai maar Hely ja Kallu tulevat. Ei siitä Helyn naimisesta kuulu mitään», virkkoi voudin vaimo.

»Ei ikään.»

»Semmoista se niitten kauniitten on — maasta ei oteta ja taivaasta ei anneta.»

»Hm, niin aina, kyllä se niin on — ja kunpa ei vain olisi pahempaakin —»

»Mitä, muori, tarkoitatte? Oletteko tekin kuullut puhuttavan luutnantista?»

»Kyllähän siitä kaikki puhuvat — yhtenäähän tuo Seppälässä kulkee, nyt varsinkin, kun hän on virasta eron ottanut tullaksensa Kartanon isännäksi.»

»Tyttö rukka, joka on joutunut hänen viekoiteltavakseen! Kyllä niillä herroilla on niitä vehkeitä.»

Kyökkipiika tuli kutsumaan Taaven-muoria illalliselle, joten akkojen puheesta tuli loppu.

Seuraavana päivänä oli Kartanon pellolle kokoontunut koko joukko leikkuuväkeä, kirkonkylästä melkein joka talosta. Seppälästä oli Hely ja Kallu, pappilasta Hanna. Tyttö ei nyt ollenkaan ollut tyytyväinen, kun ei nähnyt Marttia leikkuuväen joukossa. »Miksi ei Martti tullut?» kysyi hän Helyltä.

»Siksi, että Kallu kehoitti häntä jäämään kotiin, jotta itse pääsisi.»

»Niin, täytyihän minun tulla, koska sinäkin tulit», vastasi Kallu.

»Ei sinun tule minuun mitään», intti Hely. »Minä olen missä minä olen, ole sinä missä sinä olet», ja heilutellen sirppiään hän meni Hannan kanssa toiselle saralle, jossa rupesivat ahkerasti leikkaamaan.

»Kuules, Hely», sanoi Hanna, »mitä sinä aina olet niin ynseä Kallua kohtaan? Hän sinusta pitää sentään kovin paljon.»

»Sitäpä koetan estää, kosk'en hänestä huoli», vastasi Hely.

»Miksi olet muuttunut?»

Hanna aikoi juuri ruveta Helyä nuhtelemaan, mutta samassa renkivouti heitä lähenei sanoen:

»Vai kahden te täällä leikkaatte. Jahka minä käsken kolmannenkin, kyllä näin leveälle saralle useampi tarvitaan. Seppälän Kallu, tule sinä kolmanneksi.»

»Kartanon Miina, tule sinä tänne», sanoi Hely. »Tehköön Kallu kykkäitä vain, emme me miesten kanssa kilpailemaan rupea.»

»Kas Helyä, jopa rupeaa voudin virkaa tekemään», viisasteli Kallu, »koska määrää, mihin kunkin pitää menemän».

»Niin, tiedänhän, että sinä kyllä pian meidät jälkeesi jättäisit.»

Kartanon Miina tuli kolmanneksi, ja tytöt rupesivat ahkerasti leikkaamaan, joten jättivät koko joukon luokoa sitelijöille. Vouti kulki toiselta saralta toiselle ja teki kykkäitä siellä ja täällä. Nyt hän pystyttämässä auttoi Kallua, mutta aikoi juuri mennä toisaalle taas, kun samassa Aksel luutnantti, joka Ahdon ja Pekon kanssa oli tullut vainiolle, lausui: »Noh vouti, näkyyhän työ hyvin joutuvan — eikö niin?»

»Kyllä. Jos nyt vain Jumala kaunista ilmaa pitää, niin saadaan illalla kamppiaiset.»

Hely katsoi taaksensa, hänen silmänsä kohtasivat luutnantin katseen — tyttö punastui ja rupesi jälleen kiivaasti leikkaamaan. Se oli silmänräpäyksen tapahtuma, mutta Kallu sen kuitenkin huomasi.

Ahto maisteri ja Pekko rupesivat nyt myöskin kykkäitä laittamaan, ja Ahto huusi luutnantille: »Aksel, kannä sinä sitomia, me pystytämme ne oikein kauniisti.»

Aksel otti kolme sitomaa kumpaiseenkin käteensä sanoen: »Tässä on, kas näin paljon minä tuon.»

Kallu teki samoin, ja tuodessaan sitomat herroille virkkoi hän ivallisesti: »Katsos poika voimia, sanoi suutari räätälille, kun hän silakkaa hännästä ilmaan nosti.»

Luutnantti ymmärsi kyllä, että Kallu tahtoi häntä ivata, mutta ei ollut sitä huomaavinaan, vaan läksi leikkaajien luo ja laski leikkiä tyttöjen kanssa. Kallu meni taas sitomia ottamaan aivan luutnantin läheltä ja laulaa hyräili:

»Ja minä poika se laulan vain, että metsät, vuoret ne kaikaa ja kaikaa. Ja kievarin Hely se kullaksein nyt piankin tulla taitaa.»

Luutnantti iski häneen vihaisen silmäyksen ja rupesi sitelemään, vaan huusi samassa Helylle: »Tuleppa, Hely, näyttämään, miten sidotaan, minä olen sen jo varsin unohtanut.»

Hely tuli ja hymyili niin, että kuopat poskissa oikein viehättäviltä näyttivät. Hän otti sitoman ja lausui: »Katsokaa nyt tarkkaan, näin sitä tehdään.»

»Koetetaanpa sitte», sanoi luutnantti ääneensä, mutta kuiskasi Helylle: »Torju pois luotasi tuo poika, minä en kärsi hänen laulujaan.»

»Mitä minä teen? Joka päivä hänelle sanon, etten hänestä huoli, mutta hän tekee kiusaa vain.»

Tämän sanottuaan hän taas riensi leikkaamaan. Kallu palasi sitomia ottamaan ja kulkiessaan luutnantin sivutse hyräili hän ikäänkuin itseksensä, mutta kuitenkin niin ääntevästi, että Aksel sen kuuli:

»Me emme kelpaa kilpailijoiksi korkeille herskapeille ja peille, On niitä kyllin röökinöitä herroille luutnanteille.»

Luutnantti ei ollut Kallun hyräilemistä kuulevinaan. Hän läksi kumppaniensa luo, jotka nauraa hiivistelivät Kallun laulua, ja sanoi Pekolle: »Mennään nyt edemmäksi katsomaan leikkuuväkeä.»

»Vaikka vain. Tule sinäkin, Ahto», vastasi Pekko.

»Kyllä», sanoi Ahto, »mutta mikä nyt on? Koko leikkuuväki seisoo sirpit kädessä eikä leikkaa, ja kaikki sitelijät, nuo poikanulikat ja tytönräppänät, juoksevat tuonne aidan päälle.»

»Katsokaa, tuolla menee Renkalan hääjoukko», sanoi pappilan Hanna. »Eveliina on täydessä morsiuspuvussa vielä. Pitävät kaksipuoliset häät. Hänet viedään nyt uuteen kotiin.»

»Kuka siinä ensimmäisenä ajaa?» kysyi vouti.

»Rovasti», vastasi Hanna, »ja sitte morsiuspari, sitte soittajat; katsokaas vain, heillä on pelimannit ja musikantit. Nuo muut ovat häävieraita.»

Hääjoukko ajoi aika vauhtia. Hevosia oli tätä matkaa varten jo viikkokausia jyväväellä tallissa syötetty. Pian he ennättivät Renkalan metsään, joten leikkuuväen ei sopinut heitä nähdä. »Kylästä heitä vielä näkisi», sanoi Mäkipään Kreeta.

»Mutta sinne ei nyt mennä», virkkoi vouti.

»He ei, ei sinne enää joutuisikaan», vastasi Kreeta, »mutta jos siellä olisi, niin paremmin näkisi kuin täällä. Rikkaan naimisen ehkä sai, tuo Eveliina.»

»Hyvät hyvissä kauppaa käyvät», sanoi toinen akka. »Rikas on Eveliinakin, mutta kuinka noissa varoissa sitte siunausta lienee — kovasti niitä on kiskomisella koottu.»

Ahto ja Pekko kuuntelivat vähän aikaa akkojen juttuja, vaan läksivät sitte luutnantin parissa Kartanoon, jättäen leikkuuväen, joka tuon pienen huvituksen jälkeen leikkasi taas ikäänkuin uusin voimin.

Pekko ei jäänyt katselemaan, miten kamppiaisia vietettiin, vaan läksi kotiin, sillä hän tahtoi olla Iirin seurassa sen vähäisen ajan, jona kasvattisisar vielä oli kotona. Hänen vuoksensa Pekko oikeastaan oli kotiin tullutkin, sillä muutaman päivän päästä Iirin jo piti lähtemän uutta kotiansa järjestämään.

Kun Pekko kotiin ennätti, oli lukkarin perhe juuri ruvennut päivälliselle, ja matami sanoi: »Tule syömään, et suinkaan sinä ruokaa ole saanut, koska jo kotiin tulit.»

»Kyllä saanut olisin», vastasi Pekko, »mutta en tahtonut viipyä. Ahto sinne jäi.»

»Oliko paljo leikkuuväkeä saatu kokoon?»

»Oli siellä niitä niin paljo, että vouti sanoi kamppiaiset saatavan jo tänään.»

»Vai niin! Keitä kaikkia siellä olikaan?»

»En minä heistä tiedä. Kyllä vainiolla kävimme, mutta en minä heitä kaikkia katsonut.»

»Oliko Hely?» kysyi Iiri.

»Oli, ja Kallu myöskin.»

»Sepä hyvä, että Kallukin oli.»

»Hm — En usko, että Helystä ja Kallusta koskaan paria tulee», sanoi Pekko.

»Kai maar se nyt sikseen jää, jos hän Iirin kanssa lähtee R:n pitäjään, kuten tässä tuumittu on», sanoi matami, »mutta minä epäilen, että Hely suostuu. Hän ei vastannut juuri mitään silloin, kun siitä täällä meidän kesken oli puhetta.»

»Minä haluan häntä mukaani», sanoi Iiri. »Täti, pyydetään hänet tänne huomenna, että saamme asiasta selvän.»

»Pyydetään vain. Mutta ei Seppälän emäntä hänestä luovu ennen pyhäinpäivää, ja senpä vuoksi olenkin päättänyt, että Leena nyt ensin menee kanssasi. Onhan Seppälän emäntä sentään ollut niin hyvä Helylle, ettei häntä auta väkisin sieltä tahtoa.»

»Mutta täti, onhan täti itse sanonut, että Helyllä siellä Seppälässä on monta vaaraa. Minä tahdon hänet pois; huomenna menen itse puhumaan asiasta emännälle, eikä hän voi kieltää, kun oikein häntä pyydän Helyä laskemaan.»

»Mene vain, mutta kyllä se turhaa on, ei emäntä häntä laske, en luulekaan.»

Seuraavana päivänä Iiri meni Seppälään. Emäntä tuli ystävällisesti Iiriä vastaan, pyytäen häntä saliin istumaan. Mutta kun Iiri alkoi kertoa asiaansa, kävi emäntä vakavaksi ja vastasi: »Ettehän nyt kuitenkaan saata vaatia, että minä tytön antaisin pois kiireimmällä työnajalla.»

»Enhän sitä vaatia saata», sanoi Iiri, »mutta kyllä häntä kovin haluaisin luokseni, ja toinen tietysti sijaan toimitettaisiin.»

»Saahan niitä toisia sijaan, mutta ei tähän aikaan. Jos häntä väkisin tahdotaan, niin menkään pyhäinpäivästä. En häntä silloinkaan halusta anna, mutta poismenoansa hän on puhunut, ja parempi sitte, että menee sisarensa luo kuin mihinkään muualle.»

Hely tuli sisälle, ja emäntä kertoi heti, että Iiri oli Helyä pyytämässä mukaansa R:n pitäjään. »Mutta en minä suostunut laskemaan sinua, ennenkuin marraskuun ensi päivästä, ja silloinkin hyvin vastahakoisesti.»

»Eihän täältä hyvin joutuisikaan; vaikka kyllä se tosi on, että tästä mataminkin kanssa oli puhetta, mutta enhän minä silloin tietänyt mitään vastata. Muuten itsekseni olen tuumannutkin lähteä muualle pyhäinpäivästä, mutta jos menen, niin lähden sitte kerrassaan oikein kauas.»

»Mitä tuumaat? Totta sinä minun luokseni tulet!« huudahti Iiri. »Johan se aikaa on päätetty!«

»En niinä mitään ole päättänyt. Kyllä se on tosi, että edemmäksi tahtoisin — mutta saadaanhan siitä vielä keskustella; eipä tuosta nyt kuitenkaan mitään tule.«

»Koska molemmin näytätte olevan asiaa vastaan, niin enhän minä sinua väkisin saa«, sanoi Iiri lähtien surumielisenä pois.

Iirin mentyä Hely riensi kestikievarihuoneita siivoamaan. Päästyänsä yksinäisyyteen rupesi hän katkerasti itkemään, sanoen itseksensä: »Oi jospa voisin lähteä pois, kauas pois, jonnekin, missä en ikänä häntä tapaisi enkä hänestä kuulisi! Iirille en mene; sinne hän kyllä tulee sukulaistensa luo. Mutta kykenenkö lähtemään minnekään? Voinko olla häntä näkemättä? Pyhäinpäivään on vielä monta viikkoa, sittepä nähdään — —«

Hän tuli nyt levollisemmaksi, mutta pyyhkiellessään tomuja pöydältä ja ikkunoilta muistui hänen mieleensä, että äiti-vainaja oli usein sanonut: »Mitä tänään voit tehdä, älä jätä sitä huomiseksi —« ja nuo sanat nyt yhäti kaikuivat hänen korvissaan. »Vaen eipä se emäntäkään laskenut menemään.« Tällä ajatuksella hän taas lohdutteli itseään, mutta yhäti äiti-vainajan sanat nyt vain ahdistivat häntä — miksikä lienevätkään tulleet aina mieleen? Vähitellen ne kuitenkin jokapäiväisen elämän tohinassa ja kohinassa haihtuivat mielestä.

KAHDESTOISTA LUKU

Oli lokakuun keskiväli. Lehdet kellastuneina putoilivat puista; tuuli lennätteli niitä sinne tänne. Iiri oli jo poissa uudessa kodissaan, mutta Hely vielä Seppälässä. Tuolla hän juuri tuli, sanko kädessä, vettä hakemaan. Ennätettyään kaivolle istahti hän kannelle ja katsoi etsivästi Kartanon hakaa kohti, vaan huokasi sitte syvään ja rupesi hiljaksen vettä vinttaamaan. Pappilasta päin tuli miehinen henkilö kävellen. Hely ei häntä huomannut, mutta mies näkyi hämäränkin lävitse tuntevan Helyn, sillä hän puhui itseksen: »Harmillista, tuossa hän on! Tyhmä olin, kun en mennyt vainiopolkua, mutta siellä on niin paljo lokaa, etten viitsinyt. Mitäpä hänelle nyt sanon — noh, sama se! En ole millänikään, se ehkä on parasta?«

Vasta kun mies tuli lähelle, huomasi Hely hänet ja silmänsä säihkyivät. Hän katsoi suoraan tulijaan, lausuen: »Joko vihdoinkin luutnantti tulee? Minä olen teitä odottanut kuten ennen, ja enemmänkin, koska en ole ymmärtänyt, miksi näin kauan olette ollut poissa näkyvistäni, te, joka kuitenkin olette vakuuttanut, että minä olen teille kalliimpi kuin kaikki ylhäiset naiset!«

»No niin, mutta minulla on näihin aikoihin ollut, paljo toimia, sillä minä lähden Ruotsiin.«

»Ruotsiin! Vai niin — ja aiotte mennä sanomatta minulle mitään! Tiedättekö, että nämä viikot ovat olleet hirveät, koska en tietänyt, miksi ette enää tullut, en tietänyt, olitteko petturi vai ei. Nyt sen kyllä näen, että olette minut unhottanut.«

»Niin, tietysti. Enhän täällä nyt enää voi leikkiä laskea, kun menen muualle.«

»Leikkiä laskea — se on hirveätä! Ja minä rakastin teitä niin, että unohdin oikean tien! Jospa edes olisitte sanonut minulle suoraan: 'Minä ylenkatson sinua, minä en saata sinua rakastaa enää — meistä siis täytyy tulla ero —' silloin olisin ollut paljon onnellisempi, sillä minä en olisi tuhlaannut rakkauttani petturiin; olisin voinut kunnioittaa teitä kuten rehellistä, suoraa ihmistä.«

»Kuinka sinä, huutotyttö, saatoit ajatella, että minä, jalosukuinen nuorukainen, olisin sinusta huolinut?« sanoi luutnantti. Kevytmielisesti lisäsi hän vielä: »Ja onhan sinulla sitäpaitsi sulhanen — tuo Kallu — ota hänet.«

»Jota vaaditte minua torjumaan luotani —« vastasi Hely. »Kallu on minulle liian hyvä, ja te olette tosiaan liian *huono*. Teidän *jaloa* omaatuntoanne minä en *huutotyttönäkään* tahtoisi omistaa! — Menkää! En tahdo poluillanne milloinkaan tiellenne tulla!« Näin sanoen Hely läksi kotiin kulkemaan.

»Tuo tyttö tosiaankin saattaisi olla jokin muu kuin kestikievarityttö — hän ei ollut noblessia vailla. — Mutta hän on nähnyt hienoja matkustavaisia — ja hänellä on hyvä äly, joten osaa matkia sivistyneitä. Hauskaa vain, että nyt pääsen matkustamaan pois.« Näin mieltien luutnantti läksi kotiin jotenkin tyytyväisenä. Mutta Hely ei ollut levollinen, hänen sydämensä tuskaili kuten myrskyssä meri. »Oi, jospa aikoja sitte olisin lähtenyt kauas täältä!« ajatteli hän, ja samassa muistui hänen mieleensä jälleen

nuo unohtetut sanat: »Mitä tänään voit tehdä, älä jätä sitä huomiseksi». Hän oli jättänyt, sen hän nyt liian myöhään ymmärsi. »Mutta pois täältä tahdon!» sanoi hän itsekseen, »ja oikein kauas, jotta kaikki entiset tuttavani unohtaisivat *huutotyttö*, niinkuin *häinkin* minut unohti.»

Näin miettiessään oli tyttö ehtinyt kotiin. Matkustavaisia oli pihassa, ja kestikievarityttöä huudettiin. Jospa hän tänä iltana edes olisi päässyt aikanaan levolle, saanut rauhassa itkeä sorretun kyyneleet — mutta ei ollut aikaa — Matkustavaiset ihmettelivät tytön tyhmyyttä, sillä he kun pysyivät teetä, saivat lämmitettyä maitoa, ja kun vihdoinkin saivat teetä, oli sokeri unohdettu j. n. e. Hajamielisyyttä ilmaantui hänessä tuon tuostakin. Kun hän vihdoinkin levolle pääsi, ei uni häntä virkistävään helmaansa ottanut; kyyneleet ainoastaan huojensivat hänen raskaasti huokailevaa rintaansa.

Tämmöisiä unettomia öitä Helyllä oli tästä lähtein useasti, eivätkä ne olleet jälkiä jättämättä. Hänen kukoistavat poskensa kalpenivat, joten vieraat ihmiset jo kuiskailivat yhtä ja toista, vaikka omaiset eivät mitään huomanneet.

Lokakuu rupesi loppuun kulumaan, ja Helyn täytyi käydä lukkarilla ilmoittamassa, ettei hän Iirin luo lähtisikään. Tämä oli hänelle vaikea tehtävä, mutta mennä täytyi.

Matami istui kamarissaan, kun Hely tuli sisälle. »Kuka kyökkiin tuli, onko se Manta?» huusi matami. Manta oli nuori kasvava tyttö, joka nyt oli matamilla Leenan sijassa.

»Minä se vain olen», vastasi Hely ja astui samassa matamin huoneeseen.

»Hely! No sepä hyvin sopi. Olin juuri aikonut lähettää Mantan sinua kutsumaan tänne. Koska aiot lähteä Iirin luo?»

Hely yskähti, mutta sanoi sitte vakavasti: »Minä tulin varta vasten sanomaan, etten lähde Iirille. Olen päättänyt toisin. Minä menen Helsinkiin.»

»Helsinkiin? Mitä se semmoinen on? Totta sinä sisesi luo mieluummin menet. Mitä Iirikin tuommoisesta sanoo!»

»Mitäpä hän siitä sanoo — ei suinkaan hän minusta suurta väliä pidä. Me olemme saaneet niin erilaisen kasvatuksen, ettei hänellä minusta mitään hauskuutta ole.»

»Mitä tuolla tavalla puhut? Eikö Iiri sinulle aina ole osottanut sisarellista sydäntä?»

»No on, mutta hänen piiakseen minä kuitenkin tulisin, enhän minä muuksi kelpaisi.»

»Ei sinulla siellä mitään kovempia töitä olisi. Hän hoitaa koulua, ja sinä hoitaisit hänen pientä talouttaan.»

»En, kyllä minä Helsinkiin menen. Jo minä siitä Iirillekin syksyllä puhuin.»

»Menet sinne vieraisiin oloihin! Mitäs ajattelet?»

»Entäpä tätä sitte — Mitä minun väliä on — olenhan huutotyttö vain», sanoi Hely katkerasti.

»Mihin sinä siellä sitte menet?»

»Kyllä minulla paikka on. Kartanon Loviisa, joka muutama vuosi takaperin muutti Helsinkiin ja joutui siellä naimisiin työmies Niemelle, on minulle paikan hankkinut. Puoleksi vuotta vain olen sitoutunut, jotta sitte olen vapaa menemään muualle. Loviisan luo myöskin pääsisin. Hän leipoo myydäkseen ja sanoi, että minä, jos tahtoisin, pääsisin hänen kanssansa yhteen puulaakiin. Mutta kyllä minä sentään, nyt ensin ainakin, menen palvelukseen.»

»On tuo vain hullua. Kun ei se meidän pappakaan ole kotona, että häinkin sinua kieltäisi.»

»Suotta se kieltäminen olisi, kyllä minä kuitenkin lähden, ei se enää auta.»

»Aina sinä olet oman pääsi pitänyt. Mene sitte, minne matkasi vie.»

»Niin kyllä — minne matkani vie —» vastasi Hely surullisesti. Sitte hän sanoi jäähyväiset ja läksi kotiin.

Kotiin tultuaan pyysi hän, että emäntä antaisi hänelle päästökirjan.

»Menetkö sinä nyt tosiaankin Helsinkiin?» kysyi emäntä.

»Menen.»

»Olisit jäänyt tänne vain.»

»En, se ei sovi, minä olen jo kauan tuumannut tätä matkaa ja nyt minä lähdän.»

Emäntä meni toimittamaan Helylle päästötodistusta ja sanoi isännän kamarista palattuun: »Tässä se nyt on, ja hyväksi se tehtiin.» Ja hyvä se olikin — sellainen kuin kelvollisille palkollisille tavallisesti annetaan. Siinä mainittiin, että hän oli uskollinen ja siivo käytöksessään sekä oli tehnyt työnsä kaikin puolin isäntäväkensä mieliksi.

Hely katsoi paperiliuskaan ja sanoi: »On tämä minulle liiankin hyvä.» Hänellä oli nyt matkaansa varten kaikki, mitä tarvitsi. Muutaman päivän kuluttua hänen jo täytyi jättää syntymäpitäjänsä. Pyhänä hän kävi rippikirkossa ja jumalanpalveluksen jälkeen äitinsä haudalla. Siinä hän itki, itki niin, kuten langennut ihmislapsi, joka tietää, että Kristuksen veri ainoastaan voi hänet puhtaaksi saattaa.

Viimeisenä päivänä, jonka Hely oli kotona, meni hän Martin kanssa lukkarin väelle ja pappilan Hannalle hyvästi-sanomaan. Martti oli päässyt oppilaaksi Mustialaan ja oli nyt myöskin lähtevä pois Seppälästä. Hän siis tahtoi sitä ennen vielä viimeisen kerran tavata morsiantaan.

Lukkari ja matami olivat pahoillaan Helyn lähdöstä, mutta mitä he siihen saattoivat tehdä. Matami vain oli kirjoittanut Iirille asiasta ja käskenyt hänen pitää Leenan vastaiseksi, kunnes saisi sieltä pitäjältä sopivan palvelijan.

»Millä tavoin sinä nyt lähdet Helsinkiin?» kysyi matami Helyltä.

»Martti tulee minua saattamaan Hämeenlinnaan ja siellä sitte eroamme; Martti lähtee hevosella Mustialaan ja minä junalla Helsinkiin.»

»Kyllä sekin kurjaa on, se junalla meneminen; kun hevosella lähtee, niin tietäähän, missä on, mutta junalla — siellä istutaan kuin vankikopissa, eikä kukaan kuule, jos huudan tahi kirkaisen.»

»Ei siellä kirkua tarvitsekaan», sanoi Martti. »Siellä istuu kuin vörmaakissa vain.»

»Meidän tarvitsee jo mennä», muistutti Hely.

»Sinä lähdet nyt niin kauas», sanoi matami, »ettemme tiedä, koska sinut näemme. Kunpa edes joskus saisimme sinusta tietoa.»

»Kyllä ne piikatyöt pian unohtuvat, mitäpä meistä muistettavaa on», vastasi Hely katkerasti. Mutta lukkari lausui:

»Tulee lohikin takaisin sinne, missä se elämänsä on alkanut, ja niinpä ihminenkin. Hänen sydämensä vaatii häntä takaisin kerran vielä näkemään niitä seutuja, joissa hän viattomuutensa päivät on viettänyt.»

Hely ei puhunut mitään. Suuret kyneleet vain vierivät hiljakseen hänen silmistänsä. He sanoivat nyt hyvästi ja läksivät pappilaan. Siellä eivät kauan viipyneet. Hanna tuli heitä saattamaan aina lähelle kylää.

Kun kotiin tulivat, seisoi Kallu pihalla. Juuri kun Martti ja Hely läksivät hänen sivutsensa, sanoi Kallu: »Hely, minulla on sinun kanssasi puhuttavaa, jää tänne.»

»No mitä sitte?» kysyi Hely. »Mitä nyt tahdot sanoa?»

Martti meni tupaan, kun Hely jäi Kallun puheille. »Minä tahdon vielä kerran sanoa sinulle, Hely: älä lähe pois, jää tänne ja tule minun vaimokseni. Minä koettaisin, niin kauan kuin elän, tehdä sinun elämäsi niin keveäksi kuin mahdollista, ja minä tunnen, että voimani kasvaisivat kahdenkertaisiksi, jos sinut saisin. Miksikä sinä minua ylenkatsot?»

»Ylenkatsonko? — Ei, Kallu hyvä, en milloinkaan, mutta olin ynseä sinulle sen vuoksi, etten tahtonut sinua pettää — tahdoin näyttää, etten ymmärtänyt panna tarpeeksi arvoa sinun rakkauteesi.»

»Mutta nyt! Hely! — —»

»Älä pety, Kallu! Nyt on se myöhäistä. Sinä olet liian hyvä minulle. Ylenkatso sinä minua.»

»Voi Hely! Hely!» sanoi Kallu kalveten ja läksi kiireesti pois kievaritupaan. Siellä hän istui ääneti pitkän hetken puhumatta kenellekään mitään. Vähäisen ajan perästä lähti hän menemään ovea kohti, ja Martti, joka rahilla venyi, huusi hänelle:

»Kallu! Mihinkä menet?» Mutta Kallu ei vastannut mitään, vaan lähti ulos ovesta. Tuokion ajan kuluttua hän tuli takaisin, kantaen kainalossaan kahta puolentuopin pulloa. Hän tuli oikoiseen Martin

luo, huutaen lujasti:

»Juo, poika, nyt sitä pitää juotaman!» Hän tarjosi Martille toisen pullon ja otti itse aika kulauksen toisesta.

»Mitä tällä tarkoitat, Kallu?» kysyi Martti. »Oletko hullu?»

»En, vaan ehkä vasta tulen hulluksi», vastasi Kallu, »mutta juo, ei tässä muuten elää jaksa. *Sinun* ja *minun* täytyy juoda —» ja hän otti taas kulauksen, lisäten: »Mutta tuon kolmannen — meri hänet nielkään hänen Ruotsinmatkallaan! Vaan meri olisi liian hyvä hauta hänelle. Etkö sinä juo? Tähän asti olen sinua varjellut viinanmyrkystä ja itseäni myöskin, mutta nyt sitä juodaan. Hei! Näin vain!» — Hän aikoi juuri taas viedä pullon suunsa lähelle, mutta samassa Martti pauskasi ne molemmat maahan, niin että viina virtaili pitkin lattiaa. »Poika riivattu, mitä sinä teit!» huusi Kallu.

»Varjelin nyt vuorostani sinua, kuten sinä ennen minua, kun kyytimies tyrkytti minulle viinaa pullostansa», vastasi Martti aivan levollisesti.

»Mutta minä en jaksa elää, jollen juo; sinä et tiedä, mitä minä tänään olen saanut kärsiä.»

»Ehkä tiedänkin, ehkä en, mutta sen tiedän kuitenkin, että se ihminen ei ole onnettomin, jolla on luotettava ystävä, ja jonka sydäntä ei mikään rikos raskauta.»

»Niin, tiedän minä yhden, joka kärsii enemmän kuin minä. Kuules, Martti, minä en toiste maista viinaa. Minä voin kärsiä.»

»Se on oikein! Kärsi sinä, tottahan haava joskus parantuu. Heikko vain kärsimyksensä viinaan upottaa.» Martti otti lasinpalat lattialta ja vei ne ulos. Takaisin palattuaan kehoitti hän Kallua illalliselle.

»En jaksa syödä», vastasi Kallu.

»Tule kumminkin näön vuoksi ja ole jotakin syövinäsi.»

»En viitsi. Sano, etten voinut hyvin, minä panen maata; tuo viina rupeaa menemään päähäni.»

Martti meni yksin, ja kun Kallua kaivattiin, sanoi hän, kuten Kallu oli käskenyt.

Seuraavana päivänä jo varahin aamulla olivat Hely ja Martti valmiit lähtemään. Kun Hely Kallulle jäähyväiset sanoi, olivat molemmat kovin kalpeat, eikä Kallu sydämessään tuntenut mitään vihan tunnetta, ainoastaan syvä suru kuvautui hänen kasvoissaan. Aavistiko hän, että tämä ehkä oli viimeinen kerta, jolloin he toisilleen hyvästi sanoivat? Tuommoinen hetki aina on anteeksiantamuksen hetki.

Martti ja Hely läksivät Hämeenlinnaan; siellä he olivat yötä, ja aamulla Hely lähti asemalle, mennäksensä Helsinkiin. Martti oli häntä saattamassa. Näyttipä siltä, kuin Martilla olisi ollut jotakin sanottavaa sisarellensa. Hän yskähti ja aukaisi jo puoleksi suunsa, mutta aina vain sanat jäivät sanomatta. Vihdoin kuitenkin, kun jo ensi kerran soitettiin, Martti puheeseen pääsi, vaikka hänen äänensä, joka tavallisesti erittäin tyveneltä kuului, nyt värähteli vähäsen. Hän lausui: »Jos sinä, Hely, joskus apuani tarvitset, — eihän ihminen tiedä, mitä tapahtuu, — niin muista se, että minulla aina sinua kohtaan on veljen sydän. Jos minulla on leipää, vaikka vähänkin, niin riittää siitä aina osa sinullekin.»

Hely puristi veljensä kättä — kello soi, juna vihelsi ja Hely meni vaunuun. Hetkinen vielä, ja juna lähti, vieden Helyn muassaan. Martti läksi takaisin kaupunkiin ja sieltä sitte heti matkustamaan Mustialaan.

Näin Antin-Liisan lapset eli huutolaiset kukin joutuivat eri haaralle, uusia kohtaloita koettelemaan.

YHDEKSÄSTOISTA LUKU

Vähän enemmän kuin vuosi oli kulunut vastakerrotuista tapauksista, kun eräs nuori, kalpea nainen seisoi Helsingin kauppatorin ääressä happamia pehmeitä leipiä myymässä. Hän odotti levottomasti, että ostajia ilmaantuisi, mutta myyjiä oli paljon. Ilma oli kylmä, harmaa kostea sumu verhosi kaupunkia. Nainen, joka leipää myi, näkyi käyvän yhä levottomammaksi, mutta vihdoin tuli joukko työmiehiä, jotka ostivat, mitä hänellä sillä kertaa myytävänä oli. Nyt nainen huokeasti veti tyhjät kopat käsirattaissaan torilta pois. Kiireesti hän astuskeli, vaan matkaa yhä kesti vain, sillä hän asui Vinkkelikadun varrella. Tultuaan erään rappeutuneen talon kohdalle, poikkesi hän pihaan, vei rattaat vanhaan vajaan ja riensi sitte peräpihalla olevan matalan rakennuksen portaita ylös. Huone, johon hän tuli, oli jotenkin iso,

lautaseinällä kahtia jaettu leivintupa. Levottoman kiihkeästi nainen avasi oven, joka vei lautaseinän toiselle puolelle, ja tultuansa tuohon vähäiseen huoneeseen, muuttui hänen muotonsa nähtävästi. Hänen huulensa hymyilivät ja silmänsä katselivat erinomaisen lempeästi huoneessa olevaa kätkyttä kohti, jossa viiden kuukauden vanha poika nukkui.

»Jumalan kiitos, hän nukkuu vielä», lausui nainen ja lisäsi: »Mutta yksin ovat hänet jättäneet taas; Mauri raukka, jos olisit herännyt — Kyllä niitä leipiä paistaisin — mutta se myyminen, kun täytyy lapsensa jättää, se on mitä ikävintä.» Näin hän puhui itseksensä, hiipi sitte hiljaa ulos ovesta ja aukaisi jälleen toisen oven, joka vei leipomohuoneen rinnalla olevaan kamariin. Siellä oli vaimo ja kolme lasta. Vaimo istui pöydän ääressä syöttäen pienimmälle lapsellensa velliä, ja kun lapsi oli lusikasta vähän maistanut, vei äiti aina lopun omaan suuhunsa. Tätä hän jatkoi, kunnes sekä lapsen että hänen oma vatsansa oli täynnä, ja olisi kenties jatkanut siksi, että vähän liikaakin olisivat saaneet, ellei äsken mainittu nainen olisi tullut sisään juuri parahiksi.

»Kas sinäkö, Hely, sieltä tulit. Ajattelin, kuka siellä kävi —»

»Niin minä, ja tässä on rahat», sanoi Hely ja laski ne pöydälle. »Kauan sain seisoa tänään, ennenkuin leivät ostettiin, mutta sitte vihdoinkin tuli joukko työmiehiä, jotka ottivat kaikki. Olin jo kovin levoton Maurista, mutta poika nukkui vielä. Kyllä on surkeaa, kun täytyy jättää lapsi yksin tuohon kylmään koppeloon. Lupasit kuitenkin sillä aikaa, kuin poissa olin, antaa hänen maata täällä.»

»Ei hänellä hätää ollut, koska nukkui.»

»Entä jos olisi herännyt?»

»Kyllä häntä katsomaan olisin mennyt.»

Hely pudisti päätään ja aikoi mennä pois, mutta vaimo otti kaapista kaksi leipää ja antoi ne hänelle lausuen: »Tässä on leivät, ne pitää sinun vielä saaman, niinhän olemme suostuneet.»

»Niin olemme», vastasi Hely; hän otti leivät ja meni jälleen lapsensa luo, joka heräsi juuri ja närähteli. Äiti viihdytteli häntä vähän aikaa, ja pienokainen alkoi hymyillä hänelle. »Voi lapsi raukka, millainen lienee sinunkin kohtalosi maailmassa», sanoi Hely, ja kyneleet rupesivat kuumina vierimään hänen poskillensa. Vähitellen ne kuitenkin jälleen kuivuivat, kun lapsi iloisesti liverteli.

Tunnin verran hän oli pitänyt lastansa sylissänsä, kun kuuli ulko-oven narahtelevan. Hän laski kätkeyn lapsen ja meni leivintupaan. Eräs nuori tyttö seiso i oven suussa ja kysyi: »Asuuko täällä Loviisa Niemi, joka on ilmoittanut ottavansa pyykkiä pestäväksi?»

»Asuu», vastasi Hely.

»Minä toin tänne vaatteita pestäväksi», virkkoi tyttö.

»Kenenkä ne ovat?»

»Neiti Aatelin. Hän sanoi Niemen Loviisan ennen palvelleen hänen kodissaan.»

»Kummallinen sattumus!» ajatteli Hely itsekseen. »Onni, että panin ilmoituksen alle Loviisan nimen.» Sitte hän kysyi: »Onko täällä muita kuin neiti?»

»On everstinna ja luutnanttikin. He tulivat neitiä noutamaan, hän kun on koko syksypuolen ollut tohtorin hoidettavana. Neiti on ollut kovin sairaaloinen, mutta nyt on hän kuitenkin parempi.»

Hely meni viereiseen huoneeseen ja ilmoitti Loviisa Niemelle, mitä tyttö oli puhunut. Hän oli niin kalpea, että Loviisa luuli hänen sairastuneen. »Mene sinä antamaan kuitti, että olet ottanut vaatteet pestäväksi», sanoi Hely. »Anna nyt vain kaiken käydä sinun nimessäsi.»

Loviisa kirjoitti kuitin ja meni juttelemaan tytön kanssa sekä käski hänen viedä terveisiä röökinälle, mutta Hely riensi omaan huoneeseensa lapsensa luo.

»Kukas tuo on, joka tässä ensin oli?» kysyi tyttö Loviisalta.

»Se on kotipuoleltani eräs nainen, jolla on lapsi», vastasi Loviisa.

»Hän auttaa minua ja saa siitä vapaan asunnon.»

»Minäkin olen jo näin kauan tässä jutellut», sanoi tyttö, »ehkä jo kaivataan kotona. Jään taas ilman paikkaa, kun neiti lähtee pois; pestasivat minut ainoastaan siksi aikaa, kuin hän on täällä. Mutta kyllä niitä paikkoja aina saa. Hyvästi nyt!» Ja puheli tyttö läksi vihdoinkin.

Loviisa kurkisti lautaovesta sisälle ja sanoi: »Aina sinä itket, Hely.

Mitä se itkemisestä paranee?»

Hely ei puhunut mitään, vaan rupesi tuutimaan lastansa. Mutta kun Loviisa aikoi mennä pois, sanoi hän: »Minä en kykene noita vaatteita pesemään. Ota sinä, Loviisa, kokonaan tuo työ tehtäväksesi, kyllä minä tuon vettä ja katson lapset.»

»Sinä nyt olet kummallinen — mikä siinä on, ettet näitä pestä tahdo?»

»Minä en niihin koske, sillä minä repisin ne palasiksi», sanoi Hely. »En missään tekemisessä tahdo olla sen suvun kanssa.»

»Vai niin — — kyllähän minäkin ne pesen», vastasi Loviisa ja meni panemaan pyykkiä alkuun, ajatellen itseksensä: »Hm — siinä näkyy olevan joku salainen syy — —»

Hely toi vettä ja hoiti Loviisan lapsia. Kaikkeen hän joutui, ja pitkästi sitä päivää kestikin. Illalla hän valmisti ruokaa siksi, kuin Loviisan mies työstä palasi, ja teki kaikki oikein innolla, aivan kiitollisuudesta Loviisaa kohtaan, joka otti vaatteet yksin pestäkseen.

Myöhään illalla, kun jo pyykki oli pestynä ja Niemi perheineen nukkui syvässä unessa, istui Hely vielä valveilla vuoteensa ääressä. Lamppu oli sammutettu, kova tuuli pilviä ajellen raivosi ulkona, mutta täysikuu, joka ei sortunuttakaan hylkää, pilkisti pilvien välistä valaisten lempeällä valollaan huonetta. Lapsi oli koko illan ollut levoton, mutta nyt hän nukkui, ja Hely hänelle hiljakseen laulaa hyräili:

Tuu, tuu, tuutiluu, nuku lapsi kultanen! Äiti istuu valvoen, suru sydämessä.

Tuu, tuu, tuutiluu.
Eikä tule unikaan
helmahansa ottamaan,
suomaan lievitystä.

Tuu, tuu, tuutiluu,
kylmä on mun kotisen'.
Nuku, lapsi kultanen,
vaikka tuuli vinkuu.

Tuu, tuu, tuutiluu,
myrsky raivoo ulkona,
suru äidin rinnassa
viiltelee ja polttaa.

Tuu, tuu, tuutiluu.
Eipä tahra katuen,
virtaillessa kyynelten,
langenneesta poistu.

Tuu, tuu, tuutiluu,
nuku, lapsi viaton!
Valvehella äiti on,
uupuu murenesta.

Tuu, tuu, tuutiluu. Vaan kun avaat silmäsi, silloin hetkeks' talttuvi kaikki mustat murheet.

Näin hän lauloi sydämensä surusta, ja katumuksen kyneleet huojensivat hänen sydäntänsä. Hän katseli kätkyessä nukkuvaa poikaansa ja rukoili Jumalaa, ettei viaton lapsi saisi kärsiä äitinsä pahojen tekojen tähden. »Herra Jumala», rukoili hän, »rankaise minua, mutta johda tätä lasta ja poista kaikki loukkauskivet hänen poluiltaan.» Näin rukoiltuansa hän vihdoin sai rauhan. Hän otti lapsen viereensä ja nukkui. Tuuli vinkui, kuukin jo oli varsin pilviin peittynyt, ja lunta tuiskusi, mutta pieni Mauri nukkui äitinsä vieressä, ja siinä oli hänen lämmin, vaikka huone olikin kylmä. Ja taivaallinen Isä valvoi isättömän vuoteen ääressä.

KAHDESKYMMENES LUKU

Kolmatta vuotta oli Iiri ollut opettajattarena R:n pitäjässä ja viihtyi oikein hyvin. Hän oli jo saanut paljon ystäviä kansan keskuudestakin. Monessa sivistyneessä talonpoikaisperheessä hän oli tullut tutuksi ja koetti näitä innostuttaa siihen tuumaan, joka oli hänen lempiunelmansa, nimittäin että pitäjään saataisiin turvattomain lasten koti. Iiri oli pannut toimeen ompeluseuran, jossa ommeltiin kaikenmoisia töitä, sekä pienempiä että suurempia. Työt pantiin voitoiksi arpajaisiin ja tulot korkoja kasvamaan tuota kotia varten. Mutta rahat karttuivat hitaasti, eikä hänen innokas luonteensa malttanut odottaa. Jokin keino täytyi keksiä, jolla pikemmin päästäisiin perille. Hän oli monessa talonpoikaisperheessä ehdotellut, että isännät antaisivat hirsii metsistään, jos hän saisi jonkun lahjoittamaan maapalstan lastenkotia varten. Mutta isännät vastasivat: »Tokkohan tuosta mitään syntynee? Mitähän Ihalan patruuna sanoo?»

Iirin oli vaikea mennä Ihalaan tästä asiasta juttelemaan, mutta mennä täytyi. Iltapuolella, kun lapset olivat päässeet koulusta, läksi Iiri vanhan neiti Jopen luo, josta hän oli saanut hyvän ystävän ja neuvonantajan.

»Hyvää päivää, täti kulta!» sanoi Iiri tullessaan neidin huoneeseen. »Jaksatteko lähteä kanssani kartanoon? Minun täytyisi mennä sinne patruunen kanssa puhumaan tuosta lastenkodista, sillä tahtoisinpa asiat selvälle ja varmalle kannalle, ennenkuin lukukausi loppuu ja minä taas lähdän pois.»

»Kyllä tulen. Sinä olet alkanut hyvän työn; luota Jumalaan, kyllä hän työllesi siunauksen antaa», sanoi neiti Joppe ja lähti menemään Iirin mukana Ihalaan. Patrunessa tuli ystävällisesti vastaan ja kutsui heidät omaan kamariinsa. Täällä Iiri tunsu itsensä rohkeammaksi kuin vierashuoneissa, ja kun patruuna tuli sisälle, sanoi hän ujostelematta:

»Olipa hyvä, että patruuna oli kotona, sillä patruunalle minulla nyt oikeastaan on asiaa.»

»Vai niin. Puuttuuko koulusta jotakin?»

»Ei, kyllä siellä kaikki on hyvin, mutta minä olen ajatellut toista puutetta, nimittäin orpojen kotia. Sellainen tarvittaisiin, sillä ikävää on, että orpolapset pannaan huudolle. Meidän ompeluseuramme on sitä tarvetta varten jo koonnut 3000 markkaa ja voi yhä edelleenkin koota. Nyt olen tuumannut pyytää, että talonmestajat kukin antaisivat tulevana talvena hirsii niin paljon, että saataisiin koti rakennetuksi. Minä olen monelle jo puhunutkin asiasta, mutta olen aina saanut vastaukseksi: 'Mitähän Ihalan patruuna tuosta sanoo?' Tästä olen havainnut, että täytyy olla mahtavampia ihmisiä kuin minä tätä asiaa puoltamassa, ja nyt tahdon pyytää, että patruuna, jolla on suuri maatila, antaisi sen verran maata, kuin kotia varten tarvitaan, jotta saisin isännille sanoa patruunankin tätä asiaa suosivan.»

»Eivätköhän nuo tuumat vielä liene liian aikaisia, koska ei enemmän rahaa ole koossa. Tyhjät seinät eivät köyhiä elätä.»

»Tietysti ne rahat, jotka maksetaan huutolaisten puolesta, annettaisiin orpojen kotiin — ja kun monta on yhdessä, tulevat he sentään toimeen vähilläkin varoilla.»

»Mikä hyöty siitä sitte kunnalle on, koska sen täytyy sama maksaa?»

»Ei kunnalle, mutta lapsille», vastasi neiti Joppe.

»Älkää sanoko sitä!» virkkoi Iiri. »Eikö kunnilla olisi hyötyä siitä, että lapsista kasvatetaan kelpollisia ihmisiä — kuten toivottavasti tapahtuu, jos saavat kasvaa kodissa, jossa heistä pidetään huolta. He eivät tunne itseänsä orvoiksi, he ovat veljiä ja sisaria yhdessä kodissa, ja heillä on yhteinen äiti, joka heistä kaikista huolen pitää. Mutta huutolaisina heitetään heidät usein sellaiseen kotiin, jossa aina saavat tuntea, että ovat hylkykaluna. Jokainen saa ärjäistä huutolaiselle, hänelle kelpaa vaikka millainen ruoka — tuskin on hän koiraa parempi. Monesta tulee tällä tavoin huono, valheellinen ihminen, joka saa kotinsa vankihuoneessa. Mutta jos häntä toisin kasvatetaan, saattaa hän tulla hyödyttämään sitä paikkakuntaa, joka on nähnyt hänen varttuvan.»

»Minä pelkään, kuten isännätkin, ettei tuumasta tule mitään.»

»Jos vain huoneet saataisiin, niin kaikki hyvin kävisi. Kyllä meidän ompeluseuramme kokoisi rahaa. Me olemme kaikki asiaan hyvin innostuneet.»

»Niin, kyllä tällaisia täytyy ajatella ja harkita. En minä luule, että siitä mitään syntyy», sanoi patruuna vieläkin.

Iiri kävi surumieliseksi; hän ei uskaltanut enää puhua mitään asian puolustukseksi. Arvo, joka oli ollut ulkona kävelemässä, tuli nyt kotiin. Hän meni iloisesti Iiriä tervehtimään ja kysyi: »Oletteko jo kauan ollut täällä?»

»Olen», vastasi Iiri, »täti Joppe ja minä olemme jo olleet täällä pari tuntia». Iirin kauniit silmät eivät

niin iloisilta näyttäneet kuin tavallisesti. Sen Arvo heti huomasi ja kysyi, oliko Iiri saanut kirjettä kotipitäjästään ja tiesikö miten siellä jaksettiin.

»En aivan nykyään. Eikä Pekkokaan Helsingistä ole kirjoittanut moneen aikaan», vastasi Iiri.

»Sepä kumma», sanoi Arvo. »Minä luulin häneltä usein kirjeitä tulevan.»

»Hän ei ole juuri ahkera siinä suhteessa», vastasi Iiri, »enkä minäkään liioin. Mutta kotipitäjäni minä kirjoitan sentään jotenkin usein.» Kääntyen neiti Joppeen hän lisäsi: »Täti, emmekö jo lähde?»

»Mihin noin kiire?» sanoi patruunessa. »Onko asianne nyt jo selvillä?»

»Ei ole, mutta ei siitä nyt tällä kertaa tulekaan selvää», vastasi Iiri, luoden patruunaan nöyrän, vaan kuitenkin nuhtelevan katseen.

»Täti jää tänne täksi päiväksi», pyysi Arvo, »kun täti kerran vaivautui mäestä ylös».

»Se kyllä on paras», sanoi patruunessa.

»No, minä jään sitte, koska niin tahdotte», vastasi neiti Joppe. »Mutta nyt olen Iirin seuranpittäjä.»

»Ei siitä pidä huolia, en tällä välillä seuraa tarvitse», sanoi Iiri.

»Minä tulen teitä saattamaan», lausui Arvo. »Ilma on niin ihana ja lämmin, että jo melkein luulisi elävänsä kesäkuussa, vaikka vasta olemme toukokuun keskivälissä.»

Arvo lähti menemään Iirin mukana. Neito kulki ääneti Arvon rinnalla, ja Arvo ihmetteli hänen alakuloisuuttaan. Ihmiset olivat paljon levitelleet sitä huhua, että Iiri olisi Pekon kihloissa, mutta Arvo ei sitä milloinkaan oikein uskonut. Nyt kuitenkin tuli se ajatus hänen mieleensä, että Pekko ehkä jollakin tavoin oli Iirin alakuloisuuteen syynä — vaikka olihan Iiri juuri aivan hiljan välinpitämättömästi jutellut Pekosta. Hän päätti kysyä, mikä Iiriä vaivasi, mutta Iiri sanoi samassa:

»Maisteri sai ikävän kävelykumppanin minusta, sillä minä olen kovin alakuloinen tällä haavaa.»

»Sen kyllä huomasin ja aioin juuri kysyä, mikä teitä vaivaa.»

»Voitteko ymmärtää, miltä tuntuu, kun harrastaa jotakin aatetta, jonka vuoksi ikäänkuin elää, jota kaikin voimin koettaa saada toteutumaan ja josta nähtävästi kaikille olisi hyötyä, vaan jota ei kuitenkaan saa edistymään sen vuoksi, että ne, joilla on tavaraa ja mahtia, eivät sitä ymmärrä tai eivät huoli ymmärtää.»

»Kyllä minä käsitän, että sellainen asia mieltä katkeroittaa. Mikä asia se on, jota tarkoittatte?»

»Minä tarkoitan orpojen kotia. Tämä asia ei vielä rupea menestymään, ja se minun mieleni tekee alakuloiseksi, etteivät muut ihmiset tahdo toimia tuon kodin hyväksi. On kyllä väärin, että epäilen asian menestymistä, sillä Jumala on mahtavia mahtavampi. Jos hän on puolellani, niin kyllä se menestyy, ja koetanpa vieläkin sitä edistää!»

He olivat nyt joutuneet koulun portille, ja Iiri sanoi Arvolle hyvästi. Mutta Arvo kysyi: »Puhuitteko isälleni tuumistanne?»

»Puhuin», vastasi Iiri, ja sitte he erkanivat.

Kun Arvo tuli kotiin, istui hänen isänsä patruunessan kamarissa, ja Arvo lausui: »Neiti Salmi oli hyvin alakuloinen. Minä kysyin, mikä siihen oli syynä, ja hän sanoi —»

»Että minä olin syypää, eikö niin?»

»Ei juuri sitä, mutta hän sanoi, ettei hänen asiansa tahdo menestyä, ja että se hänet saattaa alakuloiseksi. Minä kysyin, oliko hän isälle puhunut asiasta, ja hän vastasi lyhyesti: 'Olen'. Siitä arvasin, ettei isä hänen tointansa hyväksynyt — mutta mitä hän siis isälle puhui?»

»Tuosta orpojen kodista, jonka hyödystä jo aikoja sitte olet minua vakuuttanut ja jonka perustamista on tuumittu.»

»Ei suinkaan isä vastustanut sen tarpeellisuutta?»

»En minä suoraan, mutta sanoin vain, etten luule siitä mitään tulevan. Asian laita on se, että minun teki mieleni nähdä, millä tavalla tuo nuori tyttö aikoi asiansa panna toimeen. Miksi minä olisin häneltä kieltänyt pientä maapalstaa, jota hän kodin rakennusta varten pyysi, — mutta liikaahan se olisi, että me pitäjäläiset jättäisimme hänen toimekseen sellaisen työn. Hän saa nyt vähän aikaa olla siinä luulossa,

että olen hänen vastustajansa, ja me toimimme täällä sillä välin kaikessa hiljaisuudessa hänen kiitettävän aatteensa hyväksi. Minä kutsun kunnan miehet kokoon, ja lähde sinä viemään rovastille ilmoitusta, jotta hän sen ensi pyhänä kuuluttaa. Aioin tämän asian jättää tulevaksi vuodeksi, jolloin sinä kartanoni isäntänä ja luultavasti kunnan esimiehenä astut minun sijaani, mutta mitä se viivyttämistäkään paranee. Kullakin ajalla on tehtävänsä.»

»No se oli hyvä tuuma! Minä menen heti kirjoittamaan kuulutusta.»

Hetken perästä oli Arvo valmis lähtemään, mutta Iiri ei aavistanut, että hänen harras toivonsa ehkä aivan pian toteutuisi.

YHDESKOLMATTI LUKU

»Missä patruuna ja maisteri nyt viipynevät, kun eivät kotiin tule?» sanoi vanha Maija. »Eivätkö he tulekaan päivälliselle?»

»Tulevat kyllä», vastasi patruunessa. »Odotetaan vähän.»

»Vou, vou», haukkui Halli koira.

»Tuossa herrat jo tulevat. Tuota koira hassua, joka haukkuu omaa väkeä! Kylläpä käy vanhaksi», sanoi Maija. »Kai nyt jo saa ruoan tuoda pöydälle?»

»Ei vielä, se jäähtyy», vastasi patruunessa ja meni tulijoita vastaan.

»No miten kävi kokouksessa? Olen oikein utelias», sanoi hän vastatulleille.

»Siellä meni kuten rasvotuilla rattailla. Orpolasten kotia ruvetaan rakentamaan tulevana syksynä. Meidän opettajattaremme oli jo valmistanut kysymystä niin pitkälle, että ukot olivat ehtineet ymmärtää ja harkita asiaa, ja nyt se meni kokonaan itsestään. Se oli todellakin hauska kokous! Maakauppias siellä vähän koetteli vastustella, mutta hänellä ei näkynyt olevan mitään kannatusta pitäjäläisten puolelta.»

»Miten Iirikin ilostunee, kun saa sen kuulla», virkkoi patruunessa.

»Kyllä varmaankin», vastasi Arvo. »Tuo orpolasten koti on jo lapsesta ollut hänen lempiaatteensa.»

»Mutta Iiristä muistan, että täällä on hänelle kirje, ja sen ehkä on kiire. Kentiesi hän tahtoisi siihen vastata jotakin», sanoi patruunessa ja huusi Sereä. Kun tyttö tuli, käski patruunessa häntä viemään kirjettä opettajattarelle. Sere meni, ja Maija tuli kutsumaan herrasväkeä ruoalle.

Päivällisen jälkeen, kun kello jo lähenei viittä, meni Arvo äitinsä kamariin kahvia juomaan. Ihalassa oli tapana, että viiden aikaan kokoonnuttiin patruunessan huoneeseen kahville, oli kartanossa sitte vieraita tahi ei. Arvo näytti erittäin mieltivältä; olipa hän vähän hajamielinenkin, kun hän jutteli isänsä kanssa kartanon maista. Patruuna katsoi rouvaansa ja hymyili vähäisen — he kyllä ymmärsivät, mikä nuoriin hajamielisyyttä vaikuttaa. Hetken perästä patruuna läksi kamariinsa, ja Arvo rupesi juttelemaan äitinsä kanssa.

»Mitä äiti sanoisi, jos minä menisin kihloihin?» kysyi hän äkkiarvaamatta.

»Mitäpä minä siihen sanoisin. Minä otaksun, että valitset hyvän tytön, joka voi sinut onnelliseksi tehdä. Olen ollut huomaavinani, että Lilli sinua rakastaa — hän on hyvä tyttö.»

»Lilli! Mitä minä sellaisella nukella tekisin? Ei hän ymmärrä, mitä elämä ihmiseltä vaatii. Minä tahdon sellaisen, joka voi minua tukea mielipiteissäni, samoin kuin minä häntä, sellaisen, joka voi olla minun kumppaninani ja ystävänäni.»

»No, no, hyvä kyllä, mutta mistä nyt tuollaisen löydät? Onko hän jo tiedossa?»

»On.»

»Kyllä minä jo kauan olen aavistanut, kuka hän on, ja luulen, että olet hyvin valinnut», sanoi patruunessa.

Arvo ei puhunut mitään, vaan asteli pari kertaa lattian poikki ja lähti sitte ulos kävelemään.

* * * * *

Toukokuu oli loppupuolella ja luonto kokonaan uudistunut. Puut, pensaat ja nurmet olivat uuteen viheriään pukuun verhoutuneet. Ihalan lahden väreilevät aallot kimaltelivat auringon loisteessa kuten tähdet, ja linnut livertelivät rannan lehtipuissa.

Tätä kaunista luontoa Iiri par'aikaa ihaili avatun ikkunan ääressä. Koululapsilla oli lupaa, ja Iiri, vaikka hän kouluansa rakastikin, tunsu nyt kuitenkin itsensä erittäin vapaaksi. Uuteen eloon virkistynyt luonto varmaan myöskin vaikutti häneen. Joku tuli kyökkiin, ja Leena riensi Iirin luo kirje kädessä.

»Kirje! Mistä?» huudahti Iiri.

»Ihalan Sere sen toi. Oli kai postissa tullut.»

»Tämä on Seljalta», sanoi Iiri. Leena meni toimiinsa, ja Iiri aukaisi kirjeensä. Selja kirjoitti:

»Kaivattu ystäväni!

Nyt, kun kesä jo pitkällä askeleilla lähenee ja lintuparvet toinen toisensa perään rientävät tänne pohjolaan, rupean minäkin malttamattomasti odottamaan sinua kotiin, että saisimme taas yhdessä kävellä Orjankalliolle ja soudella lahdella y. m. Mutta miksikä sinä et enää milloinkaan kirjoita, että halajat kotiin? Aina vain ilmoitat viihtyväsi *erittäin* hyvin. Minä en ymmärrä, kuinka tuo koulutyö saattaa olla niin erinomaisen hupaista. Kunpa vain ei siihen viihtymiseen olisi jokin muu syy — —

Minulla olisi niin äärettömän paljon kerrottavaa sinulle, etten oikeastaan tiedä, mistä alkaisin, mutta otan nyt puheeksi sen, mikä ensiksi mieleeni sattuu, ja jos näen, että kirje liiksi venyy, niin jätän muutaman asian siksi, kunnes toisemme tapaamme.

Ensiksikin tahdon kertoa lukkarista ja matamista, että he puuhaavat ja laittavat huoneisiinsa uudet tapeetit, siksi kuin sinä kotiin tulet. Matamin kaikki työt tapahtuvat tähän aikaan vain sen vuoksi, että sinä tulet kotiin.

Pekko oli muutama viikko takaperin kotona. Hän oli oikein hienon hieno, puhui Helsingin neitosista ja kaikenmoisista ylhäisistä piireistä, uusista malleista, ja miten neitosilla pitää olla 'kissankorvat' olkapäillä y. m. Kyllä poika luontonsa pitää, vaikka hän jo yhteen aikaan oli muuttumaisillaan, — muistathan, milloin se oli? — Vahinko vain, ettet sinä, Iiri, ottanut tehdäksesi hänestä miestä.

Kartanon Aksel on kihlannut serkkunsa Ragnhildin. Se nyt tuli seuraukseksi hänen Ruotsinmatkastaan. Vanhemmat ovat äärettömän iloissansa. He saavat nyt rikkaan miniän ja sitä paitsi — 'noblessia'. Lilli ei ole voinut hyvin; alakuloiselta hän myöskin näyttää. Minä luulen jonkun sisällisen surun häntä kalvavan. Lilli parka on aina ollut pintapuolinen, eikä sellainen ihminen vastoinkäymisen tullessa voi suruansa kantaa, vaan sortuu. Helvi on tähän aikaan ollut usein hänen luonaan, ja luulen, että hän tyvenellä ja vakavalla tavallaan voi Lillille osottaa, missä rauhan lähde virtaa.

Helystä olen kuullut, ettei hän aio tulla kotipuoleensa. Kuten kesällä puhuttiin, on hänellä lapsi, mutta hän kuuluu sentään tulevan hyvin toimeen siellä Helsingissä. Martin luona kävimme ristiäisissä pari viikkoa takaperin. Hänellä on oikein sievä koti. Luhtamäen torppa on ihan muuttunut. Kyllä huomaa, että sen isäntä on Mustialassa oppia käynyt. 'Mutta lapsen nimi?' — kuulen sinun kysyvän. Niin, se on yksinkertainen, sievä nimi: Elvi Johanna. Seppälän Kallu on nyt Martin renkinä eli kumppanina. 'Kyllä Kallu vielä laulaa hyräilee työtä tehdessään', sanoi Hanna, 'mutta eivät hänen laulunsa enää niin iloisia ole kuin ennen, ja tiesi tulevatko milloinkaan —'

Sireenit ikkunani edessä ovat täydessä nupussa; siksi kuin tulet, varmaan ensimmäiset kukat jo puhkeavat. Kuinka kaunista nyt lieneekään Ihalan niemellä, jossa kansakoulu sijaitsee? Oikein tekisi mieleni lentää luoksesi, mutta niin mahtava kuin ihminen onkin olevinaan, hän siinä kohden kumminkin on varpusta kehnempi.

Jää hyvästi, rakas ystäväni! Terve tuloa kotiin ja ystäväsi

Seljan luo.

J. k. Miten nimismiehen Nanni ja Laina jaksavat? Ovatko osottaneet Parkanossa saavuttamaansa suurta taitoa kuvaelmain toimeenpanemisessa, ja ovatko taidollaan *erityisesti* miellyttäneet ruunuvoutia 'tuota taas'? —

Sama.»

»Tuo ystävällinen Selja!» ajatteli Iiri, »aina hän minulle tietoja lähettää. Pian pääsen häntä tapaamaan. Minäkö en halajaisi kotiin — mitä hän tuollaisia ajattelee, ja mitkä erityiset syyt minua

täällä viihdyttäisivät, paitsi ihmisten ystävyys ja koulutyöni? — Sehän on aivan luonnollista, että viihdyn. Mitä hän Helystä kirjoittaa? — Niin, — ettei hän milloinkaan tule kotipuoleensa. Kyllä on kovaa, kun häpeä on suurempi kuin halu nähdä lapsuutensa kotipaikkoja. Hely raukka, hänkin joutui sopimattomaan paikkaan. Voi, jospa saataisiin orpo raukoille omat kodit.»

Iiri otti hatun päähänsä ja läksi niemelle kävelemään. Rannalla oli eräässä kohden kallionkieli, joka pistäysi lahteen. Iirin oli tapana istua siellä illoin kuuntelemassa rastaan laulua, ja sinne hän nytkin meni. Hän istui kalliolle ja ajatteli, kuinka äärettömän paljo hyvää hänen osakseen oli tullut. Tottahan hänen täytyi jollakin tavoin koettaa pelastaa niitä, jotka olivat samassa kurjassa tilassa, jossa hän huutolaisena oli ollut. »Arvoon, joka aina on ollut minua auttamassa, minä nytkin turvaan. Hänen täytyy minua ymmärtää — mutta mitäpä hän minua kuuntelisi, kun isänsä minua vastustaa. Sama se on, mitä minä halpa tyttö puhun.»

Niemellä oli kaikki hiljaa, ei puun hakkuuta, ei ihmisääntä kuulunut, ainoastaan korpirstas lauleskeli silloin tällöin, ja Iiri rupesi itsekseen laulamaan:

Mä olen orpo tyttö vain, ken kuuntelee mun lauluain!
Kun korpirstas raksuttaa, se yksin kyllä olla saa.

Vaan jospa öisin rastaana,
niin lauleleisin oksalla:
Oi metsän hongat tulkaatte
nyt kodiks' huutolaisille.

Mutt' tyttö köyhä olen vain, ken kuuntelee mun lauluain?
Ei mahtaviin se kaiukaan,
se kuulumatta raukee vaan.

Kun Iiri oli laulunsa lopettanut, seisoi Arvo hänen edessään. Kuten taivaanranta aamun sarastaessa rusottaa, niin Iirin hempeät kasvot rusoutuivat, kun hän näin äkkiarvaamatta näki Arvon.

»Älkää luulko, että laulunne kuulumatta raukeaa; teidän työnne kantaa jo hedelmiä. Pitäjäläiset ovat valmiit toimittamaan kodin orvoille. Oi Iiri, tehkäämme yhdessä työtä kansamme hyväksi! Jo kauan olen ollut vakuutettu siitä, että te olette se nainen, jonka rakkaus minut onnelliseksi saattaisi, sillä samat aatteet, samat pyrinnot elvyttävät sydämiämme. Uskallanko toivoa, että minua saatatte lempiä? —»

»Tekö minua lemmitte? Te, joka aina, niin pitkältä kuin muistan, olette ollut minun ihanteeni! Mutta ihanteet ovat saavuttamattomia — en milloinkaan, en hetkeäkään ole uskaltanut ajatella, että te minua lempisitte. Olen vain ollut äärettömän onnellinen kaikesta siitä ystävydestä, jota minulle olette runsaassa määrässä osottanut. Tämä on niin ihmeellistä, etten voi sitä todeksi käsittää! Oletteko ajatellut, että veljeni, jota rakastan, on ainoastaan halpa torppari, ja sisareni langennut raukka —» Iiri rupesi katkerasti itkemään.

»Iiri, mitä se sinuun kuuluu? Sinua minä kunnioitan, sinua minä lemmin!
Ja vanhempani ottavat iloiten sinut tyttäreksensä.»

»Oi Arvo, se on siis totta, että sinä minua lemmit!«

»Nyt ja aina!« vakuutti Arvo ja sulki nuoren morsiamen syliinsä.

Laulurastas liverteli hongikossa, ja näille kahdelle kihlatulle kuului sen liverrys näin:

»Lemmen, lemmen, pitää, pitää, kestää, kestää, iäti, iäti, iät, iät, iätiiiii —»

KAHDESKOLMATTI LUKU

»Turhaa se vain on, Hely, että sinä muutat pois«, sanoi Niemen Loviisa.
»Mikäpä hätä sinun nyt enää on, kun poikakin on noin suuri.»

»Suuriko? — Huomenna täyttää kaksi vuotta. Kahdeksas päivä kesäkuuta on poika paran syntymäpäivä. Kyllä vain, Loviisa hyvä, parasta on, että muutan. Yhä enemmän olen tullut siitä vakuutetuksi. Mutta kotipitäjäni en voi mennä. Siellä en kehtaisi silmiäni näyttää, en työtä hankkia. Vaan olen ajatellut, että muuttaisin R:n pitäjään. Iiri sisareni on lempeänluontoinen, ja hänellä on anteeksiantavainen sydän. Hän olisi ennen mielellään seurustellut minun kanssani ja opettanut minua,

mutta minä olin ylpeä enkä huolinut hänen neuvoistaan. Nyt vasta huomaan, että kohtaloni ehkä olisi toisenlainen, jos enemmän olisin käynyt hänen luonansa. Mutta se ei minua silloin huvittanut —»

»Millä minä sitte täällä tulen toimeen? — Pyykit ja leipomiset ja kaikki — jäävät aivan minun niskoilleni —»

»Kyllä sinä toisen vuokraajan saat tänne. Sen olen jo toimittanut.»

»Niin, tuo leski, joka täällä kävi, — vaan ennemmin minä sinut olisin pitänyt.»

»Mutta minähän jäinkin tänne sillä ehdolla, että pääsisin pois heti, kun toisen vuokraajan hankin sijaan.»

»Kyllä niin», sanoi Loviisa. Hän, joka oli jotenkin itsekäs nainen, olisi halusta pitänyt Helyn, sillä häneltä riitti aina aikaa Loviisan töihin, ja sen Loviisa kyllä arvasi, ettei toinen vuokraaja olisi yhtä valmis häntä auttamaan.

»Kun eilen kävin tohtorin luona», kertoi Hely, »sanoi hän, että sydämessäni on vika, ja kun minä tahdoin tietää, onko se vaarallista, niin hän vastasi: 'Teidän pitää välttämättä kovia mielenliikutuksia.' Minä kysyin taas, mitäpä sitte saattaisi tulla tuosta kovasta mielenliikutuksesta, ja hän vastasi: 'äkillinen kuolema'. Nuo sanat, Loviisa hyvä, vaikuttivat sen, että minä tahdon muuttaa, en itseni tähden, vaan Maurin, — sillä kun minä kerran olen poissa, ottaa Iiri kyllä pojan ja kasvattaa hänet kelpolliseksi. Hän ei salli, että Mauri pannaan huudolle, sen kyllä tiedän.»

»Mitä sen sitte tekee, koska sinä tahdot mennä», sanoi Loviisa ja läksi lastensa luo.

Pikku Mauri nukkui Helyn vuoteella. Hänen vaaleakiharainen pääkkönsä oli sievä, ja kasvonsa erittäin hienopiirteiset. Hely katseli lastansa ja huokasi, lausuen itseksensä: »Kuka sinua varjelee täällä maailmassa, jos äiti sinulta viedään? — Mitä raukka sanonkaan? Herra, suo anteeksi! Mitä minä voin, ellet *sinä* ole apunani? Suojaa, Herra, tätä lasta, niin hänen aina hyvin käy!»

Lohdutettuna rukouksestaan meni Hely nyt levollisena toimiinsa. Hän rupesi etsimään kokoon vähiä tavaroitaan ja katsoi, mitä hänellä oli sellaista, jota ei sopinut mukaan ottaa. Muutamia kapineita hän antoi Loviisalle, ja toisia Loviisa häneltä osti halvasta hinnasta.

Parin päivän päästä oli hän aivan valmis lähtemään. Hän meni vain tilaamaan ajuria, joka hänet veisi junalle. Pikku Mauri katseli ikkunassa ja huusi tavan takaa: »Kohta Maui pääsee isolla hummalla ajamaan, oikein suujella hummalla, joka huutaa pii.»

Loviisa Niemen lapset katselivat Mauria ikäänkuin jotakin etevänlaista olentoa, kun tiesivät, että tuo pikkuinen leikkiveikka nyt pääsisi matkustamaan. He eivät oikein ymmärtäneet, mimmoista se matkustaminen oli, mutta jotakin semmoista se oli, jota isot ihmisetkin tekivät.

»Tuolla tulee äiti ja humma ja jattaat!» huudahti Mauri, joka näki Helyn palaavan ajurin rattailla.

Nyt vasta, kun eronhetki tuli, huomasi Loviisa oikein, miten suuri apu hänellä oli Helystä ollut ja miten hän tulisi häntä kaipaamaan. Hän kiitti Helyä kaikesta hyvästä ja tuli saattamaan häntä junalle, jättäen lapset siksi aikaa isän huostaan.

Heidän tultuansa asemalle seisoivat Loviisa Maurin vieressä, sillä aikaa kuin Hely toimitti kapineitansa junaan. Eräs nuori komea neiti käveli edestakaisin asemahuoneessa ja katsahti pikku Mauriin, joka seisoivat Loviisan vieressä.

»Katsoppas», sanoi neiti eräälle tuttavalleen, »eikö tuo lapsi ole ihmeen kaunis! Olen oikein huvikseni katsellut häntä — ja tiedätkö miksi?»

»Tietysti siksi, että hän on kaunis lapsi.»

»Ei, mutta hän on ihmeellisesti sulhoni näköinen. Nuo kiharat ja hienot kasvopiirteet ovat aivan samanlaiset kuin Akselin. Silmät vain on lapsella ruskeat, mutta sulhollani siniset.»

»Tuommoisia morsiamet ovat. Kun jotakin kaunista näkevät, saa se kohta heidän valittunsa muodon, ja niin, Ragnhild, on sinunkin laitasi.»

Juna vihelsi ja Mauri huudahti iloissaan: »Iso humma huutaa pii —»

»Mitä hän sanoo?» kysyi Ragnhild ruotsiksi, sillä hän ei ensinkään ymmärtänyt suomea.

Loviisa selitti, mitä poika sanoi, ja Ragnhild hymyili sekä antoi pojalle appelsiinin. Samassa Hely tuli poikansa luo ja loi kiitollisen katseen komeaan neitoseen, joka oli osottanut hyvyttä hänen lastansa

kohtaan. Tuolla appelsiinilla oli neito ainiaaksi voittanut äidin sydämen.

Juna vihelsi taas, ja Hely meni Maurin kanssa kolmannen luokan vaunuun, mutta Ragnhild Aateli toisen luokan. Hänen kumppaninsa, eräs Helsingissä asuva sukulainen, huusi hänelle vielä: »Vie paljo terveisiä setä ja tati Aatelille sekä sulhasellesi ja Lillille.»

»Kiitos, kiitos!» vastasi Ragnhild, ja juna lähti liikkeelle.

* * * * *

Kylässä lähellä Ihalan kartanoa asui eräs suutarinleski kuusivuotiaan poikansa kanssa omissa huoneissaan. Lesken asunto oli tilava, sillä siinä oli kaksi kamaria ja kyökki; nyt kesällä varsinkin olivat huoneet melkein aina tyhjänä, kun poika juoksenteli ulkona ja leski istui portailla ompelemassa. Niin istui hän eräänä iltana, kun nainen ja pieni poika tulivat ajaen rattailta, jotka seisautuivat lesken portille.

Nainen astui rattailta ja otti pojan mukaansa sekä käski kyytimiehen odottaa. Hän tuli nyt lesken luo ja sanoi: »Olen kuulustellut, olisiko tässä kylässä jollakulla huonetta vuokrattavana, sillä minä tahtoisin asettua tänne asumaan, ja minut osotettiin teidän luoksenne.»

»Kyllä tässä tilaa on, jos muuten sovimme», vastasi leski. Nainen suostui maksamaan, mitä leski vaati vuokraa, ja niin oli kaupat tehty.

»Tässä on muuttokirjani, tahdotteko nähdä? Minun täytyy mennä viemään sitä pappilaan.»

»Hely Antintytär Antinen —» luki leski, »ja Mauri Helynpoika — Hm, hän on siis isätön lapsi? —»

»On», vastasi Hely alakuloisena.

»Eikö teillä täällä ole keitään tuttavvia.»

»Kansakoulunopettajattaren tunnen», sanoi Hely.

»Vai niin. Kannetaanko nyt kapineet sisälle?»

»Kyllä.» Hely meni maksamaan kyytimiehelle; sitte hän kantoi sisään ne vähät tavarat, mitä hänellä oli, ja mies läksi matkoihinsa.

Mauri juoksi pitkin pihaa lesken pojan eli Juskan kanssa. Tämä laveampi tila tuntui lapselle oudoksesta hauskalta, sillä ei Helsingissä ollut sellaista viheriäistä pihaa kuin täällä. Tavan takaa hän tuli äitinsä luo juttelemaan, että Juska oli näyttänyt hänelle jotakin uutta.

Hely asetti kaikki kapineensa paikoilleensa. Ullakolle hän sai laskea, mitä hän ei joka päivä tarvinnut. Ruokatavaroita oli hänellä myöskin vähän, ja ne hän vei lesken ruoka-aittaan, joka oli laitettu huoneitten alle. Juuri kun hän kantoi sinne ryynipussejansa, tuli Mauri juosten hänen luoksensa ja huudahti: »Äiti, äiti! Juska näytti Mauille pienen, pikkuisen valkoisen humman, ja se sanoi: öh, öh.» Juska juoksi perässä huutaen:

»Porsas se on! Ei se mikään humma ole, sianporsas vain.» Siis Mauri jo sai tietää, mimmoinen elävä porsas on.

Ilta oli kulunut Helyn puuhatessa, ja hän huusi Mauria illallista syömään. Kun poika tuli, otti Hely hänet syliinsä, ja lapsi, joka oli juoksemisestaan ja matkasta väsynyt, ei jaksanut paljoa syödä, vaan nukkui siihen. Hely riisui vaatteet pojan yltä ja laski hänet hiljaa vuoteellensa. Mauri nukkui lapsen levollista unta, mutta äiti istui vielä kauan juttelemassa suutarinlesken kanssa. Hän kysyi, saisiko täällä helposti työnansiota, ja minkälaista. — Leski sanoi, että Ihalasta saisi kehruuta ja kaikenlaista ompelutyötä. »Mutta minä olen myöskin ommellut vaatteita kyläläisille, joten teidän sopii minun kanssani yhdessä ruveta ompelemaan. Minulle tuodaan työtä niin paljon, etten ajoissa joudu kaikkia valmiiksi saamaan.» Tämä osotti, että Helyllä toimeentulon puolesta oli hyvät toiveet.

Vihdoin Hely kysyi, mitä opettajattaresta pidettiin, ja leski vastasi: »Hänestä kaikki pitävät, sillä lapset ovat koulussa tulleet paljon tottelevaisemmiksi, ja hän on kovin toimielias ja tekee kaikin puolin työtä kansan hyväksi. Nyt hän on saanut toimeen, että syksyllä ruvetaan rakentamaan lastenkotia, jossa kaikki orvot saavat kodin. Kyllä Ihalan patruuna ja Arvo maisteri sen oikeastaan saivat aikaan kokouksessa, vaikka vastustajia silloinkin löytyi. Maakauppias varsinkin oli koettanut heitä vastustaa ja vieläpä yllyttää muitakin ihmisiä, mutta opettajatar oli jo moniaalla puhunut asian tärkeydestä, niin ettei siihen maakauppias mitään voinut, varsinkaan kun patruuna otti asian haltuunsa. Tuo maakauppias kuuluu sitäpaitsi olevan roistomainen; mieshän muutti tänne nykyään. Hänellä kuuluu olleen suuri talo, mutta tuhlassi kaikki. Rouvan isä, Renkalan rusthollari, oli sitte auttanut häntä, joten

pääsi alkuun ja rupesi täällä kauppaa pitämään, mutta kauppias ryyppää ja rouvan sanotaan juovan ämmien kanssa kahvia.»

»Vai tänne hänkin on tullut», sanoi Hely. »Ja noinko Renkalan rahat menevät?»

»Tunnetteko heidät?»

»Tunnen minä Renkalan ja hänen tyttärensä. Mutta nyt minua jo väsyttää niin kovin, että täytyy mennä maata.»

»Niin, kyllä maar, kello on jo yksitoista; minäkin tässä näin kauan löpisen enkä muista, että olette matkastakin väsynyt; mutta oli kovin hauska jutella, kun kerran puhekumppanin sain», sanoi leski ja läksi kamariinsa.

Jättäen kaikki huolensa Jumalan haltuun vaipui Hely väsyneenä makeaan uneen uudessa kodissaan.

KOLMASKOLMATTI LUKU

Kesä oli mennyt, elokuu oli loppupuolella. Pelloilla näkyi kuhilaita joka haaralla. Hely oli hyvin tullut toimeen suutarinlesken luona. Se vain välistä häntä huolestutti, että Mauri juoksi Juskan perässä kaikkialle ja usein loukkasi itsensä, kun yritti kiivetä paikkoihin, joihin hän ei saattanut päästä, vaikka Juska pääsi. Lähellä suutarinlesken asuntoa oli talojen välissä vainiotilkku, jonka vuoksi siinä myöskin oli maantienveräjä. Kun matkustavaiset ajoivat kylän läpi, täytyi heidän siis tässä kohden vähentää vauhtia, ja milloin vain vaunut siitä menivät, niin pojat heti kiirehtivät päästäksensä vaunujen taa. Jokainen äiti ymmärtää, että tämä Helyä huolestutti. Hän oli kyllä kieltänyt poikaansa, mutta kun Juska meni edellä, ei Maurikaan kieltoa muistanut.

Eräänä päivänä, kun Mauri leikki kivillä ja kuusenkävyillä sisällä ja Hely ompeli, tuli leski ulkoa ja sanoi: »Olipa hyvä, että poika oli sisällä, sillä nuori patruuna ajoi juuri tästä ohitse semmoista vauhtia, että jos poika olisi maantiellä ollut, niin pian olisi saattanut joutua hevosen jalkoihin. Kuulin tuolla kylässä, että patruuna meni morsiantansa noutamaan. Kaikkialla nyt puhutaan, että hän ja opettajatar ovat kihloissa. Sanotaan, että keväästä asti ovat olleet, vaikka siitä nyt vasta on ruvettu puhumaan.»

Hely ei vastannut tähän mitään. Hän kävi hirveän kalpeaksi ja sanoi voivansa pahoin sekä meni heti pitkäkseen vuoteellensa.

Leski ihmetteli, mikä häneen nyt noin äkkiä tuli, ja sanoi: »Se on varmaankin kohtausta, ei mikään muu niin äkkiä ota kiinni.»

Mutta Hely kyllä tiesi, mikä otti kiinni. »Iirikö menee tuohon sukuun?» — ajatteli hän. »Siis on Mauri taas ilman hoitajaa, jos äiti kuolee. Ihalaanko Mauri? Ei, ei milloinkaan! Iiri saisi hävetä koko elinaikansa sisarensa tähden, ja kaikki ihmiset sanoisivat: 'Tuo on isätön lapsi.' — Kauas täältä pitää Mauri viettävän. Martin luona tulee hänestä kelvollinen talonpoika, ja Hanna on hyvä ihminen, hän kyllä Maurin äidiksi rupeaa.»

Parin päivän kuluttua oli Hely taas toipunut. Hän istui portailta ompelemassa, sillä ilma oli lämmin; Juska ja Mauri juoksentelivat pihassa.

Samassa kuului maantieltä ratasten jytinää ja vaunut ajoivat hiljaksen ohitse. Hely katsoi vaunuissa istuviin ja kävi lumivalkeaksi. Lapset juoksivat maantielle, ja Hely tahtoi huutaa heitä pois, mutta hän oli kuten kivettynyt eikä saanut sanaa suustaan. Vaunuissa istui Aksel ja hänen morsiamensa Ragnhild. Juska kiipesi vaunujen taa ja Mauri, joka ei jaksanut kiivetä juoksi perässä, pitäen kiinni vaunuista.

»Pois sieltä takaa!» huusi ajaja, mutta Juska ei mennyt pois. Aksel sieppasi kiivaasti ajajalta piiskan ja huimasi sillä vaunujen taa. Silloin Mauri kovasti rupesi huutamaan, sillä piiskan sivallus oli sattunut häneen, joka juoksi vaunujen vieressä, eikä ulottunutkaan Juskaan. Kimeä hätähuuto kuului myöskin suutarinlesken portailta. Hely oli kuullessaan lapsensa äänen päässyt kivettyneestä tilastaan. Hän kirkasi ensin ja juoksi sitte, aavistaen mitä hirveintä, maantielle. Päästyänsä vaunujen luo, jotka nyt seisahtuivat, koska ajaja meni porttia avaamaan, kohtasi hänen katseensa Akselin. Mitä kaikkea Aksel näki noissa mustissa silmissä, sitä en tiedä, mutta varma on, että hänen täytyi luoda silmänsä maahan päin. Hely otti syliinsä itkevän Maurin ja riensi kotiin, mutta Aksel sanoi lujasti palvelijalle: »Aja!» Vaan kun hevoset läksivät liikkeelle, huudahti Ragnhild: »Aksel, älä anna hänen ajaa, minä tahdon mennä katsomaan tuota lasta, miten hänen laitansa on.»

»Älä mene, armas Ragnhildini — se vaikuttaa sinun hermoihisi — — ja —»

»Minun hermoihini! Ei minun hermojeni mikään vaivaa; minä tahdon mennä!»

»Tästä vain syntyy ikävyyksiä, ei minua haluta nähdä kyyneleitä ja parkumisia — vähäinen piiskan näpähys — mitä tuo nyt oli — Minä lupaan, että heti Ihalaan tultuani annan kuulustaa, kuinka lapsi voi, ja sinä saat nähdä, ettei häntä mikään vaivaa.»

»Minä tahdon mennä häntä katsomaan, sen olen sanonut. Jää sinä tänne, minä menen yksin», ja hän tarttui ajajaan, vaatien häntä seisahuttamaan hevostia.

Aksel näytti erittäin tuskastuneelta; hän rukoili vieläkin Ragnhildia luopumaan aikeestansa, mutta kun neito oli luja päätöksessään, sanoi Aksel hänelle: »Noh, koska olet itsepintainen, niin minäkin tahdon olla samoin. Saat sitte mennä yksin.» Ja Ragnhild meni.

He olivat joutuneet jo hyvän matkaa lesken asunnosta, mutta Ragnhild astui kiireesti. Hän oli erittäin kiihkeässä mielentilassa, sillä hän ei enää tuntenut sulhoansa. Hän ajatteli käydessään: »Mitenkä Aksel saattaa olla noin epäkohtelias, että ennemmin seisoo maantiellä hevosten vieressä kuin seuraa minua? Hän sanoi minua itsepäiseksi. Kumpi meistä oli itsepäinen? Hän se oli. Minun oli syytä mennä katsomaan lasta, oliko hän pahoinkin loukkaantunut — mutta Aksel jäi maantielle vain pelkäästä oikullisuudesta. Sellainenko onkin hänen rakkautensa?» Näin hän tuumaili kävellessään suutarinlesken asunnolle, jonne hän jo ennätti.

Hän meni sisälle ja näki Helyn, joka istui tuolilla ja hautoi kylmällä rievulla Maurin kasvoja. Ragnhild läheni häntä luoden silmänsä Maurin kasvoihin, joissa pitkä punainen naarmu osotti piiskan jäljen, ja tunsu heti lapsen, jonka hän oli nähnyt Helsingin asemalla. Hely huomasi myöskin, että Ragnhild oli sama, joka hänen lapselleen oli appelsiinin antanut, ja hänen tummat silmänsä kävivät heti lempeämmiksi. Hän vakuutti Ragnhildille, että Mauri kyllä pian parantuisi, vaikka naarmu nyt vähän rumalta näytti. Ragnhild otti pienestä laukusta, joka hänellä oli muassaan, monenlaisia makeisia ja antoi ne Maurille. Sitte hän läksi pois, luvaten tulla pian jälleen.

Kun Ragnhild palasi, katsoi Aksel häneen vähän levottomasti, mutta kysyi kuitenkin: »Oliko lapsi pahoin loukkaantunut?»

»Pahoin kyllä, mutta ei vaarallisesti. Oi, hän oli niin suloinen, kuten pikkuinen enkeli, kun hänet näin Helsingin asemalla, mutta nyt oli hänellä suuri punainen naarmu kasvoissaan, ja se häntä niin rumensi, että tuskin häntä tunsin. Äiti parka oli aivan kuolonkalpea, mutta erittäin kaunis ihminen; vahinko vain, etten osannut hänen kanssaan puhua — vähän kuitenkin hän ymmärsi ruotsia. Jolleivät Arvo ja Iiri olisi jääneet jälkeemme, olisin mennyt sinne Iirin kanssa.»

»Huomenna annamme kuulustaa, miten pojan laita on», sanoi Aksel.

»Minä menen sinne itse», vastasi Ragnhild, »ja otan Iirin mukaani, sillä he eivät minua oikein ymmärrä, kun en osaa suomea puhua».

»Se on tarpeetonta.»

»Miksi noin sanot, Aksel? Minä en sinua ymmärrä enää. Miksikä et itse tule minua saattamaan suutarinlesken luo? Olet ikäänkuin pelkäisit jotakin; miksi olet noin kummallinen?»

Akselin ei tarvinnut vastata, sillä samassa hän näki Arvon ja Iirin tulevan ajaen lesken töllin sivutse ja huudahti: »Kas tuolla Arvo ja Iirikin jo meidät saavuttavat. Aja, Heikki!»

Suutarinlesken luona huomattiin myöskin, kun Arvo ja Iiri ajoivat ohitse. Hely katsoi ulos ikkunasta ja tunsu sisarensa. Koko hänen lapsuutensa aika tuli nyt äkisti hänen eteensä — se aika, jolloin hän vielä oli puhdas ja viaton kuten hänen sylissänsä lepäävä Mauri. »Se aika» — ajatteli hän, »se on ollut ja mennyt — mutta pian, jo pian uusi aamu koittaa —» Hän laski kätensä sydämellensä ja sanoi itsekseen: »Tässä, tässä on kuolema — ahdistus alkaa jo.» Äkisti hän nyt laski nukkuvan Maurin vuoteellensa, otti paperiliuskan arkustaan ja rupesi kirjoittamaan seuraavaa:

»Martti rakas!

Kohta tulee kolme vuotta kuluneeksi siitä, kun toisistamme Hämeenlinnan asemalla erkanimme. Silloin lupasit, että sinulla minua kohtaan aina olisi veljellinen sydän sekä että, jos sinulla olisi leipää, vaikka vähänkin, niin riittäisi siitä aina palanen minullekin. Itselleni en nyt apuasi pyydä, vaan pienelle Maurilleni; hän on kohta orpona maailmassa, sillä pian tulee elämäni ehtoo. Minulla on sydämessäni kipu, joka ei salli mielenliikutusta — niin sanoi lääkäri. Sitä en kuitenkaan ole voinut välttää — — se on nyt tullut, ja minä tunnen, että en monta hetkeä enää ole täällä maailmassa. Muutin tänne R:n pitäjään ollakseni lähempänä Iiriä, mutta olen kuullut, että hän on joutuva Ihalan sukukartanon haltijattareksi,

eikä Maurin sovi mennä sen suvun armoleipää syömään — — Minä siis pyydän ja rukoilen, että sinä ja Hanna kasvattaisitte Maurista rehellisen, kelvollisen talonpojan, sellaisen, joka kaikkea petosta kammoksuu, joka rakastaa ja etsii totuutta kaikissa asioissa. Vielä pyydän sinua ja Hannaa sekä myöskin lukkarin väkeä antamaan minulle anteeksi kaiken sen surun, jonka olen teille tuottanut! Kun tämä kirje teille saapuu, olen jo poissa; minä olen pyytänyt suutarinleskeä, jonka luona asun, lähettämään tämän sinulle vasta kuolemani jälkeen. Soisin hartaasti, että itse tulisit poikaani noutamaan, ja olen täydellisesti vakuutettu siitä, että tämän toivoni täytät. Viimeiseksi vielä rukoilen: osottakaa rakkautta pienelle Maurilleni! Herra *teitä* ja *häntä* suojelkoon! Nyt menen halusta pois. Kristuksen veri puhdistakoon minut synneistäni — —

Hely.»

Kirjoitettuansa tämän kirjeen sulki hän sen ja meni toiseen huoneeseen lesken luo, sanoen: »Jos kuolema äkisti kohtaisi, niin toimittakaa tämä kirje K:n pitäjään Martti veljelleni.»

»Mikä teidän nyt on? Oletteko kipeä?» kysyi leski.

»Olen», vastasi Hely, ja samassa hän oli kaatumaisillaan lattialle, mutta leski tarttui häneen kiinni ja sai hänet vielä taluttamalla vuoteelle.

Leski otti Maurin hänen äitinsä vierestä pois ja vei lapsen omaan kamariinsa. Sitte hän juoksi kylään ja sai sieltä mukaansa erään muijan, joka tuli Helyä hieromaan. Hetken perästä he saivat Helyn vähän toipumaan, mutta pian vaipui hän taas horrostilaan ja makasi näin koko yön. Aamulla hän aukaisi silmänsä, katsoi ympärilleen ja sanoi: »Hän ei ole vielä tullut — tuo muhkea hyvä neito —» Hely puhui katkonaisesti, sillä hänen henkeänsä näkyi ahdistavan. Hetken perästä hän istui vuoteellensa ja jatkoi taas: »Sanokaa viimeiset terveiset opettajattarelle — hän on minun sisareni!»

»Hän! Mennään heti häntä kutsumaan!» huudahti leski. Mutta Hely huokasi kerran oikein syvään, ja samassa hän raskaasti painui takaisin vuoteellensa. Kun muijat menivät häntä katsomaan, huomasivat he, ettei siinä enää ollut mitään tehtävänä, sillä Hely oli jo päässyt pois kaikista tämän maailman vaivoista. Hän oli kuollut.

Tunti ehkä oli kulunut tämän tapauksen jälkeen, kun Ragnhild ja Iiri kiirein askelin lähenivät suutarinlesken asuntoa. Leski meni portaille heitä vastaan ja sanoi: »Myöhään tulitte, hän on nyt kuollut.»

»Mitä sanotte, onko lapsi kuollut?» kysyi Iiri.

»Ei, mutta äiti. En tiedä, ottiko tuo tapaus häneen niin kovasti, vai mikä lienee ollut, mutta hän kävi vain kovin huonoksi, vaikka tänne hierojankin toin. Heikko hän, vainaja, aina oli, mutta en minä hänessä mitään erinomaista vikaa muuten ole havainnut. Tuo muori, joka häntä hieromassa kävi, sanoo hänen saaneen sydämenhalvauksen. Niin, hän käski, vainaja, minua sanomaan opettajattarelle hänen viimeiset terveisensä — sanoi olevansa teidän sisarenne.»

»Sisareni! Hyvä Jumala! Se on siis Hely! Laskekaa minut häntä katsomaan!» Iiri juoksi sisälle, ja siellä makasi Hely, tuo ennen kukoistava kestikievarityttö, kalpeana vuoteellaan. Siinä oli kukkanen, taitettu, armottomasti tallattu, myrskyn viskattu —

Iiri laski polvilleen vuoteen viereen ja itki sisar-raukkansa kohtaloa. Tässä rukoili hän Jumalaa avuksensa, jotta hän voisi koko elämänsä aikana tehdä työtä kansansa kohottamiseksi, sillä tässä, hänen ja sisarensa kohtalossa, hän näki kasvatuksen eri vaikutukset.

Ragnhild oli hämmästyksissään kaikesta, mitä näki, mutta kun Iiri selitti hänelle asiat, kävi hän miettiväksi. Iiri kyseli leskeltä, koska Hely oli tullut asumaan hänen luoksensa, ja leski vastasi:

»Tuossa hän, vainaja, tuli kesäkuun kahdententoista päivänä. Minä istuin tuolla portailla ompelemassa, kun rattaat seisattuivat portin eteen — se ehkä oli noin kuuden aikaan iltapäivästä, niin se muistaakseni oli — hän talutti Mauria kädestä ja kysyi, olisiko minulla huonetta vuokrattavana. Häntä oli neuvottu minun luokseni, kun kylässä tiesivät, että minulla on runsaanpuolisesti näitä huoneita. Sitte hän, vainaja, näytti paperinsa, ja kun minä näin, että hänellä oli hyvät paperit, paitsi tuossa yhdessä asiassa, jonka röökivät tietävät, niin teimme heti kaupat, enkä minä sitä ole katunut. Kyllä hän on ollut siivo ihminen ja minullekin hauskuutena ja apuna.»

Mauri tuotiin nyt tätinsä nähtäville. Hän oli puhtaaksi pesty ja hyvissä vaatteissa. Kun poika näki äitinsä, sanoi hän: »Hejää jo, äiti, älä noin kauan makaa!»

»Anna äidin nukkua ja tule tädin luo, tule tädin omaksi pojaksi», lausui Iiri ja tarjosi hänelle makeisia.

»Äitin poika Maui on», sanoi lapsi ja rupesi itkemään, mutta Iiri varoitti: »Ole hiljaa, pikku Mauri, että äiti saa nukkua.» Sitte hän pyysi suutarinleskeä toimittamaan kaikki, mitä kuolleen viimeistä pukua varten tarvittaisiin, jätti leskelle rahoja sekä lupasi pian tulla takaisin. Maurin hän vei mukaansa.

Ihalan lähelle tultuansa sanoi Iiri Ragnhildille: »Kerro sinä Ihalassa, mitä on tapahtunut, minä vien Maurin kotiin.»

»Kyllä», sanoi Ragnhild, »mutta Iiri, vastaa minulle yhteen kysymykseen: Tunsiko Aksel sisartasi?»

»Tunsi», vastasi Iiri lyhyesti.

»Kuules, Iiri! On ikäänkuin jotakin olisi olemassa Akselin ja minun välissä, — joku salaisuus — — Meidän välimme ei ole enää kuten ennen — minä en saata luottamuksella häneen turvata. Siitä asti, kuin tänne tulin, on hän ollut minulle käsittämätön. Hän on kohtelias ja ystävällinen, mutta kuitenkin hänessä on jotakin vierasta ja epäsuoraa. — jotakin levotonta —»

»Puhu hänelle suoraan, mitä ajattelet, ja kysy siitä, mitä epäilet —»

»En, hänen täytyy itse minulle puhua, miksi hän ei tullut kanssani lesken asunnolle. Oli suuri loukkaus minua kohtaan, ettei hän tullut, mutta — minä rupean jo aavistamaan, mikä siihen oli syynä.»

»Teidän välinne ei sillä tavalla hyvänä pysy, jos noin punnitset, kenen velvollisuutena ensi askeleen ottaminen on.»

»Saattaa niin olla, ettei välimme hyväksi tule. Matkalla ihmiset oppivat toisiansa tuntemaan — niinhän sanotaan; minä olen ehkä myöskin nyt vasta tällä matkalla oppinut tuntemaan Akselin», sanoi Ragnhild ja läksi lehtokujaa pitkin kartanoon, mutta Iiri meni kotiin pienen Maurin kanssa.

Kotiin tultuansa kertoi Iiri Leenalle, mitä jo tiedämme, ja Leena rupesi heti Mauria hyväilemään sekä näyttämään kaikenlaista, minkä hän arvasi poikaa miellyttävän. Mutta Iiri meni kamariinsa, jossa hän vaipui syviin mietteisiin. Hänen sydämensä oli täynnä ristiriitaisia tunteita. Hänellä oli nyt luonaan tuo orpo poika, jota hän epäilemättä oli velvollinen hoitamaan, mutta saattoiko hän viedä Ihalaan isättömän lapsen? Eivätkö Arvo ja hänen vanhempansa monta kertaa loukkaantuisi ihmisten kysyessä, kenen lapsi pikku Mauri on? »Olenhan ollut täydellisen onnellinen, onhan minulla ollut juhannushetkeni — mitä tarvitsee minun pyytää enempää!» ajatteli Iiri. Mutta toinen ääni kuiskasi taas: »Voiko Arvo sitte milloinkaan tulla onnelliseksi — hyväksyykö hän minun tuumani? Mutta — se on kuitenkin velvollisuuteni —»

Iiri otti paperia ja kirjoitti päättävästi:

»Arvo rakas!

Suo minulle anteeksi, että sinut murheelliseksi saatan — itse olen myöskin niin suruissani, etten oikein saa ajatuksiani koossa pysymään. Niin, kallis ystäväni — siksi minun tästä lähtien täytyy sinua nimittää — minä näen, mikä suuri juopa on syntynyt meidän välillemme. Velvollisuuteni vaatii minua sisar-vainajani lapsen kasvattajaksi, enkä häntä tahdo tuoda vanhempiesi kotiin. Minä tiedän jalon luonteesi sallivan sinun tehdä minun tähteni senkin uhrauksen, että ottaisit pojan kotiisi, mutta sinne en häntä milloinkaan tuo. Oi Arvo, kyllä tämä nyt katkeralta tuntuu — mutta onneton ei ihminen kuitenkaan ole silloin, kun hän velvollisuutensa täyttää — —»

Iiri istui mietteissään eikä huomannut, että joku häntä hiljaa lähenei. Se oli Arvo, joka kuultuaan Ragnhildilta, mitä oli tapahtunut suutarinlesken luona, riensi morsiamensa luo, sillä hän arveli, että Iiri jotakin lohdutusta kaipasi. Mutta nähtyänsä Iirin istuvan kynä kädessä kirjoittamassa, kurkisti Arvo hänen olkansa ylitse ja näki hämmästykseseen kirjeessä oman nimensä. Hän luki edemmäksi ja huudahti: »Iiri! Mitä sinä kirjoitat! Kuinka saatat ajatellakaan, että minä tuon pojan tähden sinusta luopuisin — en milloinkaan!» — Samassa hän muisti isoisänsä kohtalon sekä sen runopätkän, jonka tämä oli rakkaallensa kirjoittanut, ja sanoi innostuneena: »Minä sanon sinulle, kuten isoisäni kerran sanoi morsiamelleen:

'Ennenpä kyyhky pieni armaastaan eriaää, kuin sinua, kallis Iiri, sun sulhos hylkää!'

Se ei tapahdu, että minä sinun antaisin noin heittää onnemme turhanpäiten menemään; meidän tulee tukea toisiamme hyvissä teoissa ja me alamme työmme tämän pienen orvon kasvattamisella.»

»Oi Arvo, minä tunnen kyllä sinun mielipiteesi, mutta vanhempasi ehkä kärsivät. Hekin ovat niin vlevämielisiä ihmisiä, etteivät sitä tahdo näyttää, mutta —»

»Et saa puhua tuollaisia! Minä otan tämän kirjeen ja vien sen vanhemmilleni; se on minulle kirjoitettu, vaikka onkin keskeneräinen.»

»Älä puhu mitään vielä, mieli asiaa pari päivää; minä olen vakuutettu siitä, että huomaat parhaaksi, mitä olen sanonut.»

»Se ei ole parasta; mutta parin päivän perästä ehkä huomaat itse, ettei ihmisen tyhjänpäiten tarvitse onneansa uhrata. Ei minun äitini ole sellainen kuin everstinna tätini. Jos häntä anopiksesi aikoisit, niin silloin ehkä nuo ennakkoluulot olisivat paikallaan. Älä nyt suotta poskiasi kalpeiksi itke, vaan ole rauhassa», lausui Arvo, ja painaen suutelon morsiamensa huulille hän sanoi hyvästi ja lähti kotiin.

Maurin itku kuului kyökistä, ja Iiri meni ottamaan häntä kamariinsa sekä koetti lapsukaista viihdyttellä, miten parahiten saattoi, sillä poika, joka ei ymmärtänyt, ettei kuolema uhriensa takaisin anna, pyysi vähän päästä äitinsä luo. Illalla kävi viihdyttäminen kuitenkin vaikeammaksi, kun ei lapsi tahtonut nukkua, vaan itki yhäti, kaivaten äitiään.

Seuraavana päivänä Mauri pääsi Iirin kanssa katsomaan äitiänsä, ja kun poika näki muutoksen, joka kuolleessa oli tapahtunut, ei hän enää pyytänyt äidin luo. —

Kolme päivää oli kulunut Helyn kuolemasta ja vähän neljättä, kun Iiri näki patruunan ja patruunessan tulevan koulua kohti. He olivat aamukävelyllä ja katselivat maitansa — mutta yht'äkkiä he kääntyivät suorastaan Iirin portaita kohti. Iirin sydän sykki niin, että hän melkein sen kuuli, kun hän meni ovea avaamaan.

»Hyvää päivää, Iiri!» sanoi patruuna. »Olemme sinua kaivanneet kovasti. Tuoppa nyt näytteelle tuo poika, joka uhkaa Arvolta sydämesi ryöstää!» — Samassa Mauri, joka oli ollut patruunan ja patruunessan tullessa Leenan kanssa puuvajassa, tuli juosten sisälle ja huusi:

»Täti! Viejaita tuli, Maui näki!»

»Vai niin, tuossapa hän on», sanoi patruuna ja otti lapsen syliinsä. »Todellakin sievä lapsi! Vai tämän pikku miehen tähden sinä Arvolle rukkaset antaisit! Totta puhuen, Iiri, siitä ei tule mitään — tämä olisi aivan järjetöntä! Me otamme lapsen Ihalaan ja koetamme kasvattaa hänestä kelpollisen ihmisen. Ja mitä sinuun tulee, niin toivon, että tuo ainoa vika, mikä sinussa on — epäluulo vapaasukuisia kohtaan — haihtuu, kun itse siihen säätyyn astut.»

»Suokaa anteeksi», sanoi Iiri, »minä luulin tekeväni oikein, mutta äärettömällä ilolla myönnän erehdykseni». Sitä sanoessaan oli hän niin onnellisen näköinen, että hänen ihanat silmänsä loistivat kuin tähdet.

»Minä en kuitenkaan voi sinun aikomuksestasi olla pahoillani», sanoi patruunessa, »sillä se osoittaa, että sinussa on voimaa itsekieltämiseen, ja sitä ihminen maailmassa tarvitsee velvollisuuksiensa täyttämässä.»

»Tule nyt meidän seurassamme Ihalaan, sillä Arvo sinua kovasti kaipaa. Sitäpaitsi Aksel ja Ragnhild lähtevät tänään», virkkoi patruuna.

»Joko nyt! Eihän heidän ollut aikomus lähteä näin pian.»

»Ei, mutta minä pelkään, että heidän välinsä kohta alenee jäätymäkohtaan», pilkkasi patruuna.

Samassa aukeni ovi ja Martti astui sisälle.

»Martti!» huudahti Iiri. »Oletko saanut täältä mitään tietoja, minä kun vasta eilen sinulle kirjoitin?»

»Olen», vastasi Martti, »vaikken sinun kirjettäsi ole saanut».

Iiri esitteli veljensä Ihalan haltijoille. Silloin huomasi Martti myöskin Maurin, joka leikkitteli lattialla eläinkirja sylissä, ja sanoi: »Tuossa kai on sisar-vainajani poika. Minä tulin häntä noutamaan meidän pikku Elvillemme veljeksi ja leikkiveriksi.»

»Et suinkaan! Kyllä minä hänet pidän», vastasi Iiri.

»Ei maar; sisareni kirjoitti minulle, kun tunsin kuolemansa lähenevän, ja pyysi, että minä ottaisin Maurin luokseni, ja minä tahdon välttämättömästi täyttää hänen toivomuksensa.» Martti otti Helyn kirjeen taskustansa ja antoi sen Iirille luettavaksi.

Iiri luki kirjeen ja pyysi sitte patruunessaa lukemaan. Sen tehtyänsä patruunessa sanoi:

»Tästä, Iiri hyvä, näemme, että kaikki tuumamme ovat olleet turhia. Kuolevan äidin, tuon katuvan Magdaleenan, viimeinen tahto on pyhänä pidettävä.»

He läksivät nyt pois, mutta hetken päästä tuli Arvo Marttia tervehtimään ja vei sitte Iirin jättämään hyvästi Ihalasta lähteville vieraille. Onnellisina he menivät Ihalan lehtokujaa pitkin, ja kun astuivat saliin, tuli patruuna hymyillen heitä vastaan, sanoen: »Minä luulen, että olette nyt vielä onnellisempia kuin ennen.»

Vähän ajan kuluttua Aksel ja Ragnhild läksivät Ihalasta, ja Iiri meni kotiinsa Martin ja pikku Maurin luo.

Seuraavana pyhänä vietiin Hely viimeiseen lepokammioonsa. Häntä saattamassa olivat Iiri, Mauri ja Arvo, sekä Leena, suutarinleski ja vieläpä muutamia muita kyläläisiä. Iiri piti sitte vähäiset maahanpaniaiset illalla.

Maanantaina lähti Martti ja vei Maurin muassaan. Pieni orpo joutui aikaisin maailmaa koettelemaan.

NELJÄSKOLMATTI LUKU

Taas oli ihana kevät, lauhkeat tuulokset liehuttelivat puitten latvoja, vuokot kukkivat, tuomet vaahtasivat, ja kirkkomaalla, Helyn haudalla, olivat orvokit täydessä kukoistuksessa. Kevät on tullut! kukkui käki lehdikossa; kevät on tullut! laului leivo liidellessään sinitaivasta kohti; ja »Kevät on tullut!» kuiskasi Arvo morsiamelleen, sillä nyt oli se kevätpäivä tullut, jota he olivat odottaneet ja jota varten Ihalassa koko talven aikana oli puuhattu ja varustettu — heidän hääpäivänsä, kesäkuun kolmas päivä. Siksi oli lastenkodin kattohirsikin saatu paikoilleen, joten rakennus nyt muhkeana kohotti harjaansa Ihalan niemellä.

Koululapset olivat koristaneet kansakoulun niin, että se oli melkein limojen ja kukkaköynnöksien peittämänä.

Vieraita oli kartanoon tullut paljon, sukulaisia ja tuttavien kokoontunut monelta haaralta. Everstinna Aatelikin oli perheensä muassa Ihalassa, vaikka hän ensin, kun kuuli Arvon kihlauksesta, sanoi: »Mitenkä Arvo saattoi tuoda jaloon sukuumme halpasäätöisen tytön? Mikä mesalliance! Minä en suinkaan häihin mene!»

Lilliin tämä uutinen vaikutti toisin. Nyt, kun hän tiesi, että Arvo auttamattomasti oli toisen oma, niin hän ensin yksinäisyydessä katkerasti itki, vaan pian kyllä kävi hänen mielensä levollisemmaksi kuin se oli ollut moneen vuoteen. Hän rupesi jälleen, kuten surkastunut kukkanen lämpimästä sateesta, virkistymään uuteen eloon, ja iloisena, keveänä kuin ennenkin näkyi hän nyt liikkuvan häävieraitten joukossa.

Kouluhuoneisiin oli sijoitettu lukkari matamineen, sekä Martti, rovasti Nurmi perheineen, ja vielä yksi, jota lukija ei tunnekaan, koska tämä uusi jäsen tuli suvun tuttavuuteen vasta Iirin häissä — se oli Pekon morsian, seitsentoista-vuotias neiti W., jonka isä oli kielenkääntäjänä senaatissa. Martin vaimo ei häihin tullut; hän jäi lastensa kanssa kotiin. Kaikki Aatelilaiset ja nuoret herrat olivat Ihalassa — Ragnhild ei kuitenkaan ollut mukana, sillä hänen ja Akselin kihlaus oli purkautunut. Hän vain lähetti Iirille kauniit sohvatyynyt morsiuslahjaksi.

Helvi ja Selja pukivat Iirin morsiameksi, eikä ollut vaikeakaan saada hänestä ihanaa morsianta, sillä viheriä myrtti ja valkoiset myrtti- ja oranssikukat sopivat hyvin hänen mustiin hiuksiinsa. Patruuna oli itse ostanut Iirille hääpuvun; se oli valkoisesta silkkikankaasta tehty. Iiri olisi halukkaammin suonut sen olevan yksinkertaisemmasta aineesta, mutta neiti Joppe sanoi: »Älä suinkaan puhu mitään siitä, että pidät sen liian komeana, sillä mitä patruuna on sinulle lahjoittanut hyvästä sydäimestä, siihen sinun tulee tyytyä. Että hän on antanut sinulle komean lahjan, se vain osottaa hänen pitävän sinua kelpollisena sitä kantamaan.»

Kun Iiri oli valmiiksi puettu, katseli lukkarin matami häntä niin ihastuneena, että kyyneleet vierivät hänen silmistään, ja sanoi: »Oi ihmeellistä, että sinä nyt todellakin olet meidän Iiri!»

Lukkari matamineen sekä rovasti, ruustinna ja Martti menivät nyt kartanoon. Sinne oli jo kokoontunut vieraita, ja kun matami meni heitä tervehtimään, sanoi hän jokaiselle: »Hyvää päivää, terveisiä meidän pitäjältä!»

Kun vieraat kaikki olivat saapuneet, aukeni salin ovi, ja nuori morsian sulhonsa taluttamana tuli sisälle sekä heidän perässään sulhaspojat neitosineen. Morsiuspari astui vihkirahien eteen, ja pappi

alkoi tehtävänsä.

Vihkimisen jälkeen nuori pari valokuvattiin; valokuvaaja oli heitä varten Tampereelta tuotu. Patruuna tahtoi saada miniänsä kuvan sellaisena, kuin hän morsiamena oli, sillä niin oli hänestä ja patruinessastakin kuvat otettu. Kartanon entisistä haltijoista oli öljymaalauksia, jotka myöskin olivat morsiuspuvussa.

Sitte kului hääpäivän ilta iloisesti, kuten suurissa häissä ainakin. Soitto kaikui, nuoret tanssivat ja vanhat juttelivat. Keski-ikäiset katselivat ja tarkastelivat, kävikö kaikki yhtä hyvin kuin heidän nuoruudessaan ja heidän häissään, — vaan epäilemättä jotakin erilaista oli, ja se ei kelvannut. Mutta yhtä kaikki, olihan moittiminenkin hauskaa. Varsinkin nimismiehen rouvaa se näkyi huvittavan, sillä kun kaikki muut kiittivät morsianta, sanoi hän: »Kyllä kantokin kaunis on, kun koristetaan. Mitäpä hän muuta olisi tuollaisessa puvussa? Kyllä vain halvempikin vaate olisi kelvannut sille, joka ennen on paimentyttönä ollut. Laina ja Nanni ovat aina sanoneet, että hän on ylpeä, vaikka osaa viehättää, herroja varsinkin.»

Lukkarin matami tuli istumaan nimismiehen rouvan lähelle, ja rouva rupesi nyt onnittelemaan matamia, joka oli kasvattinsa saanut sukukartanon emännäksi.

»Kyllähän niin, onni meidän kasvattejamme on seurannut», myönsi matami. »Pekkokin on nyt sinaatissa virkamiehenä, ja sinaatista hän aikoo naidakin. Tuo neito tuossa on meidän Pekon morsian.»

Nimismiehen rouva veti suunsa ivalliseen hymyyn osotteeksi, että hän ymmärsi yhtä ja toista enemmän kuin matami, sekä kysyi: »Mikä virka teidän tulevan miniänne isällä on?»

»Hän on franslaattori, semmoinen, jonka pitää tunteman kaiken maailman kielet ja ne sitte kääntämän. Tiettyhän se on, että sillä täytyy olla tavattoman suuri oppi ja tieto.»

Nimismiehen rouvaa rupesi yskä vaivaamaan, mutta sitte hän kysyi taas:

»Kuka nyt tulee Iirin sijaiseksi kouluun?»

»Rovastin Helvi on luvannut ruveta opettajattareksi. Hän onkin sopiva, ei ole liian nuorikaan. Hänestä Iirillekin tulee paljo hauskuutta, he kun ovat vanhat tuttavat.»

»Kyllä kai», vastasi nimismiehen rouva. »Mutta kuka tulee hoitamaan lastenkotia?»

»Mieheni ja minä. Me myymme omassa pitäjässä olevat huoneemme ja muutamme tänne. On se sen puolesta hauskeempaa, että pääsemme lähemmäksi Iiriä. Arvo ja hän ovat meitä tänne tahtoneet — sanovat, että lapset paremmin tulevat tottelevaisiksi, kuin heillä on sekä isä että äiti, ja kyllä kai se niin onkin.»

Martti seisoj ovella tanssia katsomassa ja tuli sieltä matamin viereen istumaan. Samassa morsian hänet huomasi ja nosti tuolin itsellensä Martin rinnalle, sanoen: »Tuskin olen saanut sinua tavata tänään. En ole kuullut, kuinka Mauri viihtyy.»

»Aivan hyvin hänen aikansa kuluu. Hän pitää Elviä pikku sisarenansa ja on kovin viisas olevinaan sekä neuvoo tyttöä kuten vanhempi ainakin. Hauskuutena hän on kaikille, mutta erittäinkin Kallulle, joka häntä hellii kuten äiti lastansa, ja poika juokseeikin pienen koiranpennun tapaan Kallun perässä joka paikkaan.»

»Sepä hyvä heille kumpaisellekin, että toisissaan osaksi löytävät, mitä molemmat ovat kadottaneet», sanoi Iiri vakavasti.

Hääpäivä riemuineen rupesi loppuun kulumaan, ja morsiusneidot tulivat ottamaan Iiriä piiritanssiin, jossa kruunu morsiamelta piti toiselle tanssittaman. Iirin silmät sidottiin, ja kun häntä oli pyöritetty, valitsi hän joukosta yhden, ja se oli Lilli. Sitte meni Arvo sulhaspoikien kanssa tanssimaan ja valitsi taas yhden; tämä osui olemaan ruunuvouti. — Ilo oli yleinen, ja kaikki tarjosivat itseänsä ruunuvoudin häihin.

Kun illallista syötiin toivotettiin vielä, että pian taas syötäisiin illallista ruunuvoudin häissä. Mutta hän sanoi vaivihkaa Arvolle: »Tuota taas, ei minun häistäni enää mitään tule, sillä minäkin, tuota taas, olisin ottanut hänet, jonka veli sai; mutta, tuota taas, minä tahdoin ensin harjahirren uuden huonerivini katolle, ennenkuin kosimaan menin, ja, tuota taas, sitte oli se liika myöhäistä, veli ennätti ennen — mutta kyllä hän olisi minulle hyvin sopinut.»

Puheita pidettiin illallispyödyssä, kuten häissä tapana on. Arvo puhui lämpimästi lukkarille ja matamille, ja matami niiasi aina, kun hänen mielestään sanat erittäin häntä koskivat. Pitäjän rovasti myöskin muiden muassa piti puheen morsiamelle. Hän sanoi iloitsevansa siitä, että morsian nyt oli semmoisilla siteillä sidottu pitäjään, ettei tarvinnut pelätä hänen haluavan pois. »Me tarvitsemme työtä

tekeviä, vaikuttavia henkilöitä», lausui rovasti, »ja mitä tämä nuori morsian on vaikuttanut täällä, sen osottaa jo tuolla niemellä kohoava rakennus, jossa orpolapset saavat lämpimän suojan. On pääasiallisesti hänen ansionsa, että voimme sanoa: Meidän pitäjässä ei myydä ihmisiä, meillä ei ole huutolaisia enää!»

Tähän maljaan kaikki iloiten yhtyivät.

Hääpäivä oli loppunut, ja vieraat läksivät pois, mutta kesäyön hiljaisuudessa kuului laulurastaan ääni Ihalan niemeltä, kun se lauloi:

Lempi, lempi, kestää, kestää, yhäti, yhäti, iäti, iäti, iät, iät iätiiii —

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HUUTOLAISET ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.